

5

Sala R  
Gab. *02*  
Est.  
Tab. 3 3  
N.º 2 2

R-3-2

João Lino 3589 (v. de Busaco)



Falcao: —

AD INVICTISSIMUM ICANNEM TER  
TIVM LV SITANIAE REGEM  
HIERONYMI OSORII  
EPISTOLA.



VM MVLTAE SINT  
Rex invictissime, quae magnam  
vim habeant ad hominum vitam  
vel recte constituendam, vel fun-  
ditus evertendam: tum nihil est  
quod in utranque partem tantum  
valeat, quantum ardens quoddam  
audis, & fame desiderium.

Primum enim adeo late patet, ut nullus sit neque tanta hu-  
manitate praeditus, neque tam agrestis & inhumanus, neque  
tantis honoribus insignis, neque tam obscurus & ignotus, ne-  
que tot virtutis ornamentis excultus, neque tam multis fla-  
gitijs coopertus, qui non flagret infinita quadam gloria cupidi-  
tate. Deinde ita est id communibus sensibus infixum, ut neque  
vi rationis euelli, neque lege, aut more ullo mutari, neque ullo  
metu coerceri, & comprimari possit. Postremo tam vehemens  
est, ut animum nullo in loco consistere patiatur: Sed semper  
incensum trahat, & rapiat ad maiora indies, & altiora in-  
flamato studio consecranda. Ex hoc autem animi motu claris-  
sime virtutes, ex eodem terribissima vitia nascuntur. Acuit  
enim industriam, animosque ad res acriter, & animose geren-  
das excitat: ita tamen, ut alios ad ius humanae societatis  
tuendum, patriamque beneficijs immortalibus obliganda

ad leges nefarie tollendas, & Rēp. delēdā sollicitet. Vt enim antiquissima cōmemorē, illi primi vrbium conditores, qui homines in syluis bestiarum more dissipatos vnum in locum cōpulerunt, & in ciuili vitæ societate conuocarunt, omnes quod ex historijs cōstat ardenti gloriæ cupiditate fuerunt in studium tā præclari muneris incitati. Quid qui optimis legibus, & institutis ciuitates suas ad summā æplitudinē perduxere? Quid qui pro patria caput suum in maximum vitæ discrimen intulere? Quid qui maximarum artium disciplinis ciues suos excoluere? Num obscurum est neminē sese sine magna spe laudis vel ad homines inter se iustitiæ munere conciliandos, vel ad Rēp. virtute & industria defendēdā, aut ingenij muneribus illustrādā contulisse? Cōtra vero qui patrias euertere, aut scelere & amētia cōuulsere, omnes fuerunt ad tā tetrum, & tā immane facinus gloriæ cupiditate cōpulsī. Vtriusque autē rei, ciuitatis vnius varij casus infinita exōpla suppeditant. Si enim inuestigare velimus per quos fuerit olim Roma fundata, eiusque imperium latissime propagatum, vt a Romulo ordiamur, & seriē illā clarorum hominum, vsque ad extrema florētis imperij tempora perdiscamus, intelligemus omnes adeo appetentes laudis & gloriæ fuisse, vt illius parandæ causa neque laborē vllum fugerint neque vitæ periculum recusarint. Rursus si naturā spectemus eorum Romanorum, qui Romanum iperium per summum scelus euerterunt, aut saltē de illius pernicie, & interitu cogitarunt, omnes reperiemus ad gloriæ cupiditatē incredibiliter exarsisse. Hoc autē neque in vnius tantum ciuitatis

annalibus, neque in vna tantū memoria hominum, sed apud  
ōnes nationes in omni etate cernere licet, nullum esse scelus  
immane, nullum facinus impium, nullā scētā pestilētē, nullū  
Reip. turbulētum motum, qui non ab appetitu glorie nasca  
tur. Non igitur immerito viri sapiētia præstantes cum ani  
maduertissent, ab hoc insito laudis appetitu, & bona quā plu  
rima, & infinita mala proficisci, quasi ācipiti sentētia in va  
rias partes distracti, modo iuuentutē ad summā glorie stu  
dium cohortandā, modo ab illa, quasi a magna virtutis, &  
constātiæ labe deterrēdā exstimabant. Quid hic sactarū  
literarū monimēta cōmemorē? Explicari enim non potest  
quā sepe, & quāta orationis vi, nos ad summū studium im  
mortalis nominis instāmēt. Rursus autē nihil est in illis tam  
dira pœna sactū, quā ne quis honores ābiat, ne principatum  
appetat, ne cupiditate laudis efferatur, vsque adeo vt omne  
Christiana pietatis fundamētū in contēptu glorie cōsistat.  
Quid igitur? Vt sit vel in casibus humanis, vel in doctorū  
hominū scriptis tanta diffēsio, nū id etiā coelesti disciplinæ  
tribuēdū est, vt illius præceptis imbuti explicare nequeamus  
sit ne nobis gloria cōsectāda, an summa potius animi cōtētione  
repellenda? Sed nimirū nihil animis nostris impressū, & in  
iustum est, in quo nō diuinū beneficium agnoscere valeamus:  
nos tamen illis naturæ principijs, quæ nobis ad salutē tributa  
sunt peruerse vtētes, nostra demētia in perniciē incurrimus.  
Nā ira, cupiditas, metus, dolor, voluptas & reliqua generis  
eiusdē, quibus animos vel incēdi vel restingui, vel incitari,  
vel remitti, vel efferri, vel cōtrahi, vel alio quouis pacto com

moūeri, & a gītari sētīmus, nobis donata sunt, vt noxia repel-  
lēres, & salutaria asciscētes natura statū conseruemus: Nos  
vero ea plerunque omnia ad flagitiū, atq; vitæ pestē conseri-  
mus. Quo autē sunt illa maiora, & āpliora quæ accepimus,  
eo ex illorum abusu grauioribus malis implicamur. Largi-  
tus est enim nobis deus rationē, qua maxime a belluis diste-  
mus, & ad diuinā naturā propius accedamus: Nos autē ean-  
dē sepe numero rationē huc, & illuc versātes ea scelera con-  
cipimus, vt belluas etiā īmanitate superemus. Habemus etiā  
a natura animos imbutos religione, qua incitati præcellētem  
illā naturā, diuinā que vim hominum generi consulētem, ex  
operibus agnoscentes eā castissimo pietatisque plenissimo cul-  
tu veneremur. At hominum amētia effectum est, vt ab illo  
naturæ sēsū duceretur ōni scelere contaminata superstītio,  
quæ fusa per omnes nationes multis seculis ōnium fere ani-  
mos opprimeret, mortalesq; miseris infinitis implicatos, &  
constrictos teneret. Nihil deniq; ne plura persequar, est no-  
bis a natura insitum, quod non sit, vel ad corporis tutelā, vel  
ad animi cultum aptissimum. Sed nos plerunque diuinis mu-  
neribus ad nostrum exitium & deformitatē abutimur. Ex  
quo efficitur non studium laudis cum sit nobis in generatum  
esse vllō modo vituperādum: sed iactationē, & leuitatē ho-  
minum a vera virtutē penitus aberrātium, & inanis-  
simis opinionibus ōnē vitæ rationē peruertētium. Non enim teme-  
re summus ille dominus eā cupiditatē ōnium mētibus in seuit  
sed admirabili consilio & ratione, vt illa videlicet incitati,  
ad honestatē vnde laus omnis existit ardentius aspiremus.

At homines flagitijs infames cum vere dignitatis opibus  
orbati, dignitatē tamē appetant, illiusque viā penitus igno-  
rēt, eā e rebus inanissimis quærētes magnum in se dedecus  
admittunt, & patriæ plerumque pestē, atque perniciē machi-  
nātur. Hoc igitur gloriæ genus inane, funestum, atque mor-  
tiferum omnium malorum seminarium in se cōtinēs execra-  
ri præcipiunt sapiētes homines: ab huius pestilēti cōtagione  
Christi opt. Max. voce deterremur, non ab illo, quod vulgi  
amētiā cōtēnens, stirpe vera virtutis inmititur. Quæ cum  
sepe mecum animo agitarē, mire capi rationē quemadmodū  
errorē multis insitū ex aliquorū animis euellerē: & homi-  
nes nostros, in quibus est natura egregius amor laudis inge-  
nitus, a leuitate ad vera gloriæ studiū traducerē. Et ut in  
libris de Nobilitate, quos scripsi ad Ludouicū fratrē tuū præ-  
cipē omnibus virtutibus ornatissimum, facere sum conatus,  
ut fucatā, atque fallacē nobilitatē a vera secernerē: sic in his  
libris cōcedo, ut inanē & fluxā a vera & stabili laude seui-  
gā, & admoneā omnes, in quibus inest ardor quidā mentis ad  
gloriam, ut toto pectore in studium pietatis, & religionis in-  
cumbāt. Alter enim nunquā quod expetunt, adipisci vllō  
modo poterunt. Ut autē id commodius efficerē, venit in mē-  
tē mihi cōplecti his libris, ea quæ quondā de gloriā & digni-  
tate in sermone quodā, a me cum hominibus amicissimis ha-  
bito, cum esse Bononiæ, versata sunt: in quo sermone multa  
sunt adducta quæ totius gloriæ vim atque rationē facilius  
aperiūt. Hos autē dialogos tibi dicare constitui, partim ut hoc  
ingenij munere exiguo illo quidē, sed a nō exigua in te pietate



te profecto, animum erga te meum declarare partim ut tui  
nominis amplitudine, & authoritate munitus facilius omnes  
reprehensorum impetus arcerem. Accedit quod nihil apertius  
mihi videbatur, quam libros de gloria inscriptos, illi principi con-  
secrare, qui est virtutum maximarum gloria prestantissi-  
mus. Nec enim tu is es, qui leuitati seruias, cuius studia ad  
plausum populi referantur, quem misere distringat ambitio, &  
transuersum a recta viuendi via deducat: Sed qui vitæ consi-  
lia ad exactissimam prudentiæ normam dirigas, omnesque tuas  
actiones veræ virtutis, perfectique officij ratione metiaris.  
Cum autem sis omni dignitate princeps, tum laude religionis,  
atque, sanctitatis es imprimis admirandus. Quis enim un-  
quam maiorem diligentiam adhibuit in sacris ædibus extruendis,  
in rebus diuinis rite peragendis, in sceleribus impiorum homi-  
num vindicandis, in christi nomine propagando? Opera enim  
tua effectum est, ut innumerabiles Asiæ nationes patria  
superstitione repudiata, & pristinis, atque inueteratis institu-  
tis omnino relictis, sese ad Christum ardenti studio contule-  
rint. Non est igitur mirum si tantis aliarum omnium virtu-  
tum laudibus abundas, cum hanc unam, e qua reliquæ omnes  
oriuntur, fueris studiosissime complexus. Tu singularis ius-  
titie presidio Remp. tutam ab omni pernicie conseruas: Tu  
Mores patriæ fluentes disciplinae seueritate deuincis: Tu Lusit-  
aniã antea bonarum artium rudem omnibus disciplinis instru-  
endam curas: Tua singularis sapientia effectum est, ut in com-  
muni Christianæ reipub. incendio inter Christianos principes  
excitato, sola Lusitania summa pace fruereetur. In tuis au-

rem laudibus illa est omnium clarissima, quod Christus nu-  
mum e suo te protegit: tibi praesens adest: pro te pugna capeffit  
Quod cum alias saepenumero, tum ab hinc triennio fuit in  
India hostium etiam confessione declaratum. Christi enim  
numen hostium impetus repressit: nostros in summa paucita-  
te, rerumq; omnium indigentia caelesti praesidio communiuit:  
exercitum maximum, & robustissimum e Turcis, & alijs  
bellicosis nationibus Solymani opibus, & imperio conflatum  
deleuit: atque, ne plura dicam, recenti clarissimi facinoris exem-  
plo memoriae victoriarum, quae, fuerunt olim diuinitus  
Abrahamo, Gedeoni, Dauidi, alijsque viris sanctissimis coe-  
se, renouauit. Hoc igitur histantis rebus es affectus, ut  
cum popularis gloriae causa nihil facias, incredibilitate apud  
omnes populos gloria circumfluas. Singularis enim tuae pro-  
bitatis exemplis docuisti, non praecipue ambitionem, non effra-  
natam dominam libidinem, non infinitam pecuniae cupiditatem, sed  
equitatem, iustitiam, mansuetudinem, beneficentiam, religionem  
gloriam immortalem efficere. Quare fruere isto tanto bono:  
Christum tuae gloriae authorem semper intuere: omnes tuas  
curas in Reip. salute defige: & ad eternam, atque diuinam  
gloriam omni impetu animi, ut facis, aspira. Sed iam tempus  
admoget, ut ad nostri sermonis explicationem veniamus,  
quem velim pro tua praestanti humanitate clementer ex-  
cipias.

HIERONYMI OSORII LVSITANA  
NI DE GLORIA LIBER  
PRIMVS.



V M I N I T A L I A M M E  
excolēdi ingenij gratia contuliffē, et  
ex multorū sermone itellexiffē nullā  
tunc Italiae ciuitatē effe cū Bononia  
literarū gloria conferēdā: eam delegi  
potiffimū, in qua studia perturbatione  
rerū mearū impedita longo tandem interuallo reuocarem.  
Postquam vero in ea confedi, re ipsa cognoui fuisse mihi ab  
omnibus quorum praedicationem sequutus fueram egregie  
consultum. Est enim illa ciuitas & opibus florēs, & omni-  
bus maximarū artium disciplinis exculta: tū gentis humani-  
tate, et facultate rerū ōniū ad studia literarū satis instruc-  
ta. Florebant ibi multi doctrinis graecis & latinis non  
mediocriter eruditi, multi in omni philosophiae genere  
excellentes, multi postremo dicendi facultate praestantes,  
& in omni liberali doctrina summa cum laude versati  
Quid dicam de vtriusque iuris studio, cum illud constet,  
Bononienses iureconsultos omnibus qui se huic grauissimae  
disciplinae dediderunt, admirabile semper acuminis & pru-  
dentiae lumen praetulisse? Non igitur mirum videri debet,  
si tanta loci celebritate commoti bene informati adolescētes  
vndique Bononiam conueniant ad animum clarissimis di-  
sciplinis excolendum, cum in ea constitutum esse videatur  
egregium quoddam eruditionis, & sapientiae domicilium.

## DE GLORIA.

*In ea igitur manens cum omnem operam & studium in li-  
 teris ponere cogitasset, nihil mihi prius faciendum putavi,  
 quam ut me ad eorum amicitiam applicarem, qui erant in-  
 genio, atque doctrina præstantissimi, ut eorum ope, & con-  
 silio eo quo cursum institueram citius atque felicius perue-  
 nirem. Quod quidem mihi facilimum fuit. Multis enim  
 locis vsu didici, nunquam elegantiam doctrinæ ab humanita-  
 tis laude seiunctam esse: imo semper ingenij suauitatem cū  
 omni literarum cultu fuisse incredibili amoris societate co-  
 pulatam. Siue id accidit quia nemo ferme nisi miti, clemēti  
 que natura sit, & ab omni motu feritatis alienus, potest  
 excellentem doctrinæ formam intueri, & ad illius cupidi-  
 tatē incendi: & ita fit ut paucissimi docti a grestibus insti-  
 tutis viuant, quia paucissimi a gresti ingenio præditi in do-  
 ctrinæ studium incitantur: Siue tanta vis est in optimis  
 artibus, atque disciplinis, ut illarum ope facile quæuis natura  
 reddatur mitis, atque mansueta, & ad omnem rationem  
 humanitatis excolatur. Præclare enim Ouidius abire studia  
 in mores asseuerat. Ut enim quisque liberalibus est discipli-  
 nis instructissimus, ita maxime est in omni genere lenitatis  
 atque comitatis excellens. Vnde non immerito nomen hu-  
 manitatis ad maximarum artium facultatem traductum  
 est. Ibi igitur cū homines admodū doctos per amāter obser-  
 uare, illi mihi parem voluntatē reddētes cumulatiissime gra-  
 tiā referebāt. Erat mihi magnus usus cū Romulo Amaseo  
 viro in dicēdo admirabili, in ōni que doctrinæ varietate præ-  
 stantissimo. Observabā præterea Achillē Bochiū, equestris*

ordinis ornamenti atque singulari eruditionis laude florētē. Lodouicū etiā Bocaferreū omniū Peripateticorū facile principem studiose audiebam: & alios item multos ex doctis habebam arētissima consuetudine deuinctos. Sed ij tam multis erant & domesticis, & publicis curis impediti, vt nulla ratione possent agerendis negotijs auocari: meisque, atque meorū equalium longissimis sermonibus interesse. Quāuis igitur ad eos frequenter iuissem, aut salutandi causa, aut percontandi, si quis locus mihi multa legenti explicatu difficilis incidisset: non tamen vnquam induxi animum, vt homines qui & me multo etate anteibant, et erāt vehementer occupati vlla molestia afficerem: & prolixa oratione a grauissimis studijs aliquo tempore retardarem. Disputationes igitur longiores sermonibus equalium meorum, cum quibus eram assidue reseruabam: e quibus duos in primis ex omnino nobilitate insigni amore, & studio cōplexus sum. Alter erat Antonius Augustinus in Hispania Tarraconensi natus, quem propter mores suauissimos, & multiplicem eruditionē ardenter amabam: Alter Ioannes Metellus Sequanus homo singulari modestia præditus, quicū diutissime vixi, atque coniunctissime. Vterque autē eorū ius ciuile, cuius studio dediti erant, alijs præclaris artibus excolebat: & multis dicēdi luminibus ancipites iuris quæstiones illustrabat. Neque enim erant ex eorum numero, qui sibi diligentissime cauendum esse statuunt, ne bonas literas quasi iuris studio perniciosas attingant: sed potius nūquam se posse ad illam amplissimam iuris dicendi, & reip. consti-

tuendæ facultatem peruenire credebant, nisi fuissent omni  
 doctrina nobilitate digna, in primis eruditi. Cum autem ali-  
 quãdo in suburbano quodam, quo nos Augustinus inuitarat  
 simul essemus, post alios sermones vltro citroq; ut fit, de mul-  
 tis rebus habitos ego huiusmodi sermonẽ institui. Quando  
 eam oportunitatem, quã maxime optabam mihi diuinitus  
 oblatam esse video, valde reprehendendus sim, nisi ex ea  
 fructus excepero, quos facile huius loci amenitatẽ, omniumq;  
 villarum fructibus anteponam. Postquam enim Florentia  
 venistis, nunquã mihi licuit per otium sciscitari, quam mul-  
 ta sint in illis Pandectarum voluminibus, quæ diligentissi-  
 me cognouistis, ab ijs quæ vulgo circunferuntur dissidentia  
 & satis ne magnum adiumentum studiosis vos allaturos  
 speretis. Ardeo enim incredibili cupiditate audiendi, & si-  
 mul spem concipio fore aliquando, vt ductu vestro summo-  
 rum hominum prudentiam in libris illis reconditam penitus  
 inuestigem. Hic Metellus arridens, Quid tibi, inquit, in-  
 mentẽ venit arcana iuris ciuilis velle cognoscere, cũ iã pridẽ  
 a nobis defeceris: et hanc totã disciplinã omnino cõtẽpseris?  
 Quem admodũ enim illis qui ad hostes perfugẽre, non sũt  
 amplius iura ciuitatis illius quam scelere amiserunt, recolẽ-  
 da: ita nec tibi in hæc nostra studia, quæ deseruisti, curiosius  
 inquirendum censeo. Si te ad nos retuleris, & quasi post li-  
 minio reuersus pristina iura recuperaueris: tum fortasse te  
 in penetralia disciplinæ ciuilis admittemus. Aliter te non  
 modo interdicitis arcebimus: verum etiam armis, ut iuris  
 ciuilis hostem, ab huius scientiæ fimbribus repellemus. Male, in

quam narras. Neque enim is iuris studia contempsisse putandus est, qui solam altissimarum atque diuinarum rerum cognitionem illis anteposuit nec hostis iuris, atque legum dicendus est is qui se ad illam disciplinam contulit, e qua, tanquam e fonte sanctissimo leges omnes hausta, atque delibatae sunt. Nulla igitur causa est, cur mihi non liceat aliquid ex vestra facultate decerpere, vobis praesertim authoribus qui tam multa ornamenta ex illis artibus, in quibus elaboro ducta retinetis. Quod si iniquus esse perseueres, vel te, vel hunc nostrum Augustinum muneribus deliniam, vt quacunque tandem ratione vestra cognoscam. Postea, inquit August. Videbimus num ea tibi impertire conueniat, quae tamen non oratione, sed scriptis comprehendes. Neque enim possent tam multa, tanto temporis spacio, tantoque studio collecta humana memoria contineri. Nunc autem quiduis aliud agam libentius. Aequum enim est ut animum a labore nimio quem his diebus in studio explicandi iuris excepi, alio studij genere relaxem. Praestat enim hoc multiplex literarum cognitio, vt nunquam labore frangamur: & vnius studij satietatem aliarum rerum commentatione depellamus. Quare in praesentia (ius enim esse statuo, ut quandiu in meo regno estis, me sequamini) mentionem iuris ciuilis omittamus: Tuque in primis (me autem appellabat) si quid est in studijs tuis noui, fac afferas in medium: & aurium nostrarum sitim elegantia, & copia tuae orationis extinguas. Mihi inquam, nihil est, quod vestris auribus dignum esse putem. Toto enim tempore quo hinc abfuistis, disiunxi me a consue

tudine Musarū: animūque retuli ad studia plena laboris et  
inania voluptatis. Nā & in theologis recentioribus versatus  
sū, qui quidē sūt ab ōni elegātia doctrinæ, & venustate ser-  
monis abhorrētes: & in hebraicarū literarū elemētis perdis-  
cendis curā, atq; cogitationē posui. Omnia igitur studia his  
proximis diebus abieci, quorū disputatio vos afficere volup-  
tate aliqua potuisset: & in illis versatus sū, quæ mihi nihil iu-  
cūditatis, plurimū vero laboris attulerūt. Eadē igitur, inquit  
Metellus, conditione fuisti, qua nos, qui non modo sine iucūdi-  
tate, verū cū magna interdū satietate, atque molestia Pan-  
dectarū volumina perlegimus. Quod si quis nos interroget  
qua spe vtilitatis impulsus, hoc negotiū susceperimus, vix vllā  
figere possumus: maxime cū magna pars eorū qui de nobis  
iudicaturi sūt vagis & errātibus certorū hominū opinionī-  
bus addicta, eos irrideat, qui ad hos libros, tāquā ad purissimū  
huius disciplinæ fontē, omnia referenda putant. Quis enim  
nos feret, si quibusdā in locis nostrā sententiā prudētū testi-  
monio confirmatā, imprudētū responsis antepōnā. Emolu-  
mētū itaque, et præmiū nullū video. Voluptas autē, si qua in-  
terdū capti, & deliniti fuimus, tanta certe non fuit, vt labo-  
ris, atque molestiæ magnitudinē adæquaret. Non tamē est,  
quod ad me attinet, cur me suscepti negotij pœniteat. Nam  
nostro Augustino homini doctissimo, & mihi amicissimo  
præclara quædā molienti operā dedi: & ita pro mea virili  
parte multis iuris studio deditis aliquid opis attuli. Præclare  
tu quidē, inquā, Metelle. Nā is demū uir est virtute prestās  
existimādus, qui studia amicorū emolumētis suis atefert  
& omnes curas, atq; cogitationes confert in publicā vtilita-  
tē: libētissimeque rerū suarū iacturā facit, ut aliorū com-  
moda constituat. Sed illud nō recte iudicas, vos nullo præ-



mio affici posse? Quid? Parum ne magnum premium po-  
nis in ea gloria & dignitate quã, isto labore fuistis affecuti?  
Fieri enim haud quãquã potest, ut tam præclara industria  
quæ quidẽ est plurimũ lucis doctis omnibus allatura, laudis  
& gloriæ fructu careat. Gloria autẽ nihil est in rebus huma-  
nis pulchrius, nihil amabilius, nihil cum virtutis altitudine  
copulatius. Nã & a splendore virtutis excitata est, & excel-  
lẽti pulchritudine ad amorẽ dignitatis allicit: & homines  
ingenio præstãtes ad virtutis studiũ inflãmat. Omnes enim  
qui maximo ingenio præditi sũt, stimulis gloriæ concitati  
res præclaras aggrediuntur. Tolle gloriæ cupiditatẽ, &  
omne studiũ virtutis, extinguas. Nemo enĩ unquã sese pro  
Reip. salute in capitis discrimẽ intulisset, nemo publicã uti-  
litatẽ emolumẽtis proprijs antetulisset, nemo denique õnibus  
rebus posthabitis sapiẽtiæ studia coluisset, nisi primũ fuisset  
ad spẽ quãdã immortalitatis excitatus. Ut enĩ hic Themis-  
toclẽ Epaminodã, Scipionẽ, & ex nostris Carolum Magnũ  
& Gothifredum, & reliquos imperatores rerũ gestarum  
gloria florentes omittã, quis dubitat, Lycurgũ, Charondam  
Zaleucum, incensos sãpiterne gloriæ cupiditate leges, insti-  
tuta, Resp. condidisse? Quis nescit Platonem, Aristotelẽ  
Xenophõtẽ, Theophrastum, & omnes denique, qui monimẽ-  
tis suis philosophiã illustrauerunt, gloriæ suauitate fuisse in  
sapiẽtiæ studium incitatos? Quis ad artẽ aliquã præcla-  
rã animum adiunxit: quis virtutẽ studiosè colẽdã putauit  
qui non primum in egregy nomimis celebritatẽ ac.ẽ mētis in-  
tẽderet? Ex quo facile cerni potest, quãta sit gloriæ magnifi-  
cẽtia, quod õnes qui maximo animo excellẽtique ingenio sunt  
oã ardẽter expetũt: & illius causa, non inuiti res honestis-

DE GLORIA.

simas, atque difficillimas aggrediuntur. Nihil est igitur ea præstabilius, neque communi vitæ salutarius, nempe quæ a virtute nata sit, & animos maximos ad omnium virtutum excellentiam exuscitet. Quare, si quod spero vobis euenerit, ut eo labore nomen vestrum immortalitati cõmendetis: satis magnum præmium arbitror esse vestris optimis studijs persolutum. Est enim vestrum, dignitatem omnibus possessionibus anteferre. Hæc ego cum arrepta occasione dixissem, non tam ut longiorem sermonem elicerem: quam ut obiter Augustino orationem meam paulo ante requirenti aliqua ex parte satisfacerem: Augustinus ridens, istius certe, inquit, orationis ornamenta non videntur esse a theologis illis ducta, per quos te fuisse ais, a studijs eloquentiæ deductum. Primum enim illi non admodum ornate loquuntur deinde nemini fallere, aut mentiri permittunt: Postremo gloriam maxime contemnendam esse confirmant. Tu vero contra omnia. Nam & oratione satis ornata usus es, nos que deridendos huius claritatis expectatione suscepisti: eam que postremo dicis rebus omnibus esse præferendam. Illud autem quam festiue dictum? ut parta gloria contenti reliquæ omnia negligamus. Quasi iam sit immortalitati nostri nominis hoc tam illustri opere, satisfactum: aut satis magnū præsidium sit, in ista nobilitate, ad vitam bene beatæque degendam. Equidem ut de me loquar, cum animum ad Pandectarum emendationem adicerem, nunquam speravi posse me hac ratione ad eam nominis claritatem, quam dixisti, viam munire. Quauis enim res sit utilis, non tamen tantam esse puto, ut

mihī eam gloriā dare possit, quæ operibus magnificis, monumentisque perfectis ingenio, & elaboratis industria tribui solet. Nondum enim tantos in studijs progressus habemus: tantumque roboris adepti sumus, ut inuidiam superare nomenque nostrū immortale reddere valeamus. Quod si abūde magnā gloriā essemus consequuti: nulla tamen causa esset, cur ea nos voluptate diuturna perfūderet. Nihil enim illa mihi videtur incōstātius, nihilleuius, nihil cōmutabilius. Quare si te ex animo dixisse putarē ea, quæ de gloriæ prestantia, & utilitate protulisti: magnā mihi profecto admirationem incussisset oratio tua. Nulla enim sententia minus conuenit homini honestatis amore flagranti, & in vtraque philosophia versato, quam ea quæ gloriā exornat. Sed credo te ingenij exercendi gratia voluisse rem incredibilem argumentis probabilem reddere: & contra doctorū omniū sententiā disputare. Atque utinam id quod cōtēdis efficeres. Magna enim me molestia liberares. Negare enim non possū me ad laudis cupiditatem exardescere: nec facile posse libidinem istā refecare. Quod si posset haberi facilis & expedita ratio seruiēdi gloriæ, sine virtutis, & cōstātiæ lab: omnes industrie nervos ad eā parandā, sine vlla dubitatione cōtenderē. Nunc autem pudet me leuitatis, atque flagitij, cū eam nobilitatē appeto, quam vix possim a contagione temeritatis purā, & inuiolatā conseruare. Equidē, inquam, non aliter loquor, atque sentio: nec si mihi iuranda calumnia esset, gloriā defendere recusarem. Quamquā illa nullius eget defensione. Satis enim per se dignitatem suam tueri

potest. sed ex te scire sane vellē, quid sequaris, ut rei tã insigni, & splēdidæ, leuitatis nomē imponas. Quare nisi graue est, sētētia tuæ rationē expone. Gerā, inquit, tibi morē: & simul orationi tuæ respōdebo. Illud tamē in primis dicā, me nūquā satis laudaturū illorū sapiētia, qui ōnia infirma, fluxa, cōmutabilia, in quibus casus, & fortuna dominatur, nullā vī habere ad beatæ vitæ cumulū statuerunt. Hæc igitur ōnia sapiēti cōtēnenda, atque pro nihilo putāda iudicabant. Sapiētis enī est nō habere aliunde suspēsas viuēdi rationes: sed in animi bonis ōnia vitæ præsidia collocare. Illa igitur tantū bona numerabāt, quæ essēt vera, simplicia, recta, honesta cōstātia: quorū opibus, & præsidijs solū boni muniūtur: quæ nūquā eripi, nec amitti possūt: quæ deniq; sola sunt propria eorū, a quibus possidētur. Reliqua ōnia quibus improbi frequēter affluūt: quæ impetu fortunæ facile conuellūtur, quæ postremo sūt in casu sita, aut in amētissima multitudinis opinione posita, nulla ratione bona nomināda existimabāt. At gloria primū ex eo genere rerū est quarū copia flagitiosi hōines sæpenumero redudāt. Nī parū Homero credis, apud quē Achilles indigne patitur, vulgari honorē, & laudis ornāmēta virtuti debita, indignis tribui. Hac autē querela non solū Achilles vsus est sed multi etiā quotidie iure vtuntur: cum passim videāt homines malitiosos virtutis simulatione nefaria scelera tegētes, in luce hominū, atq; celebritate versari: eos vero qui virtute præstāt, in tenebris, & caligine iacere. Neq; enim sæper quod tu assumebas, nōminis āplūdo ortū habet a virtute. Imo lōge sæpius dolis, atq; fallacys, quā vera virtutis ratione cōparatur. Est enī posita in iudicio populi

li, qui propter insitã stultitiã, & temeritatẽ nequit vera cer-  
nere: nec inanẽ speciẽ dignitatis ab insigni forma veræ digni-  
tatis internoscere. Sic autẽ fit, vt ille vir bonus, & ieger atq;  
veræ virtutis amator, cũ nihil fingat ad opinionẽ multitu-  
dinis, gloria careat: Contra autẽ vafer, & astutus iperitæ  
multitudinis errorẽ captã, diuinis laudibus efferatur. Quod  
si nullũ est vitiũ tetrius, aut pestilẽtius eo, quod in virtutis  
specie latet, (aliorũ enĩ perniciẽ facile prouidẽdo vitaueris:  
hoc autẽ prius iportuna clade premit, quã dolũ setire queas)  
cõstatq; gloriã lõge sæpius simulatione virtutis, quã vera  
virtute parari: Quæ tãdẽ causa est, cur non fateamur, glo-  
riã a singulari genere improbitatis existere? Hoc infinitis  
exẽplis cõfirmari potest. Videmus enĩ quotidie audaces, &  
facinorosos fortes existimari: auaros autẽ, & prodigos libe-  
ralitatis nomẽ obtinere: & alios itẽ varijs vitiorũ cupiditati-  
bus iplikatos, vt virtute excellẽtes õniũ sermone celebrari.  
Facile enĩ quiuis in tãta populi cæcitate viri boni personã  
tueri potest: & amẽtis plebis oculos fallaci splẽdore perstrin-  
gere. Cõstãtia vero quæ potest esse in ea re, quæ nõ in nostra  
potestate cõsistit, sed tota sita est in amẽtia populi? Quod  
enĩ fretũ tãtas habet agitationes fluctuũ, quãta multitudi-  
nis ipetus, atque dementia? Quæ fuit unquã populis in aliqua  
setẽtia diuturna permãsio? Quẽ modo singulari genere lau-  
dis ornabãt, eundẽ statĩ lacerãt indignissima cõtumelia, &  
quẽ ãtea cõuitijs insectabãtur, in cœli laudibus extollũt. eos  
expellũt a quibus cõseruati sũt: illos ãplexãtur, qui erant  
Reip. perniciẽ machinati. Nihil vnquã fuit in illis cõstãs, &  
firmũ, nihil quod nõ varias mutationes in horas singulas ha-  
beret. Sæpe itaq; vnius hoĩnis iprobissimi dicto, sæpe sediciosi

## DE GLORIA

atque turbulenti ciuis oratione, & calumnia, conuersi populi  
 ijs quos paulo ante eximia laude afficiebant, inferunt infamiam  
 insignem, eosdemque bonis omnibus euertunt. In ista tam  
 mobili populi voluntate, quam in singulas horas inanissimi  
 rumoris aura commutat, in ista tam precipiti temeritate,  
 tantaque multitudinis amentia, aliquid inesse statuis, quod  
 sit grauibus, & honestis hominibus expetendum? Quid enim  
 quæso est minus virtutis grauitati conueniens, quam populi  
 leuissimi plausum aucupari? Quid constantia magis aduersa-  
 rium, quam ex insipientissimi vulgi temeritate pendere? Quid  
 denique miserius quam in ornamentis insanie populi concessis  
 aliquod vitæ præsidium constituere, quod quam diuturnum  
 sit præstare non possis? Sunt enim omnes rumusculi perpe-  
 tuo metuendi illis, qui ad gloriæ cupiditatem incumbunt, cum  
 animaduertunt, quam facile temeritate eiusdem populi, qui  
 eam concessit, infringi soleat. In eo autem quod dixisti subla-  
 ta gloria, studia virtutis extinguere, præclare tu quidem virtu-  
 tem exornas, quando statuis eam, nisi cupiditate famæ popula-  
 ris excitata sit, officio fungi non posse? Placet ne tibi virtu-  
 tis altitudinem, atque diuinam constantiam ad auctorem populum  
 referre? Cum enim ita iudicas, virtutem non ipsius honestatis  
 illecebris, sed amore tantum istius inanissimæ nobilitatis ad  
 res gerendas excitari, omnem virtutis dignitatem plebis arbitrio  
 committis. Virtutis igitur genus inducis humile, supplex,  
 ambitiosum, intuens omnes motus populi multitudinisque rumori  
 seruiens, ut præclaram famam possit aliqua tandem ratione colligere  
 Qua quidem re nihil absurdius excogitari potest. Quid enim

aliud est dicere, virtutem gloria incendi, nisi virtutē opinio-  
 ne populi plerunque delirantis incendi? Omnis enim gloriæ  
 ratio sita est in consentientis populi prædicatione. Quid igitur  
 ille faciet in deserto loco, quem laudis tantum cupiditas  
 acuit, & ad claras actiones suscipiendas inuitat? Neesse est  
 enim, vt omnia virtutis officia deponat, si verum est quod  
 in oratione tua parum considerate posuisti, restinguisti studiū  
 virtutis, ni gloriæ facibus inflammetur. Sed tu diū gloriā  
 falsis laudibus ornare voluisti, virtutem ipsam proprijs orna-  
 mentis spoliasti. Neque enim vlllo modo virtus illa dicenda  
 est, quæ famæ seruit, & officia vitæ ad populi opinionem mo-  
 deratur. Virtus enim seruire non potest, quæ sola libera est:  
 nec humana ornamenta requirit, cum diuinis illustrata col-  
 luceat. Illa vero exempla quibus vsus es, non me valde mo-  
 uerunt, Nam aut illi imperatores, & principes nihil de sua  
 laude cogitabant: sed amore virtutis inflāmati, res illas tan-  
 tas gerebāt: aut nunquam vllam solidæ & expressæ virtu-  
 tis rationem attigerunt. Iam philosophi qui scripserunt ad  
 ostentationem disciplinæ, sunt valde ridiculi. Nam vitæ gra-  
 uitatē oratione profitentes re ipsa sese leuitatibus istis dedi-  
 dere. Quod si vellem exemplis pugnare, infinitam prope  
 multitudinem proferre possem eorum qui pessimis artibus  
 nobilitati sunt. Vt enim alia genera scelerum prætermittam  
 Quam multi vt immortale nomen apud suos asequerētur  
 actiones populares acerrime suscipiēdo, patrias euerterunt?  
 Quam multi cum optimos ciues multitudinis amentia re-  
 sistentes exterminarēt, vt benefici atque salutare amplissī

imis laudibus affecti sunt? Quam multi postremo bellis  
 iniustissimis orbem terrarum vexantes fuerunt hominum  
 opinione in deorum numero collocati? Peruerse igitur faciunt  
 qui gloriam, tanquam aliquod singulare bonum intuentur,  
 cum ea improbissimis quibusque tribuatur: & in opinionis  
 leuitate, & inconstantia sita sit: & scelere saepenumero,  
 atque perfidia cõparetur: & postremo virtutem expellendo  
 re ipsa firmamenta nefarie labefactet. Hæc mihi in men-  
 tem venerunt, quæ quidem video potuisse fusius explicari.  
 Est enim materies eiusmodi, in qua possit totus dies facile  
 consumi. Sed contineo me, partim quia nolo vobis oratione  
 longiore molestus esse: partim quia satis esse dictum puto  
 ad inanitatem gloriæ conuincendam. Hæc cū ille dixisset,  
 Tum ego, vtrunque, inquam, te fefellit Augustine. Nam  
 & quo longior fuisset oratio tua, eo maiorem nobis volup-  
 tatem attulisset: & opinio mea intimis sensibus insita non  
 potest adeo breui sermone penitus euelli. Quod si mihi val-  
 de probauisses in claritatis studio esse flagitiorum omnium  
 seminariū: non tamen auderem fateri, me tam facile fuisse  
 de sententia deiectum: ne fortasse eiusdem leuitatis, & in-  
 constantiæ, quam multitudini tribuebas, vituperationem  
 subirem. Si vero rem vberius explanares, & argumētorum  
 copia ex intimo artificio deprompta mihi vim inferres, &  
 quam plurimis exemplis causam apertam faceres, fortasse  
 non puderet me in tuā sententiam discedere. Nunc autem  
 vides, quantam ignominiam habeat facilis animi mutatio.  
 Quare mihi gratissimū feceris, credo item & Metello, si



de hac questione copiosius disputare volueris. Erficies enim  
 vt si parum sententia tua mihi probata est, eam quamplu-  
 rimis rationibus cōfirmes: Si iam probata est, me saltem non  
 leui certamine fusum, sed acri praelio superatum esse confi-  
 tear. Hic Augustinus ridens, est certe, inquit, hominis  
 gloriæ studentis in omni sermone infamiæ metu cruciari.  
 Quare nolo deesse dignitati tuæ. Cum enim conijciam sen-  
 tentiã tuam a mea non discrepare: omnes conatus adhibebo  
 vt liberẽ te isto pudore. Quite vetat verum fateri. Exor-  
 diar igitur, nisi quid aliud Metello nostro videtur. Mihi  
 certe, inquit Metellus, nihil isto sermone iucundius acciderit  
 Nam & incredibilem voluptatem ex disputatione vestra  
 capiam: & in hac tam dubia questione, quid magis verisi-  
 mile sit, argumentis vtrunque collatis eliciam. Fac igitur  
 vt oratione tua rei totius vim, & naturam inspicere valea-  
 mus. Audite igitur, inquit ille, philosophum insignem, ex  
 Academiæ spacijs modo venientem, qui vobis aditum ad  
 omnia philosophiæ arcana patefaciet. Hic postquam arrisi-  
 mus, ad hunc modum exorsus est. In primis ipsius nominis  
 vis explicanda est vt melius possimus de tota questione iudi-  
 care. Nemo autem dubitat: quin gloria sit in opinione. Idẽ  
 enim valet apud latinos, quod apud Græcos δόξα. Quamuis  
 enim δόξα in vniuersum opinionem significet, ita tamen  
 vsurpatur interdum, vt illam tantum multitudinis opinio-  
 nem significet, quæ habetur de dignitate cuiusquam, cum  
 videlicet maior hominum pars est in alicuius laude consētiens  
 Vnde et. α euenit apud latinos, vt opinio pro gloria capiatur.

Veluti cum dicimus, aliquem esse virtutis opinione præstā-  
 tem. Ex ipsa igitur vocabuli sentētia iam facile cerni potest  
 quā aliena sit gloria à sapientiæ gravitate. Est enim opinio  
 imbecilla animi affētio, nulla certa ratione munita, sed obs-  
 cura quadam imagine veritatis excitata, falsa sæpe & in-  
 cognita, pro veris, atque perceptis apprehendens. Sapientia  
 vero nunquam in errorem induci potest. Neque enim siue  
 cœlestia contempletur, siue terrena despiciat, in quanuis na-  
 turæ similitudinem, sed in ipsam naturam aciem mentis in-  
 tendit. Cum autem precipuum munus illius sit, res stables,  
 & nullo ævo interituras spectare: ita est cœlestium, atque  
 diuinarum rerum disciplinis assuefacta, vt nunquam ad hu-  
 manarum cōsiderationem descendat, nisi prius omnem cir-  
 cuncidat, & amputet inanitatem. Contra opinio, cum sit  
 rebus mortalibus, atque fluxis intenta: ex illa consuetudine  
 rerum minime consistentium, quasi quodam æstu circum-  
 fertur incerta: & in summa rerum omnium ignoracione,  
 atque temeritate versatur. Ita igitur fit, vt pro pulchris  
 deformia, pro salutaribus perniciosa, pro iucūdis acerbafre-  
 quenter arripiat. Quo circa nihil tam pugnat cū sapientia,  
 quam opinio: nempe quæ sit inimica constantiæ, & amica  
 leuitatis. Si autē nihil esse potest clarum, & excellens quod  
 constantiæ repugnet: qui fieri potest, ut gloria lumen ali-  
 quod habeat, cum tota sit in opinionis inconstantia, atque  
 temeritate sita? Sed fortasse dices, non debere omnia ad  
 illam exactissimam sapientiæ normam dirigi. Quæ negat  
 esse grauis, & constatnti hominis opinari: eosque te magis

probare, qui multa censent opinione conformanda. Sit ita sane. Nec est enim necesse omnia semper ad uiuum resecare. Sed qualis erit ea tandem opinio, quæ probanda est? Ea certe quæ non ab imperita multitudine, sed a paucis sapientibus, vniuersa etiam multitudine reclamante, concepta est. At gloria in existimatione populari, atque multitudinis opinione consistit. Quod loquendi consuetudo facile declarat. Nō enim gloriæ cupidos appellamus eos, qui se paucis probari cupiunt: sed qui se totos ad multitudinis arbitrium fingunt, & accomodant. Quis enim vnquā se se nobilitatis amore ab hominum cœtu, atque cōmunionē seiunxit? Quin potius omnes qui laudem amant in hominum luce, atque celebritate versari cupiunt: & in omnium conspectu res magnas administrare: vt eam gloriā asequantur, quā sibi proposuerunt. Ille qui Platonē instar omnium existimabat, & ab omnibus alijs desertus, præter vnum Græciæ sapiētissimum, non alium auditorem requirebat, non erat studiosus gloriæ sed veritatis. Contra vero Demosthenes, qui gloriæ cupiditate Academiā deseruit, si fuisset a populi corona destitutus, etiam audiente Platone verbum nullum fecisset: Sed potius animo fractus, & mærens, luctu, quod aliquādo fecisse traditum est, propemodum contabuisse. Sicest enim humilis atque demissus animus in gloriæ cupiditate. Quid philosophi? Nōne satis ostendunt eā in populari prædicatione versari? Si enim eā paucorum iudicio cōtineri putassent, nunquā ad illius contēptum tāto studio suos auditores instruxisset. Hoc igitur sit a nobis in principio cōstitutum, eā in publica

opinione consistere. Aliter enim Socratem gloriosum ap-  
 pellaremus. Alexandrum vero gloriae contemptorem, quorum  
 alter omnes hominum rumores aucupabatur. & cum magna  
 bella susciperet, imperitorum opinioni seruebat. alter multi-  
 tudinem contemnens, non ad populi voluntatem, sed ad rectam  
 rationem omnia vitæ consilia referebat. Est igitur hæc ve-  
 ra gloria definitio: vniuersæ multitudinis opinio de alicuius  
 egregia dignitate concepta. Reliqua deinceps persequamur,  
 nisi prius ea, quæ a me hætenus dicta sunt, refellenda putas.  
 Id quidem, inquam, experiar. postea quæ peroraueris. Nunc  
 enim nullo modo committam, ut te interpellent, maxime, cum  
 hæc definitio mihi non omnino displiceat. Cum igitur, inquit  
 ille, constet gloriam esse consentientem populi laudem opinio-  
 ne excellentis decoris excitatam: illud intelligendum est,  
 talem nos opinionem de rebus expetendis, & fugiendis, de  
 laudandis, & vituperandis accipere, quales sunt, & mores, quibus  
 imbuti sumus. Id enim quisque laudabile iudicat, quod in-  
 tuetur, quod amat, quod nimis ardentem appetit. Quanta  
 igitur varietas est in vltimi boni iudicio, tanta in laudis-  
 opinione sit necesse est. Cum vero tam variū & multiplex  
 sit hominum ingenium, tamque dispares mores, atque dissimi-  
 les, accidit, ut in studium suum quisque rapiatur: & ea laudan-  
 da iudicet, quæ alijs vituperanda videantur. Quod quidem  
 adeo late patet, ut nullum sit tantum flagitium, nullum tam  
 corruptum atque sceleratum studium, quod in suo genere  
 laudatore careat. Est enim certum laudis præmiū infimis  
 etiā hominibus in ludicris artibus exercendis constitutum.

Est & lenis & meretricibus sua laus in circumuenienda iu-  
 uentute, & turpitudinis illecebris allicienda. Quae res im-  
 pulit scriptorē quēdā haud inelegantē, ut illā perfectā, &  
 absolutā meretricis formā, quae cogitatione concipi potest  
 libro nā inuenusto complecteretur. Quēlibrum si me audie-  
 tis, legendo cōteretis. Plurimū enim intexest ad maximarū  
 artium studia, videre quam pulchre sint eo opere instructae  
 impar & mulieres, ad tendendas fallacias, & pecuniam ex-  
 torquendam. Hic Metellus ridens, inquit, bene sane fecit  
 quisquis ille fuit, cum simplices foeminas, & huius tam prae-  
 clarae artis ignaras erudiuit. Qui potuissent enim fallendi  
 disciplinam tenere, ni fuissent huius literis adiutae? Quid,  
 inquit Augustinus, est impudentius vanitate? Quid odio  
 maiore dignius, quam doli, fraudes, insidiae? Sed videmus  
 Vlyssē Homericum auxilio Palladis calando, & men-  
 tiendo, mentemque ad omnem malitiam, & fraudem ver-  
 sando, diuinis laudibus ornatum fuisse. Nunquam certe  
 Homerus Vlyssē, quem nobis ad effigiem absolutae sa-  
 pientiae descripsit, his artibus praeditum induxisset, nisi  
 temporibus illis fuisset summā laudi tributum, astute fal-  
 lere, & insidijs callide circumuenire. Quid autem Vlyssē  
 admiramur, cum etiam Musae apud Hesiodum glorientur,  
 se cum velint falsa consingere, & similitudine veritatis  
 quos velint in fraudem inducere? Sed ad maiora ve-  
 niamus. Est ne aliquid quod magis contineat ciuilem socie-  
 tatem numinis metu, iurisiurandique religione, atque  
 sanctitate? Nihil sane. Qui igitur iurandum vio-

lat, is non solum in deum impius, verumetiam totius humani iuris, & communis salutis euersor est existimandus. Attamen apud eundem Homerum legimus fuisse quosdam illustri, & clara fama propter periurium celebratos: Quales fuit Autolycus, quo non prestantior alter, ut inquit Homerus, Et fraudare homines, & fallere numina diuūm. et ne parum elegantem eam perfidiæ scientiam putaremns subiungit. Nanque suas illi dederat Cyllenius artes. Neq̄ enī tā præclara studia sine dei illius ope coli potuissent, qui eo ipso die quo natus est, tam præclara dedit futuri latrocinij documenta. Nam Apollinis boues abegit: & Vulcani instrumenta surripuit: aliaque eiusmodi facinora edidit immortalitate dignissima. Fabulæ sunt, dicet fortasse aliquis. Fabulæ certe, sed ab egregio vate fictæ, vt videremus expressam veritatis imaginem: & totius antiquitatis mores & instituta cognosceremus. Is igitur docet nos illis temporibus neque latrocinij maria, & terras infestas redere neque insidys, & perfidia generis humani societatem violare neque periurio diuinæ mentis numen offendere, infamiam vllam habuisse: sed potius eos qui ea scelera sciēter & callide suscepissent, magnam fuisse laudem eo artificio consequutos Sed ne fabulis omnia confirmemus, quantū vim habeant leges ad laudem rebus impuris tribuendam, ex eo perspici potest, quod multa facinora tetre & impie concepta apud quam plurimas nationes honesta, & laudabilia putabantur, quod esset legibus præscripta. Assyris mulieribus ante quam fuisset illis ab aliquo peregrino stuprū

in luco veneris oblatum, nubere legibus non licebat. In Lydia erat statutum, ut mulieres corporis peruulgati quæstus dotem sibi cōficeret: ita ut quæ id facere renuisset, non satis proba, nec antiqui moris fœmina putaretur. Carthaginieses, Rhodij, Galli, Scythæ, aliæ nationes quæ plurimæ non satis numen placari posse existimabāt, nisi in sacris solennibus homines imolarēt: usque adeo vt multi manu sua filys vitæ eriperent. Qui igitur apud illos aras humano sanguine aspergeret, & seipsum parricidio cōtaminaret, vir religiosus, & pius haberetur. Quid hic Massagetæ, Quid Derbices, Quid Hircanos, & Caspios cōmemorē, quorum legibus erant ea scelera constituta, quæ etiā fugiat, & reformidet oratio? Hæc tamen illi, quod essent sancita lege, & in more posita, iusta, & honesta ducebant. Magnā enim vim habēt mores, instituta, disciplina, quod vitæ communis exemplis facillime cernitur. Talis enim est, ut paulo ante diximus, de rebus laudandis apud omnes opinio, quales sunt ij mores, quibus imbuti sunt. Neque enim potest is qui pudorē penitus amisit, honestatis specie cōmoueri: neque is qui cōne studiū ad fallēdum adhibuit, vera simpliciaque laudare: neque ille qui diuturna cædis consuetudine efferatus est, humanitate & clemētia delectari. Nemo denique ea probabit vnquam, quæ videt esse ab institutis suis abhorrētia. Cum hoc igitur adeo exploratum sit, quæ tandem vitæ ratio potest illi constare, qui omnia ad gloriā dirigit: & studia vitæ multitudini probare ardētissime cupit? Si genus illud aureum extaret, poetarum monimētis immortalitati cōsecratum: tum

DE GLORIA.

demū illi, qui se totos fingerēt ad multitudinis arbitriū; potuissēt simul cū gloria splendore virtutis adipisci. Cum enī essent vniuersi sapiētes, quod nunc paucissimis contingit, nemo poterat multitudini mores suos probare, qui nō esset omni virtute cumulatus. Quomodo tādē, inquit Metellus, sine doctrinae studio, quod tūc in illis non erat, sapiētia affecti sit? Quasi, inquit Augustinus villo studio illis opus fuerit, quinulla re, vt volunt poētae, impediēbātur, quo minus ipsā naturā optimā viuēdi magistrā sequerētur. Aurum autē illud apud poētas, nihil aliud significat, quā naturales opes virtutis, atq; sapiētiae. Quod vt melius intelligatis vtar illis Hesiodi carminibus, quae a te (me autē appellabat) haud ita pridē conuersa memoriae mādaui. Sic enim inquit.

Numine diuino primum est gens aurea terris  
 Edita, Saturnus dum caeli sceptrum tenebat.  
 Vt diu iuebant homines, neque tristibus aegri  
 Curis, nec pressi arumnis, duro ue labore.  
 Omne malum cunctis aberat: tristisque senectus  
 Nondum tardabat vires: sed semper eodem  
 Robore firmati stabant, viridique iuuenta:  
 Ducebantque choros summa dulcedine leti.

Hinc apparet illos homines praesidijs sapientiae circumseptos fuisse: nempe qui & mentem haberēt ab omni perturbatione liberam & solutam: & sese ab his malis, quae corporis valetudinem perturbant, & senectutem infirmam, & odio sua efficiunt, tutos conseruaret. Nōdum enim auidia, & auaritia rationis arcem occupauerāt: neq; dum corporibus infinitā



morborum vim luxuria, atque mollities inuexerant, Nec solum in vita virtutis fructum capiebant, sed etiã equitate animi incredibili moriebãtur, quod est cõsummatæ cuiusdã sapientiæ. Sequitur enim.;

Non tamen inuiti linquebant lumina vitæ.

Sed mors vt grato, dulcique sopore quietos;

Iam longa uictos ætate amplexa tenebat.

Cum enim vis omnis abfuisset, neque dum pestilentes ægri- tudines in humanum genus inuasissent: nemo poterat vita excedere, præter fatum, præterque naturam, sed longa, at- que beata senectute consumptus. Additum deinde est.

Cuncta illis igitur felicia proueniebant.

Omnia nam tellus, nullo poscente ferebat.

Hic non tam est terra fecunditas, quam præstãtia mode- rationis intelligenda. Erant enim diuiti, naturæ contenti, quæ sũt parabiles, atque terminatæ. Si enim fuisset ardentes cupiditate, nõquã opibus illis, quas tellus mediocri diligentia culta large fudit, atque munifice, corũ sitis potuisset extin- gui: sed in pecunia terra, & mari quæda, õnib. sese periculis exposuisset. Ergo nõ ìmerito cũ tantis honestatis & innocentiæ laudibus in vita floruisset, post mortẽ antiquitatis opinione fuerũt in Deorũ numero repositi. Sic enĩ subiũgit idẽ uates

Sed postquam fatum genus illud funere merfit,

Sancti terrarum geny sunt nomine dicti,

Humani generis custodes, & bona cunctis

Numina supplicibus, depulsoresque malorum.

Nunc terras lustrant, obscuroque aère septi

Vadunt iusta oculis, iniusta que facta videntes  
Et ditant castos homines in uota vocati.

Hæc concessa illis regalia munera diuis.

Est plane regium munus, & gentis aureæ maiestati conueniens, munificentia sua miseros homines inopia, & egestate leuare: id que non tam opibus terræ venis effossis, quàm ipsæ sapientiæ muneribus, quibus est assecuta diuinitatem. Hoc enim arbitror Hesiodum significare voluisse, cum inquit, illos diuitias cultoribus suis elargiri. Sed ut in propositum redeamus Si genus illud aureum in vita permaneret, nec esset maiore ex parte sepultum, tum fortasse qui omnia officia multitudinis iudicio conformaret, facile posset egregios fructus honestatis percipere. Sed uidetis quanta sit huius auri diuini penuria? Socrates apud Platonem in illa ciuitate quæ finxit omnibus opibus florētē, atque beatā, ex huius aureæ nationis stirpe principes statuit. Cum enim vniuersam ciuitatem in tres partes diuisisset, alijs enim reip. gubernacula tradidit, alios ad vrbis custodiam armis instruxit: alios postremo uoluit vel terram colere, vel in arte quapiam fabrili exerceri: cum igitur hoc modo ciuitatem distribuisset: Principum ordinem aureum appellauit: Militum vero argenteum: agricolarum autem & opificum æneum, atque ferreum. Vult itaque principes excellere præstantia sapientiæ, milites autem robore animi, infirmorum autem hominum ætatem in pecuniæ studio consumi. Sic enim intelligit illam auri, argenti, & æris differentiam. In illa autem ciuitate, quæ vir sapientissimus, ut absolutam formam beatissimi populi descripsit, fatetur multis partibus plures

cuiuscunque generis opifices, quam optimates, & principes,  
 hoc est, sapientes futuros. Ergo illic erant etiam plures inue-  
 niendi, qui diuitias, & que voluptates, quam qui veram vir-  
 tutem amarent. Quod si in illa Rep. cogitatione Platonis  
 informata, pauci futuri erant honestatis appetentes, præ  
 multitudine hominum ferrea, hoc est, flagitiosa, Quid  
 dicendum est in tanta, & tam insanabili omnium gentium  
 cupiditate, tamque præcipiti amentia populorum? An pa-  
 rum liquet quam vere idem vates, cuius testimonio paulo  
 superius vsus sum, perditos ferreæ gentis mores insectetur?  
 Nullum, inquit, iuris, aut religionis vestigium in terris ap-  
 parere: nullum esse inter hospites hospitiy fœdus: nullam in-  
 ter fratres, atque propinquos benevolentiam: nullam inter  
 amicos officij, & amicitie sanctitatem. Deinde filios, inquit  
 contumelia parentes suos natu grandes afficere: nec vllò de-  
 orum metu ab hac tanta sceleris immanitate reuocari. Tum  
 conqueritur nullam omnino laudem tribui, neque religioni,  
 neque iustitiæ, neque probitati: & eos qui ciues suos iniurijs,  
 & maledictis vexant, summopere laudari. Postremo pu-  
 dorem afferit è terris exterminatum esse. Nemesis in  
 exilium pulsam, iustitiam humanis sceleribus infensam ho-  
 minum cætus deseruisse, & in cœlum euolasse. Sed quorsu  
 attinet poëtarum sententijs vti, cum infinitis exemplis intel-  
 ligamus, nihil posse fingi multitudine turbulentius nihil  
 amentius, nihil in omni genere perniciosius? Quotus enim  
 quisque est in populo, qui sapientiam diuitijs, honestatem vo-  
 luptatibus anteponat? Contra vero omnes sunt ardentes

cupiditate nihil reſta ratione moderantes, ſed omnia effrena  
 ta libidine, atque nefaria voluptate metientes. Caco animi  
 impetu ſalutaria declinant: peſtifera, atque pernicioſa conſe-  
 ctantur. Eadem cecitate mentis impediti nomina rerum  
 immutant. Simples, & apertos homines ſtultos appellant.  
 Vnde etiam inueterauit apud Græcos, ut *que* <sup>αἰδέα</sup> proprie ſignificat in genuam bonitatem optime ſentientem ſtul-  
 tiam ſignificaret: & nomen quod erat laudis proprium  
 contumeliæ ſeruiret. Contra vero malitioſi, & fronte ſcelus  
 occultantes, vt uiri prudentia clari, ſermone omnium cele-  
 brantur. Temeritati, & audaciæ fortitudinis nomen impo-  
 nunt: Prudentiæ vero, & moderationi timiditatis. Legibus  
 obtemperare imbecilli animi eſſe ſtatuunt: viribus vincere  
 glorioſum. Frugales auaritiæ nomine vituperant: prodigos  
 autem magnificentiæ laudibus exornant. Atque poſtremo  
 in omni genere virtutes deſerunt: vitia perſequuntur: a ſtu-  
 dio honeſtatis abhorrentes, & indomitis cupiditatibus inflā-  
 mati in ſumma opinionum inconstantia, & inanitate verſā-  
 tur. Sunt in rebus afflictis humiles: in ſecundis elati: in diſ-  
 crimine armorum timidi: in pace, & otio præſidentes: in  
 inopia ſupplices: opibus autem affluentibus ingrati. In periculis  
 enim conſtituti optimorum auxilium implorant: timore  
 autem liberati eoſdem e patriæ finibus expellunt. Eſt enim  
 vulgi proprium omnem virtutis excellentiam odio habere  
 eamque vt libidini populi nimis aduerſariam de medio tollen-  
 dam putare. Hinc illud ſceleſtiſſimum facinus Epheſiorum  
 natum eſt, qui cum Hermodorum eicerent e ciuitate non

aliã causam attulerunt, nisi quod virtutis industria nimm̃  
 inter omnes excelleret. Hinc etiam extitit Ostracismus  
 ille (sic enim appellabant illud exily genus) Athenis & Ar-  
 gis incredibili ciuium scelere cõstitutus. Quid enim aliud  
 fuit in Aristide, quod offenderet populi voluntatem, nisi ad-  
 mirabilis quædam iustitiã, & integritatis opinio? Quid  
 Cymonem & Themistocleẽ e patria eiecit, nisi res memora-  
 biles in rebus bellicis effectæ? Quid aliud eosdem Atheniẽ  
 ses induxit, vt exilio, aut morte viros excellentes afficerent  
 nisi quod cernerent in illis singulare quoddã lumen virtutis  
 elucere? Sed Athenas omittamus hoc infando scelere nimis  
 infames, atque detestabiles. Quid Hermocratẽ Siraculis  
 exterminauit, nisi facinus illud maximũ, atque pulcherri-  
 mum quo florentissimas Atheniensium opes attriuit, &  
 patriam obsidione liberauit? Quid Dionem nondum præcla-  
 ro illo munere perfunctum, cum adhuc tyrãni, quorum iu-  
 gum a ceruice patriæ depulerat, arcem tenerent, expulit,  
 eundemque patriæ libertate constituta, vita priuauit, nisi  
 egregy illius muneris inuidia? Quid hic referã Camillum,  
 Coriolanum, Rutilium, Metellum, atque Ciceronem, & alios  
 innumerabiles singulari industria præstãtes, quibus propter  
 excellentem virtutis opinionem aqua & igni interdictum  
 fuit? Infinitum esset si vellem persequi quam fuerit sæper  
 vulgi temeritas optimis viris infesta. Nescio enim quomodo  
 semper homines animo magno, splendidoque ingenio præditi  
 populo suspecti, & inuisi fuere. Quauis igitur necessitate  
 compulsã multitudo omnes imperij opes ad egregios viros

DE GLORIA.

deferat, ubi primum eorū uirtute fuerit singulare aliquod beneficium consecuta, extinguit continuo beneficij memoriā inuidiæ magnitudo. Et ita fit ut eos quorū opera & consilio patriam atque fortunas retinet, & patria & fortunis ōnibus extrudat: & illis pestem inferat, a quibus conseruata est. Cum igitur constet omnem populum esse amentem & ingratum, nefarijsque sceleribus astrictum, quid tandem laudare poterit, quod sit a vera uirtute, & honestate profectum. Hic ego interpellans, o hominem, inquam, minime popularem, Sic enim acriter in causam plebis inuectus es, ut ualde uerendum sit, ne quid hinc emanet, quod in te plebis animos accendat. Quantum enim video, sic uniuersum populum improbitatis & amentia condemnas, ut neminem a tanto numero excipias. Neminem certe, inquit ille, Non tamen uelim existimes me tam censu & facultatibus, quā uirtute & industria summos viros a vulgo secernere. Is enim sum qui omnes homines ingenio præstantes, & animi motus rectæ rationis imperio sedantes, & omnem curam & cogitationem ad communem utilitatem conferentes, quanuis inopes sint, & obscuris parentibus orti, in principum numero habendos censeam. Contra uero qui hebeti ingenio sunt, & languori desidiaque dediti, improbis cupiditatibus obtemperant, & publicam salutem negligentes, omnia referunt ad suam utilitatem, quanuis in amplissima familia nati sint, & res magnas administrant, plebaos existimo. Non enim quantas opes habeant considerandū est, sed quātis digni sint. An tu illos principes & optimates appellandos

existimes, qui libidini seruiunt, & potentia abutuntur ad miserorum hominum calamitatem: patrimoniumque suum contra ius, & fas amplificando, & plebi grauissimas iniurias inferendo patriæ statum nefarie labefactant? Si enim vetera memoria repetamus, intelligemus, profecto hoc fuisse plerumque in omni Reip: paucis propositum, vt paulatim omnes possessionibus suis iniuria pellerent, & in omnium fortunis impune dominarentur. Cum autem ipsi soli omnia possiderent, plebs omnibus bonis spoliata esset, nihil mali cogitari potest, quod non esset in populi calamitate. Fit enim plerumque, vt amplissima pecuniam insolentia, atque fastidium, egestatem vero præceps audacia consequatur. Ita igitur euenit, ut & opulenti superbe imperando, & egentes in nobilium fortunas impetum faciendo, v. rinq; patriam turbulenta seditione conuellant. Ergo cum omnis populus in principes & plebem infimam distributus sit, & vtraque pars magnis sceleribus inquinata, & hostili odio imbuta, semper in alterius perniciem incitetur, quid tandem boni erit ab uniuerso sperandum? Est enim in plebe temeritas, furor, audacia cum incredibili studio nouitatis: in v's autem qui principes appellantur superbia, immanitas, cum immoderata dominandi cupiditate coniuncta. Quibus vitis omnia tandem concidant opus est. Illud autem magno argumento est, nullum esse tam improbum facinus, quod non auctore, & approbatore populo concipi possit, quod quotidie videmus eos qui publicum otium importunitate sua perturbant, & omnia diuina & humana iura violant, vt viros fortes, & patriæ studio

sos mirificis laudibus extolli. Quid enim persequar ea scelera quæ in turba, & seditione civili cum magna laude concipiuntur? Quid autem postquam discordia, sanguine imbuta civium animos diuturna cædis consuetudine reddit immanes, & efferatos? Neque enim solum laudantur ære alieno oppressi, cum suis creditoribus necem afferunt: verum etiam qui propinquos, & amicos interimunt. Nullam enim apud eos vim tunc habet naturæ lex: nullam possidet religionem sanguinis communio: nullam sanctitatem retinet amicitia, sed potius omnia gentium iura inaudito scelere, & audacia violantur. Qui autem plura facinora immanitatis ediderint & audacius fidem iureiurando firmatam fefellerint, astutiusque aduersarios nihil hostile propter fidem interpositam metuentes insidijs oppresserint, amplioribus laudibus afficiuntur. Neque enim malitia ullum dedecus illis imprimit: imo res alias ab illis gestas exornat. Inde fit ut plerunque malint homines se in improbitate callidos, quam in innocentia parum astutos existimari. In nomine enim simplicis bonitatis erubescunt: & in fama maliciosa peruersitatis insolenter efferuntur. Ac utinam vetera tantum exempla, quæ a grecis & latinis accepimus in medium adducere licuisset. Sed recens memoria tam multa nobis suppeditat, ut antiqua reticenda videantur. Quid enim (ut de hac potissimum regione loquamur) mali fingi potest quod Italia in his seditionibus longinquitate temporis inueteratis non viderit? Multi enim fuere, qui fratres, atque propinquos necarent: qui templa religiosissime cuncta civium cæde funes



tarent, arasque sanctissimas sanguine suorum aspergerent  
 Multos etiã legimus contra fidem interpositã aurfame, aut  
 inaudito supplicio a ciuibus suis interfectos. Omnia denique  
 facinora suscipi videntur, quæ semper in omni etate a multi-  
 tudine furente susceptasunt, quæ pestem & exitium rebus  
 omnibus inferre solent. Quæ enim gens est, quæ non  
 huiusmodi sceleribus diuisa, funditus interierit? Cum ita  
 que omnia magna imperia, vel externis bellis, vel intestina  
 seditione corruerint, longe plures fuerunt civili discordia,  
 quam hostium armis excisa. Hic populorum furor Athe-  
 niensium imperium deleuit. Hic Spartam, & Thebas  
 attriuit. Hic Romam, & omnes denique nationes imperio  
 florentes extinxit. Videtis hanc discordiarum flammam  
 inter Christianos principes excitatam, quæ non solum mi-  
 seris Pannoniæ reliquis, sed Germania, Gallijs, Italiae,  
 Hispaniæ, toti denique Europæ deflagrationem minatur,  
 quantum terrorem omnibus incutiat? At hoc tantum  
 malum, tam nefarium, & crudele bellum, tantum vniuersæ  
 Christianæ Reip. periculũ scimus esse multitudinis scelere,  
 & amentia conflatum. Populorum enim furie eas faces  
 in Christianam Remp. immisere, quibus ni Christus Opt.  
 Max. numine suo tantum incendium restinxerit, omnia  
 cõflagrabũt. Cum enim singule ciuitates Italie sint indu-  
 as partes iam de a Frederici secũdi tẽporibus diuisæ, & inter  
 se hostili odio dissidentes: fit sæpenumero, vt qui viribus in-  
 feriores sunt, dum aduersarios vlcisci possint, nullo modo  
 recusent exterarum gentium dominatum. Tantaque est

## LIBER PRIMVS.

hominum dementia, vt cum patriam aliarum nationum imperio, atque libidini prodiderint, existiment suam dignitatem esse præclarissime constitutam. Omne nanque dignitatis ornamentum ponunt in ciuibus alterius factionis euerendis. Hic furor Italiae populos incitauit, vt primũ Germanos, deinde Gallos, postremo Hispanos ad Italiae dominationem euocarent, & florentissimæ orbis parti vastitatem, & exitium inferrent: & odium tandẽ inter duos summos principes excitarent, qui de Italiae possessione dimicantes, vsque eo progressi sunt, vt eorum contentio cadem in gentẽ & Christiani nominis interitum moliri videatur. Hostes enim nostri satis acres, atque parati ad nostram perniciem accedunt, magis amentia nostræ, quam viribus suis confidentes. Nunc igitur magna belli contetione Pannoniæ reliquias aggressi, haud mediocrem cladem gentibus illis intulerunt, & bonam Pannoniæ partem ferro, & flamma populati sunt. Qui nisi diuino numine, vt spero, fuerint repressi, in quacunque regionem armorum impetum pertulerint, omnia debunt. CHRISTE sancte, qui summa coeli templa diuina maiestate completes, Christiano, quem sanguine tuo in lucẽ & libertatem vindicasti, clementer ignosce, eumque ab ista malorum tempestate defende: iramque tuam in hostes tui nominis aliquando conuerte. Diuina siquidem ope, diuinoq; consilio opus est, ad tantam pestem arcendam, quando humano consilio depelli non potest. Confido equidem fore, vt hæc mala impetu furentis multitudinis excitata, vir inuictissimus Cæsar confirmatus Christi auxilio propulset. Peri-

culi tamen quod nobis intenditur magnitudo nullis verbis explicari potest. Causa vero huius impendētis mali non aliunde, quam a furorc partium nata est. Ipsæ enim non contentæ cæde & sanguine ciuium quo sæpenumero leuissimis de causis urbes replebant, cōplures etiam reges ad discordiã sollicitauerunt: & omnia periclitatæ sunt, quo tandem non modo patriam perderent: sed etiam vniuersam Christianã Remp. in extremum discrimẽ adducerẽt. Nunc igitur quẽadmodum præclari artifices operibus suis delectantur, ita videmus huius tanti sceleris principes, & authores, erectos & alacres expectatione rerum nouarum volitare. Nec enim solum exules, & ære alieno oppressos, qui nisi patria extincta, se incolumitatem retinere non posse credunt, sed alios etiam videmus, quibus licuisset otio honesto frui, ex hoc tanto ruinae periculo capere voluptatem. Nunc enim spẽ concipiunt fore, ut aduersarios vlciscantur: vt impune latrocinentur: vt opes suas per summum scelus amplificent. Sic autem stulti sunt, ut non intelligant, fieri non posse, ut in vniuersæ Reip. ruina, salutem suam incolumem a communi calamitate conseruet. Quod minime mirandum est. Nunquam enim fuit consilium in populo, nunquam certa, & constans vitæ ratio: sed immans audacia, atque temeritas, cum omni flagitiorum genere coniuncta. Hic Metellus interpellans, sunt, inquit, ista Augustine. Multa enim imperia populari amentia conciderunt. Non tamen recte videris facere, si propter aliquam tempestatem Rebusp. incidentem, quæ tamen nec in omni loco, neque semper excitari

DE GLORIA.

solet, omnem populum in crimen voces. Nam illæ ipsæ Resp. quæ scelere intestino corruere, nunquam ad aliquem gradum amplitudinis peruenissent, nisi fuissent aliquo tempore bene constitutæ, publicæque inclumitatis amantes: & in hac tanta rerum omnium perturbatione videmus multas nationes paci, & otio studentes. Ad hæc August. Falleris, inquit o Metelle, si non credis omnem multitudinem isdem esse flagitijs coopertam, sed id minus apparere, quandiu est severitate legum, atque metu iudiciorum illigata. Fuit enim rebus humanis hoc cœlesti legum munere consultum: quod quidem præstat, ut aliquando metu comprimatur audacia, & innocentia sine cura sit. Fit enim ut dum singuli supplicia metuunt, sese facilius uniuersi contineant. Attamen quemadmodum bestiam immanem, quanuis eo tempore quo vinculis constricta est, minime noceat, non ob id cicurem atque mansuetam appellamus, quia venit nobis in mentem quãtas strages ederet, si fuisset illis vinculis emissa: sic etiã cum intelligamus omnem populum non sponte sua, sed legum minis, quasi quoddam animal ferum & indomitum alligari: debemus cogitare quid faceret, si claustris illis evolare potuisset. Atque id ipsum magnum argumentum est, multitudinem agrestem, atque feram esse, quod nulla ratione potest, nisi legum metu septa sit, vitæ officia tueri. Legee enim non sunt graibus, & honestis hominibus, sed leuib. & flagitiosis impositæ. Ridiculum enim est ijs dare leges qui florēt opibus sapiētia, & spõte sua in maximarū virtutū studia incumbunt. Non igitur castis, & integris, sed impi.

ris, & omni genere turpitudinis inquinatis scriptæ sunt, ut  
 petulantiam, auaritiam, & reliquas animi labe vi, aut  
 metu constringant, & indomitas cupiditates supplicij formi-  
 dine refrenent. Cum ergo manifestum sit, nullum vnquam  
 populum in officio contineri potuisse, nisi fuisset legum scue-  
 ritate deuinctus, easque constet, amentia, & furoris coer-  
 cendi gratia inuentas esse, qui possumus de furore & ame-  
 tia populi dubitare? Qui quidem etiam cum est omnibus  
 iuris vinculis impeditus, dat magnam significationem  
 immanitatis, motusque ratione vacuos, atque turbulentos  
 requirit: & cum primam vires colligit, omnia repagula  
 iuris effringit. Omnes enim id conantur, ut in eum statum  
 perueniant aliquando, in quo possint impune quæuis malefi-  
 cia committere. Quandiu igitur inopes, & imbecilles sunt,  
 metu iudiciorum a flagitio reuocantur. Non tamen semper  
 Multi enim quamuis sint omni rerum presidio destituti,  
 quietem pati non possunt, & tetra, & immania facinora  
 moliuntur. Nam cum animus ardet pecunie cupiditate,  
 aut inflamatur libidine, aut præceps odio, & iracundia fer-  
 tur, & ad terrorem legis obdurefcit, nullum est tantum  
 flagitium quod non quiuis concipere audeat. Fit enim ut  
 primum nefaria cupiditas ad facinus impellat: deinde spes  
 celandi, & occultandi animum audacia cõfirmet. Est autẽ  
 verisimile leges ab initio non nimis aspera supplicia sceleri  
 statuisse. Sed cum intelligerent reip. moderatores, maiorem  
 vim habere spem vtilitatis ad cupicitatem inflammandam,  
 quam pœna metum ad restringendam, addebant semper

## DE GLORIA

aliquid ad animaduersionis seueritatem, ut aliqua tandem ratione vitia comprimerent, donec per omnia supplicia paulatim ad mortem deuentum est, qua omnem atrocitatem poenae complexi sunt. Nihil est enim multitudini ipsa morte terribilius. Attamen tam effrenata cupiditate plerunque concitatur, ut neque morte proposita, a scelere refrenari possit. Fieri enim nequit, ut libido ad potiundum temere incitata minus ullis contineri diu valeat. Erumpat enim aliquando necesse est: & omnia officia vitae peruertat. Quam cupiant autem omnes populi e iuris, atque legum custodia emitti, facile ex eo perspicitur, quod ut quisque maxime sibi populum conciliare vult, ita maxime leges omnes paulo seuerius nefariam libidinem ressecantes, abrogare contedit. Hac enim via multi opes, & gloriam quasiere, atque ut publicae libertatis custodes, omnium sermone laudati sunt: cum interim sapientes, & acuti homines ad insidias praecauendas, qui istis aduersabantur, salutare magis quam iucundum consilium in medium afferentes, ut communis utilitatis euersores de medio tollerentur. Ut enim qui feбри vehementius affliguntur, infesti sunt medicis, remedia salutaria quidem, acerba tamen adhibentibus: illos autem diligunt, qui gelidam, aut quiduis aliud suppeditant, quo febris aestus aliqua ex parte releuatus postea magis in grauescat: sic populus animo semper aeger, illis inimicus est, qui saluari seueritate Remp. sanare cupiunt: & eos amplectatur, qui populum vniuersum specie utilitatis illectum, sint intra breue tempus omnibus bonis euersuri. Eos enim qui non recta &

salutaria, sed grata, atque pernicioſa ſuadebant, vt Reip. tutores, atque parentes contra opes diuerſa ſentientium præſidijs publicis armabat, atque tandem in omnium dominatione cõſtituebat. Ita igitur, eueniebat, vt immodica libertatis cupiditate libertatem penitus amittteret. Illi enim qui populi dementia eum gradũ honoris aſſequebantur, omnib. qui vel animi magnitudine, vel ſapientia præſtabant, vel necem, vel exilium inferebant. Cum igitur ita Remp. propugnatoribus omnino ſpoliaſſent, ſine vlllo metu crudeli dominatu populum qui eos aluerat opprimebant. Quid eſt autem queſo in terris tyrannide tetrius? quid odio maiore dignius? quid iuri humane ſocietatis infeſtius? At omnes ferme tyrannos accepimus dementia, & ſcelere multitudinis natos eſſe, eiusque præſidio potentiam corroboratſe. Nec enim, vt antiquiſſima commemorem, Orthagoras Sicyonius aliã ſibi viam ad tyrannidem muniuit: nec alijs artibus Cypſelus Corinthum occupauit: nec Pysiſtratus alia ratione Athenarum potitus eſt. Quid hic referam Gelonem, Alexandrum, Phalarim, alioſque innumerabiles non ſolũ in illa antiquitate, ſed patrum etiam noſtrorum memoria tyrannos inſignes, quos omnes conſtat populares extitiſſe, & populorum amentia eas opes comparatſe? Si laudari poteſt tyrannus, laudate populum, qui tyrannos gignere, & alere ſolitus ſemper eſt. Quod ſi tyranni deteſtabiles & execrandi ſunt, quis populi temeritatẽ non execrabitur, quæ tam immania, & importuna monſtra in humanarum rerum perniciem extulerit? Quamuis igitur, vt eo reuer-

DE GLORIA.

ramur, unde digressi sumus, aliquis populus aliquo tempore  
sedatus, & quietus esse videatur, non quid tunc non agat  
animadvertendum est: sed quæ sit eius vis, quæ mens, quæ  
opinio, quæ voluntas, quid efficeret, si fuisset legum custodia  
liberatus: quam sit inestus bonis, atque sapientibus:  
quam facilis, atque benignus improbis: quanta  
postremo detrimenta communibus rebus



amentia multitudinis



inuenta, & im-

portata sint.





DE GLORIA LIBER SE  
CVNDVS.

**N**XT AT Q VERE I AGFA  
uissima Solonis elegantissimis ver  
sibus conscripta, quibus deplorat  
suorum ciuim insaniam, & cupi  
ditatem, qua quidem asserit, omnes  
Atticas opes confici, atque cōsumi.  
Nondum opes Asiae luxuriam in Græcorum mores inue  
xerant, quæ homines effœminarent, omnesque virtutis ner  
uos inciderent: cum iam animaduerteret vir sapientissimus  
omnem populi impetum ad interitum spectare. Cum enim  
videret potentium insolentiam, & perditorum hominum  
egestatem, timebat ea mala, quæ vel propter eximias opes,  
vel propter extremam inopiam excitari solent: Nempe stu  
pra, adulteria, intoleranda conuitia, furti, latrocinia, sacri  
legia: deinde seditiones, proditiones, clandestina cum hostibus  
colloquia, atque tandem patriæ totius exersionē, quæ omnia  
solent omnibus populis accidere. Quod ut melius intelliga  
mus, inspiciamus a capite aliquam Remp. rerum gestarum  
gloria florentissimam, qualis extiterit eo iam tempore, quo  
seuere disciplina fundata esse videbatur. Fuitne populus  
vquam populo Romano aut prudentia opinione grauior,  
aut rebus gestis illustrior? Non prorsus. Ponite nunc ante  
oculos singulas Romanorum ætates, & ea scelera quæ tem

poribus illius Reip. castis, & integris concepta fuerunt, in memoriam reuocate, vt melius de omni populo iudicare possitis. Vt enim facinora regum etate nefarie suscepta prætereã, post exactos reges, populus in duas continuo partes distractus ab externis bellis ad intestinam seditionem conuersus est. Principes enim id propositum habebant, vt plebi libertatem & fortunas eriperent. Publica itaque bona domum auertendo, & priuatos homines suis exturbando, in potestatem suam omnia redigebant. Plebs iracundia furens ad nobilitatis imperium excidendum inuidiæ etiam stimulis concitata ferebatur. Alteri igitur eos, quorum tutores esse debebant, iniurijs grauissimis onerabant: Alteri in illos in quorum tutela erant omnes opes Reip. impetum faciebant. Interim potentium hominũ cupiditas omnes possessiones vsurpabat: foeneratoriũ immanitas ciues in neruo deuinctos contumelijs atque verberibus conficiebat: multitudo tribunitijs furoribus agitata, omne imperiũ aspernabatur, vimque sumis magistratibus inferebat: clandestini, nocturnique coetus, & occultæ ciuium coniurationes interitum Reip. denunciabant. Quid referam illas in sanæ plebis secessiones, illam nobilitatis in opprimenda plebe contumaciam, illam temeritatem plebis ad affligendam publici consilij grauitatẽ instructã & armatã, illã postremo odij acerbitatẽ contra populi cõmoda in principũ animis insitam, & penitus inhaerentem? Iam in legibus rogandis, aut abrogandis, in tribunorũ intercessiõibus, in obnunciationibus augurum, quantæ turbæ commotæ, quantæ cedes etiam interdum factæ? Pauci enim

erant, qui ratione aliqua ducti communi vtilitati consuleret: multi qui omnia infima summis paria facerent, turbarent, atque commiscerent. Tantum itaque malum erat populi scelere conflatum, ut bellum quantumuis magnum, atque periculosum esset sanis eiibus optabile, & expetendum. Nec enim alia ratione poterant discordia sedari, nisi communi periculi metus animos otio dissidentes ad commune malum depellendum coniungeret. Hac erat illa prisca Romanorum disciplina: hoc illud Reip. decus, & ornamentum: hi denique ciuitatis illius sancti, & incorrupti mores. Non hic disputo de immensa luxuria, & auaritia, & reliquis pestibus, quae post imperium latissime propagatum, & otium terra, atque mari constitutum incubuerunt ad nominis Romani perniciem. De illa aetate incorrupta priscorum hominum loquor omnium Graecorum, atque Latinorum scriptis illustrata. Quod si nullus vnquam populus habitus est Romano praestantior: isque vel eo tempore, quo magis excellere videbatur, omnibus virtutis & industriae laudibus, fuit infinitis sceleribus inquinatus: quid de reliquis omnibus existimandum est, qui omnia studia vitae in turpem quaestum, & effrenatam libidinem contulerent? Vera est igitur & sapientis eorum sententia, qui a procuratione populi, tanquam a navigatione maris scopulosi, & infesti fugere praecipunt. Non immerito itaque Demosthenes cum Athenis exularet, & ciuitatis arcem respiceret, flens exclamabat. O Minerua, dicens, quid tibi venit in mentem tribus feris importunissimis delectarino-  
Etua, dracone, & populo? His quidem verbis ille vir eloquen-

tissimus non modo grauius, ut debuit, in populum inuectus  
 est, sed eius etiam naturam, & ingenium sapienter explica-  
 uit: eum cum noctua, atque serpente coniungens. Nulla enim  
 noctua sic luce solis, ut multitudo splendore virtutis offen-  
 ditur. Nullus draco tam vastus & immanis est, qui sit cō-  
 ferendus cum feritate populi multiplici lapsu, & impetu  
 furentis omnia peruertentis. Ergo cum hominum opiniones  
 cum eorum moribus & vita consentiant, ita ut id solum lau-  
 dent, quod institutis suis conuenire viderint: constetque  
 omnem populum esse magnis furoris & amentiae stimulis  
 agitatum, atque virtutis ipsius inimicum: erit quisquam  
 tam sine mente, qui dignitatem aliquam in illius opinione  
 positam existimet? qui tam feri & indomiti animalis mo-  
 tus obseruet? Qui multitudinem caecam, & amentem sibi  
 magistram vitæ constituat? qui denique ad illius infinitam  
 libidinem actiones administret? quid enim est amentius,  
 quam tam varias & inanes hominum opiniones intueri?  
 quid difficilius, quam tam contrariis, & inter se repugnan-  
 tibus studiis, & cupiditatibus obtemperare? quid denique  
 miserius, quam popularis offensionis metu dies atque noctes  
 exanimari? Est enim primum libertas abicienda, sine qua  
 vera dignitas, quæ tota est in virtute posita, ne intelligi qui-  
 dem potest. Virtus enim non in populi opinionem, sed in se  
 ipsam intuetur: nec leges accipit, sed potius imponit: nec vllis  
 malis frangi potest, sed est ab omni malorum impetu sepe  
 inuicta. Fit itaque ut dum miseri homines dignitatis specie  
 capti gloriam conseruantur, omnia ornamenta veræ digni-

tatis amittat. Deinde quid absurdius quã honestatis iudiciũ  
cõmitti iudicibus inhonestissimis, atque totius virtutis ig-  
naris? Sæper enim cũ de re aliqua quæstio exoritur, requiri-  
mus iudices qui sint eius rei, quæ vocatur in dubiũ, scientis-  
simi. Si de philosophia certamen est, sũmos philosophos stu-  
diosè consulimus. Si controuersia aliqua iuris incidit, eorum  
sequimur authoritatẽ, qui optimi iure consulti numerãtur.  
Si de rebus ad artẽ musicam pertinetibus ambigimus, ad  
eorũ examen, qui sunt in musicis valde exercitati omnia  
perpendimus. Neque id solũ facimus in artibus ingenuis, sed  
in sordidis etiam, vt ad iudiciũ artificũ excellentiũ omnia  
referamus. Nihil enim arbitramur indignius, quã velle ali-  
quem de re cuius vim penitus ignorat, ferre sententiã. Si  
igitur in omni cõtentione eorum insolentiã, qui iudicant de  
rebus, quas nunquã cognitione attigerunt, intolerandã cen-  
semus: qui cõuenit existimationẽ multitudinis virtutis ex-  
pertis & ignaræ, in virtutis iudicio magnifacere? Quid? In  
artibus leuissimis iudiciũ imperitorũ audaciã dãnamus: Rei  
vero omniũ maximæ atque pulcherrimæ iudiciũ populari  
ametiæ cõmittemus? & nõ quid pauci sapiẽtes, sed quid vul-  
gus iperitũ statuat intuebimur? & quos singulos ut leues,  
& insanos contẽnimus, vs vniuersis tantũ authoritatis tri-  
buemus, vt eorũ opinione a turpibus honesta distinguamus?  
quid illud? quãtũ mali est? Nemo enĩ potest ab õnibus lauda-  
ri, nisi sit iucũdus vniuersis. Nemo autẽ potest id assequi,  
nisi seipsum vsdem sceleribus astringat, quibus vniuer-  
sam multitudinem infectam esse videt. Nihil est enim

aptius ad amorem conciliandum, quam studiorum similitu-  
 do. Est igitur illi necesse qui diligi cupit, ut inerat rationem  
 qua populi cupiditati satis faciat. Ita efficitur, ut qui gloriae  
 seruiunt, non modo sint humiles, & amentes, verum etiam  
 scelerati. Nam populari temeritati ita addictum esse quēpiā  
 ut nihil moliri audeat, quod intellexerit non fore populo iu-  
 cundū, est extremae cuiusdam humilitatis: honestatis autē  
 iudicium ad multitudinis arbitrium deferre, singularis stul-  
 titiae: Indomitis vero populi cupiditatibus obtemperare, sce-  
 leris immaniissimi. Est igitur illorū humilitas contemnēda,  
 & leuitas irridenda, & improbitas execranda. Illud autē  
 est valde odiosum, quod ut quisque maximo animo praedi-  
 tus est, ita maxime opinionis errore gloriam aucupatur:  
 eaque de causa omnia uitae consilia ad populi voluntatem  
 alliciendam dirigit. Nec enim potest aliter clarus esse, & su-  
 mos honores adipisci, nisi popularis existat. Popularis autem  
 ille est, qui nihil omnino nec dicit, nec facit, quod populo ingra-  
 tum fore cognouerit. Cum igitur is qui valet industria, &  
 ad omnem disciplinam docilis est, animum suum ad studiū  
 multitudinis adiungit, tetra facinora suscipiet. Quod si  
 solum hebetes, & tardi animi raperentur in istum errorem,  
 non tantum damni fieret. Nam neque si se studio sapientiae  
 dicauissent, valde proficere potuissent: neque ex eorum erra-  
 tis tam multa detrimenta fuissent rebus communibus im-  
 perata. Cum autem homines florentes ingenio sic vitam  
 instituunt, ut morem populo gerendum existiment, duplex  
 malum est. Nam & seipsos priuant illo amplissimo virtu-

tis fructu, quem perciperent, si studia sapientiæ coluissent: & multo grauiora mala possunt ciuibus suis excellenti industria machinari. Præstans enim nature vis perinde est, atque sunt ij mores & disciplina, quibus informatur. Vt enim nihil est Reip. salutaris ingenio eccellente, si fuerit honestis artibus excultum: ita nihil Reip. pestilentius esse potest animo maximo prauis opinionibus imbuto. Ergo qui populi leuitatem intuebitur, quo maiore industria fuerit, eo erit perniciosior. Populi enim disciplina assuefactus ingenium suum ad ea flagitia, quæ populo cordi esse uidet, diligenter exacuere: & in ijs conficiendis inter omnes excellet: omnia que summo studio declinabit, quæ populo suspecta, & inuisa cognocet. Atque primum cum philosophiæ studium vulgo spretum, atque contemptum esse uideat, nunquam is erit qui magnam vitæ partem in studijs sapientiæ consumendam existimet. Nunquã igitur inuestigabit, quis sit terræ situs, quæ forma, quæ circumscriptio, quæ maris vniuersas terras ambientis species, atque magnitudo: quæ fontium, & fluminum natura, quã disparia, atque dissimilia genera plantarum, & animantium. Neque inquiret vnquam, quæ sit origo ventorum, quæ vis fulgurum, & fulminum, vnde nocturnæ faces flammis coruscantibus, & cometa, quas vulgus esse putat malorum prænuncias, existant. Nunquam denique iucunditatem illam sentiet, quæ percipitur ex admirabili specie, atque pulchritudine syderum immutabili constantia certos, & æquabiles motus in omni ætate conseruantium. Neque postremo in sui ipsius cognitione

Studium vllum ponendum arbitrabitur. Quæ certe conside-  
 ratio illum ad summum sapiëntiæ gradum perducere, in gētīq;  
 voluptate afficere, & ad summi rerū conditoris amorē incēde-  
 re potuisset. Sic autem omnibus opibus diuinis affluēs illum  
 beatū statū assequeretur, qui in cœlestium atq; diuinarum  
 rerū cognitione consistit. Ille enim demum est beatus existi-  
 mandus, cuius mens hoc diuino contēplationis pabulo, quasi  
 quodā nectāre, & ambrosia alitur, atq; sustētatur. Quid  
 enī aliud est Deorum interesse conuiuys, quā diuinis opibus  
 sapiëntiæ, quæ quidem sunt epulæ mentis, & cogitationis,  
 abundare? Nolite enim putare doctīssimos homines fictis  
 fabulis nos in eum errorē inducere voluisse, vt crederemus  
 Tantalū aut prometheū aut aliū quēpiā a deis conuiuio splē-  
 dide magnificeque ornato acceptos fuisse. Sed cō existima-  
 rēt Deorū vitam naturæ cognitione contineri: eos qui in na-  
 turæ peruestigatione multum operæ & studi, cōsumebant,  
 Deorum cōuiuas, appellauere, quod diuinis sapiëntiæ dapibus  
 alerētur. Felix enim ille habēdus est, nō qui ingenio ad quæ-  
 stum, & libidinē abutitur, sed qui rerum potuit cognoscere  
 causa. Quæ quidē notitia nihil vtilius aut humanæ naturæ  
 conuenientius inueniri potest. Nam si natura pulchritudinē  
 amamus, nihil possumus cernere hac tam excellenti mūdi  
 specie pulchrius. Si voluptas omnes mortales allicit, nullæ  
 voluptates sunt cum ijs, quæ mente, & notitia rerum capiun-  
 tur, vlla ex parte conferendæ. Si tranquillitas animi status  
 est ardentem expetendus, nihil est quod maiorem vim ha-  
 beat, ad constantiam animi comparandam. Is enim qui



diuinarum rerum pulchritudinem amare ceperit, nunquã  
humanarum cupiditate concitatus vllum scelus admittet.  
Deinde cum sic natura comparatum sit, vt mores nostros  
ad imitationẽ eorum, quos assidue intuemur, effingamus:  
opus est, vt qui singulari studio in naturæ conigitione defi-  
xi sunt, celi magnificentiam, constantiã, & ornatũ imitẽ-  
tur: nec aliquid in vita suscipiãt, in quod aliqua humilitatis,  
aut inconstantiæ, aut turpitudinis suspicio conuenire possit.  
Nam humilitati repugnat amplitudo naturæ: inconstãtie  
rati & æquabiles astrorũ omniũ cursus, totiusque cœlestis  
naturæ firmitas: turpitudini vero tam magnifici operis de-  
cus & ornamentũ. Exijs itaque studijs præclarissimis efflo-  
rescat necesse est pietas, atque iustitia, & reliquæ virtutes,  
quibus humani animi excoluntur, atque ad diuinæ mentis  
similitudinẽ accedũt. His igitur tantis, tãque diuinis honest-  
tatis fructibus, qui ex studio sapiẽtiæ constant, carebit is, qui  
gloriã expetendã censet. Necesse enim est, si in vulgus cõ-  
mẽdari cupit, vt seipsum ab eo studio seiungat, quod vulgo  
despici, atq; cõtẽni perspicit. Quiquidẽ si multitudinis opini-  
onẽ despiciẽs, animum suum summis artibus excoluisset,  
quã facile cõtẽneret omnes istas insanias populares? Nec enĩ  
conuenit animum incredibili celeritate cœlum, terras, atque  
maria perlustrãtẽ aut gloriæ celebritatẽ angustis terræ fi-  
nibus, exiguoque tẽporis spatio circumscriptã exquirere: aut  
ignobilitatem, vt maximum malum extimescere. Omnis  
enim gloriæ splendor exiguis regionibus continetur: &  
intra breue tempus extinguitur: Et quauis in omnes

nationes effundi, atque in aetatem longissimam propagari  
 potuisset, illi tamen qui infinitam caelestium regionum ma-  
 gnitudinem animo peregrinatur, & cui aeternitatem cōside-  
 rat, nihil magnum esse potest, quod sit terrae angustijs in-  
 clusum, & aliquando tandem vetustate consumendum.  
 Omnis enim humanarum rerum memoria necesse est tādē  
 obscuretur, & evanescat, & oblivione sempiterna deleatur.  
 Quod si veritas ad sapientium normam dirigenda est, con-  
 statque sapientes homines gloriam parvipendere, quid causae  
 est, cur gloriam expetamus? Nec enim vlla re clarius se  
 sapientia solet indicare, quam gloriae contemptu. Qui enim  
 ambitione districti, hominum rumusculos intuentur, aperte  
 declarant, nondum se mentis aciem in naturae magnificen-  
 tiam intendisse. Illud deinde naturae iudicium num est par-  
 vi faciendum? Omnes enim qui gloriae causa ad res geren-  
 das impelluntur, eam cupiditatem occultant, atque dissi-  
 mulant seque finem alium sibi proposuisse profitentur.  
 In quo facile indicant inesse in gloriae cupiditate insignem  
 aliquam foeditatem. Non enim quod amplum & honestū  
 esse statuunt, ab hominum conspectu remouendum cēsant,  
 sed potius enituntur ut id in omnium oculis ponant, atque  
 constituent. Cum ergo illi qui nondum sensum omnem  
 amiserunt, gloriae cupiditatem in hominum conuentu profi-  
 teri non audeant, nonne aperte iudicant, eam esse insigni  
 turpitudini affinem? quod si cupiditas gloriae turpis est, &  
 ipsa gloria turpis habenda est. Neque enim ea res honesta  
 est existimanda, cuius appetitum inhonestum esse constat.

Nec mirandum est eos etiã qui omnia referunt ad nominis claritatem, qui populi famam vt rem omnium præclarissimam sibi proponunt, natura admonitos scire huius insane cupiditatis turpitudinem. Est enim cum pestilens, & exitiosa, tum insatiabilis, & infinita: nempe cuius nec ardor vllomodo restingui, nec impetus vlla ratione coerceri potest. Nec modo singulos homines amentes, & insanos efficit, sed vniuersam Remp. exagitat, & omnia societatis humanæ iura peruertit. Ex illa enim acerbissima odia, turbulentissima & seditiones, teterrima bella nascuntur. Reliquæ deinde cupiditates pacem plerumque & otium expetunt, vt ijs rebus potiantur, quæ in bello obtineri nequeunt: at hæc vna quietem publicam pati non potest: nec aliud optat, quam patriæ procellam, & tempestatem, rerumque omnium confusionem. Postremo singula vitia singulis virtutibus aduersatur, vt libido temperantiæ, frugalitati luxuria, liberalitati auaritia: at hoc vnum in omnes virtutes cæco impetu incurrit: omnemque splendorem decoris, & honestatis extinguit. Atque imprimis quam sit contrarium prudentiæ videamus. Est enim prudentia recta ratio lumen quoddam animo præferens, quid fugiendum, aut sequendum sit, sine vllò errore præscribens. Hoc autem lumen, is habere non potest, qui multitudinem insanam, atque dementem sequitur, & in omni officio sese ad eius libidinem accommodat. Qui autem gloriæ seruiunt, vt demonstrauius, libidini, & amentie multitudinis addicti sunt (in aura enim populari dignitatẽ omnem constituunt) quare necesse est, vt in easdẽ tenebras

incurrāt. Videmus enim eos, qui seper aliquid noui in Rep.  
 moliuntur, & quietæ ciuitatis statū sollicitāt, magnos, atque  
 claros existimari: qui vero bonū & æquum populi rumori-  
 bus anteponūt, in obscuritate latere. Sic enim est amēs mul-  
 titudo, vt turbulētos homines, perniciēque rebus cōmunibus  
 afferētes laudibus in cœlū tollat: salutare autē ciues cōmu-  
 ni paci, & otio consulētes ne homines quidē existimet. Quid  
 autē amentius Hectore? Cū enī illū hortaretur Polydamas  
 ne temere cū Achille cōstigeret, sed reciperet se intra mœnia  
 vnde hostiū impetū sine vllō periculo propulsaret, consiliū  
 illud spernens, se, parētes, & patriā funditus euertit. Vide-  
 mus tamē illū viribus suis stultissime præfidentē diuinis lau-  
 dibus ab exercitu affectū: Polydamantē vero patriæ sapien-  
 tissime consulentē indigno conuitio iactatum. Quis autem,  
 vt fabulas omittamus, ex ijs qui gloriā amant, nō se mallet  
 Annibalis quam Hānonis esse similem? cum alterū videat  
 eximijs laudibus efferrī: alterum vix a quopiam nominari.  
 At qui Hānonis consilio potuisset Carthago diutissime per-  
 manere: Annibalis autem amentia omnes opes Carthaginis  
 excise sunt. In finitis exemplis a Græca, & Latina historia  
 sumptis poterit confirmari, quam sit studium gloriæ prudē-  
 tiæ aduersarium. Sed mirime necesse est. Quotidie enim  
 videmus eos, qui ciues ad mutilia bella sollicitant, qui temera-  
 ria, & periculosa consilia sanis & tutis anteponunt, quo-  
 rum animi sunt stimulis quibusdam amentie concitati ad  
 facinus obeundum, in oculis ciuium esse, & vt viros acres  
 & animosos omnium sermone celebrari: contra, vero qui

civitatibus otio consulunt, & longe in posterum consilio suo Reip. incolumitati prospiciunt, ignavos haberi. Iam ipsam gloriam tantopere colendam putare, quantæ tandem est imprudentiæ, atque leuitatis argumentum? Neque enim quicquam fingi potest leuius, aut commutabilius populi existimatione, atque uoluntate. Sæpe enim pertenui quadam suspitione, sæpe sermone non certis authoribus dissipato, non raro inuidia ex alicuius hominis egregiæ dignitate concepta, eos, quos antea laudibus affecerant, atrociter insequuntur: eorumque nomini notam nefariæ turpitudinis inurunt, quos paulo ante in cælum extulerant. Cum igitur tanta sit in gloria leuitas, & inconstantia, is certe qui contra omnia fortune tormenta, se gloriæ præsidio præclare septum, atque munitum esse statuit, stultus & demens est existimandus. Ille tamen longe dementior, qui videns quam infirma sint omnia egregiæ fame propugnacula, omnia tamē illius causa sibi facienda putat. Vtrunque igitur nimis alienum est a prudentis sententia, & grauitate, & ea præclara ducere, quæ sunt inania, & quæ sentit esse inutilia ardenti studio consecrari. Deinde qui fieri potest, ut uir excellenti ingenio præditus, nec solum longo rerum usu, sed omnium gentium monumentis instructus, qui populorum, atque regum illustrium imperia, & res gestas cognouerit, & totius ætatis consequentis ordinem diuina mente prospexerit, laudem a paucissimis hominibus, usque imperitissimis magno studio petendam arbitretur? Quantula enim est ista hominum multitudo, apud quam laudari possumus, si ad omnes homines

qui vniuersam terram incolunt, etiam ad illorum, qui fue-  
 runt, posteaue nascentur, numerum conferatur? Fieri ergo  
 non potest, vt uir omni prudentia cumulatus, gloriam, cum  
 & exiguis terrarum finibus circumscribatur, & breui tē-  
 poris spatio terminetur, & postremo in leuitatis opinione si-  
 ta sit, non contemnat, atque despiciat. Quod si quis ista cu-  
 piditate non vacauerit, quanuis prudentiæ nomen habeat,  
 imprudentissimus est habendus. Satis enim indicat se parū  
 instructum: & ornatum esse illis rebus, quæ prudentiam  
 efficiunt, cum id appetit, quod præ illarum splendore erat  
 valde contemnendum. Cum igitur exploratum sit gloriam  
 sitam esse in opinione populari, quæ quidem sæper est comes  
 stultitiæ, atque temeritatis, nihilque minus conuenire prudē-  
 tis hominis grauitati, quam id appetere quod est Reip. perni-  
 ciosum, & sapientis amplitudine nimis indignum: nihil ma-  
 gis perspicuum esse potest, quam gloriæ cupiditatem pruden-  
 tiæ repugnare. Si autē cupiditas gloriæ, prudentiæ aduersa-  
 tur: & prudentia virtutem omnem continet, is quē studiū  
 gloriæ sollicitat, virtute omni carebit. Primū enim necesse  
 est, vt humanæ societatis iura violet. Videmus enim vulgo  
 despici simplices, & apertos homines, nihil per vim, aut frau-  
 dem gerentes, sed iustitiam atque pietatem studiosè colentes  
 Eos quāuis plerique bonos viros esse fateantur, ciues tamē  
 nullo numero habent. Vxorēs autem calamitatem suam  
 deplorant, quod datæ sint in matrimonium ignauis homini-  
 bus, quibus nec studiū, sit patrimonium augere, nec opes  
 malis artibus amplificare. Serui moleste ferunt se dominos

imbelles, & nulla industria præditos habere. His autem sermonibus incitati liberi dicunt, se nulla ratione parentum vestigijs ingressuros, sed ubi primum, adoleuerint, operam duros, ut in Rep. dominantur. Nihil est igitur ad opinionem multitudinis humilius innocentia: nempe quam contemunt ciues, execrantur uxores, serui despiciunt, liberi summa contentione fugiendam censent. Omnes enim existimant eos qui leges sanctas habent, & æquitate omnia metiuntur, non consilio, sed imbecillitate ab iniuria abstinere: & eum qui impunitate proposita non contendit, ut per scelus etiam nefarium, ad summum honoris gradum ascendat, hominem abiecti animi, aut amentem iudicant. Hanc igitur unam rationem augendi nominis, & gloriæ comparandæ plerique putant, quæ in vi, & audacia consistit. Dum enim vident eos qui leges obseruant, a multitudine contemni, non modo ciuilia iura, sed illud etiam ius naturæ lege sancitum, incredibilem audacia conculcant. Neque enim possunt illum statum assequi, quem sibi proponunt quandiu æquo iure cum ciuibus suis, contenti fuerint. Quantum igitur in illis est, ea omnia conuellunt, quæ cupiditati suæ obstare vident, nempe leges, iudicia, consilium publicum, & omnem denique constituendam Reip. rationem. Quid enim attinet hic commemorare, quanta cladem rebus Romanis inuexerit, ut alios innumerabiles mittam, imperatorum gloria? quantam cadem, incendium, vastitatem orbi terrarum intulerit? quantas furor hic immanis in omnibus regnis, & imperiosis populis strages ediderit? Sunt enim hæc adeo perspicua, ut oratione nullius in

digeant. Nec perse solum est ambitio, & laudis effrenata libido pestilens, & exitiosa, Sed auaritiam & similes rerum humanarum pestes effundit. Qui enim principis esse cupiunt, omnes auaritia immani sunt. Partim enim existimant valde pertinere ad dignitatis amplitudinem splendidi cultus elegantiam: partim ad gratificandi voluntatem, & multitudinem infinita largitione deliniendam, opes summo studio comparandas esse ducunt. Omnes itaque qui nominis claritatem amant, ita pecunie student, ut eam omnibus rectis artibus anteponant. Qui quidem si in gloria inestet aliquod bonum atque natura expectandum, cum alienum appeterent & iura violarent, potuissent se non inhonesta ratione defendere. Hic ego ridens, te quidem, inquam, eorum causam agentem sane libenter audirem. Non quod diffidam posse te, modo velis, omnia crimina quantumuis tetra & capitalia diluere. Est enim ingeniosi iurisconsulti perditam litem, omnique iuris praesidio destitutam superiorem efficere, & ad clientis utilitatem leges omnes interpretari. Quauis igitur non dubitem te facile posse facinorosos homines, crimine omni liberare, cupio tamen acumen istud ex artificio vestro depromptum propius intueri. Oblitus ne es, inquit ille, me hodie iurisconsulti personam deposuisse? Non est igitur cur tibi insidias fieri suspicaris. Omnem namque artem qua ut inquis, causas e manibus aduersariorum cum volumus extorquemus, a nostra disputatione remouebo. Alibi igitur censeo tibi caueas. Hic enim nihil erit veteratorum, aut malitiose comparatum ad fraudem inferendam. Vere itaque & si simplici animo patrocinium eorum



susciperem, qui laudis cupiditate contra ius opes suas amplifi-  
 cant, si constaret gloriã esse rem præclarã, & expetendã.  
 Non tamen, ne tu fortasse mihi succenseas, illos defendã si  
 ad me supplices accedant. Ipsi pro se causã dicent. Finge  
 igitur sic tecum loqui homines claros, honoris, & laudis ap-  
 petentes. Nos, inquit, y certe sumus qui omnia vitæ consi-  
 lia ad gloriã & honorẽ referamus: ignobilitatẽ & humili-  
 tatẽ in extremis malis numeremus: & nihil esse ducamus  
 præclarũ, & excellens, nisi quod ad famæ celebritatẽ diri-  
 gatur. Quocirca nullum laborẽ fugere, nullum periculum  
 recusare in hoc studio debemus: Nec nobis indignũ aliquid  
 putare, quod nos ab obscuritate vindicet in hominum lucem  
 & claritatem. Neque enim vllum tantũ malum opinione  
 nostra fingi potest, quod sit cũ obscuritate, & cõrẽptualiqua  
 ex parte conferendũ. Posses ne tu qui gloriã laudas tã hone-  
 stũ orationis principiũ vituperare? Minime inquam. Nũc  
 igitur, inquit, attẽde qua ratione, hoc iactõ fundamẽto, defẽ-  
 sionẽ instituerent. Cũ igitur, inquit, omnia ad nominis apli-  
 tudinẽ dirigamus, cõsetaneũ est, vt ea studia persequamur,  
 quæ gloriã pariũt: ea vero deseramus, quæ apud õnes impro-  
 bãtur. Videmus autẽ homines iustitiã & æquitatẽ obseruã-  
 tes propter inopiã vulgo cõtẽni: eos autem qui opibus abũdãt  
 quãuis iniustissimi sint erectos & alacres, magnoque fa-  
 mulorũ antecedentiũ, atque sequentiũ turba cõstipatos incede-  
 re. Hi ad Reip. cõsiliũ adhibẽtur: illis honores deferũtur: eos  
 õnes mortales intuentur: cũ ob vitæ magnificentiã, tũ quia  
 sperãt eos tantum posse publicã salutẽ atque dignitatem

tueri, quibus amplissima fortuna fuerint. Quantum autem  
 instrumentum in pecunia sit ad dignitatem, non solum vitæ  
 communis exemplis, sed etiam prudentissimorum hominum  
 auctoritate facile confirmari potest. Illi enim primi Urbium  
 conditores, atque rectores, qui sempiternæ memoriæ cōmē  
 dati sunt, sic initio statuerunt, ut tantum loci quisque habe  
 ret in ciuitate, quantum illi pecuniarum esset. Censibus enim  
 constitutis, omnique populo in certas classes pro ratione pecu  
 niæ distributo, penes eosdem honores summi fuere, qui  
 summis opibus affluebant. Ita igitur factum est, ut egenti  
 bus a Reip. moderatione deiectis, diuites atque beati res com  
 munes administrarent. Hic autem mos omnium gentium  
 consensu confirmatus est. Quare Hispaniæ tuæ moni  
 menta, & reperies Hispaniæ primores diuites homines ap  
 pellatos fuisse. Sic enim passim legimus, reges quoties de re  
 bus ad Reip. summam pertinentibus consultare voluissent,  
 diuites homines euocasse, ut eorum ope & consilio vel bellū,  
 vel pacem facerent. Nomine autem diuitum satis constat  
 principes intelligi, qui quidem ut ex nomine apparet, non tã  
 virtute, & industria, quã, opibus & facultatibus ad illum  
 principem locum ascenderunt, & nobilem stirpem in multa  
 secula propagarunt, Hæc cum ornatius, & copiosius explica  
 rēt, tum illam nobilitatis ciuilibus rationem, a te duobus libris  
 constitutam euerterent, ostendentes, quam parum sit firmi  
 tatis & roboris in virtute, ad posteritatem nobilitandã, nisi  
 opes adhibeas, quæ solæ complures familias illustres, & no  
 biles effecerunt. Id autem demonstrarent in singulis nobi

lium familijs, perspicuum facientes, eas omnes ex opibus, singulari diligentia partis, originem duxisse: atque tanti per dignitatem retenturas, dum, incolumes fortunæ permãserint. Hæc igitur cum verbis illustribus, & acutis sententijs disseruissent, tum ita fortasse concluderent. Ergo cum tanta momenta sint in diuitijs ad gloriam comparandam, cum omnes aditus ad honores, ad imperia, ad generis nobilitatem, qui sunt sæpenumero virtutibus interclusi, magnitudini pecuniarum aperti sint: & nos vitam sine dignitate mortis instar putemus, possumusne pecuniam aliqua ratione continere? Non prorsus, inquit. Aut enim diuitiæ nobis omni studio querendæ sunt, ad nominis claritatem, aut gloriæ studium omnino deserendum. Nihil est enim gloria sumptuosius, quam vel minima illiberalitatis suspicio frequenter obscurat. Sunt enim in vitæ cultu immanes quidam, sumptus faciendi: sunt hospitibus conuiuia splendide, atque magnifice comparanda: est amplissima familia semper alenda: sunt multi mortales muneribus alliciendi: sunt postremo multa ad vniuersi populi voluptatem atque plausum referenda. Qui autem existimat se iuris æquitati obtemperando, hos tantos & tam multis in locis sumptus facere posse, est omni sensuum auxilio destitutus, atque vitæ communis ignarus. Qui enim iustitia par esse voluerit, nunquã opibus & potentia superior esse poterit. Est igitur necesse si velimus illorum vestigijs insistere, qui nomen suum immortalitati cõsacrauerunt, qualis fuit C. Cæsar, & Gn. Pompeius & alij huius generis innumeraliles factis illustres, & vitæ

splendore magnifici, ut multa contra iuris præscripta moliamur: ut prædam ex priuatorum bonis faciamus: ut publica depeculemur: ut nullam occasionem patrimonij contra fas augendi prætermittamus. Neque est cur nos ulla iuris ratio perturbet. Si enim esset aliqua constans & certa iuris descriptio, non tanta esset contentio armorum, propter controversiam iuris excitata. Omnes enim qui sumunt arma, ius suum persequi dicunt: eiusdemque defensio partem utramque ad hostilem dissensionem sollicitat. Vnde facile apparet, cum reliqua omnia sint dubia & controuersa, hoc unum ius certum esse, communique gentium more comprobatum, ut legum æquabilitas locum tantum habeat in ijs, qui fortuna sunt & conditione pares. Qui vero potentia præstant, omnia quæ viribus occupare poterunt obtineant: illisque cedant imbecilliores, & ita tandem omnia ad eos qui sunt in loco summo collocati, deferantur. Pareant igitur istis legibus qui imbecillo animo sunt, vitamque in humilitate ducere, & contumeliam pati possunt. Nobis vero qui propter altitudinem animi nihil unquam abiectum, & humile cogitauimus, indignum est, ulla legum formidine conturbari. quid? Nos cum ad decus nati, & instituti simus, & ad excellentem gloriæ formam amplectendam ardentem incitati, cum tantum opibus atque dignitate valeamus, æquo iure cum infima plebe viuemus? Et eadem iuris societate deuincti cum ijs erimus, quos tanto interuallo superamus? Et æquo animo cum abiecta, & contempta multitudine commercium iuris habebimus? Non profecto ulla conditione tantam indignitatem patiemur.

Omnia potius iura violabimus, & vniuersa patria statũ cõ  
uellemus, quã tãtũ dedecus admittamus. Hæc si dicerent  
homines clari, atque nobiles, venit ne tibi in mētē, quã nã ora  
tione posses eorũ sententiã refutare, præsertim cũ demonstra  
rēt, se eorũ exẽplũ sequi, qui sēpiternæ memoriæ propter fac  
torũ excellentiã cõmēdati sunt? Nō tã cito inquã. Nec enĩ  
facile est dicere cõtra homines, non modo potētes, verũ etiã  
acres, atq; ad dicēdũ paratos, nisi sumpto prius spatio ad cõ  
firmationē animi, atq; diligētissimã cõmētationē. Hic Me  
tellus, quã disertus inquit, sint nescio, hoc vnum scio, illorum  
orationem ad tyrannidem spectare. Fieri enim non potest,  
quin ea animi furentis elatio patriam opprimat, vbi primũ  
vires nacta fuerit. Verũ id quidē est, inquit Augustinus.  
Attamen id mihi facile probant, non posse eos clarũ in rep.  
nomē adipisci, qui iustitiã colunt, suntq; magis ad excipien  
dã iniuriã, vt recta ratio postulat, quã ad inferēdã parati.  
Sic enim est amēs & ceca multitudo, vt eos pro nihilo du  
cat, qui manus a scelere cõtinet, eos vero qui iura omnia con  
culcãt, laudibus exornet. Hoc igitur multos mortales ad õne  
nefariũ facinus impellit, vt ex scelere laudē aucupētur. Fit  
itaque vt gloriæ cupiditas nō solũ propter honorũ cõtentionē,  
sed etiã quia est cũ auaritia, & luxuria cõiuncta, omnia di  
uma & humana iura violet, atq; tyrãnides vbique cõstitu  
at. Huc enim erũpat aliquãdo laudis appetitio, necesse est.  
Videmus enim eos egregijs laudibus efferrī, qui tetri, &  
immanes in patriam existunt. Quanta enim prædicatio  
ne celebrantur illi veteres, qui non contenti priuata viuendi

conditione, tyrannidem occupauere? Quin etiam patrum  
 memoria multi, quos minime necesse est nominare, egregiã  
 laudem consequuti sunt, tetra & crudelia facinora suscipiẽ  
 do, multaque contra publicam salutem, & vniuersæ Reip.  
 libertatem moliendo. Hac enim ratione summis honoribus  
 vsi, & in ciuitatibus suis dominati sunt. Quid imperiosi po-  
 puli? Quid reges illustres? Alia ne ratione sibi gloriam pe-  
 pererunt, quã gentium iura violando, & iniustissima bella  
 finitimis populis inferendo? Cum enim summi principes ani-  
 maduertant, non alia via posse se clarius & amplius nomẽ  
 adipisci, quasi communes hostes generis humani, omnibus  
 quos opprimere possunt, vehementer infesti sunt. Hac igitur  
 libidine furentes, causam aliquã dictu speciosã præten-  
 dunt, vt non sine ratione videantur alijs regibus, aut populis  
 pernitiẽ afferre. Primo igitur tenuiores inuadunt. viribus  
 deinde accessione victarum gentium duplicatis, potentiores  
 adoriuntur. Iam si vident vicinos atteri seditonibus, ad dis-  
 cordiarum euentum, tanquam ad certissimã prædã attẽti  
 sunt. Sperant enim fore, vt altera pars illis supplicatum pro  
 auxilio veniat, & hac via credunt ita se posse victis subsi-  
 dio occurere, vt tam victos, quam victores libertate spolient:  
 aut certe partem vtrãque mutuis vulneribus confectam  
 aggredi cogitant. His artibus Assyriæ principes imperium  
 auxerunt. Iisdem Medi, & Persæ rerum potiti sunt. Hac  
 ratione Athenienses in socios tyrannidem comparauere.  
 Eadem etiam via Lacedæmonij socios oppresserunt. Quid  
 de Philippo dicam? qui partim vi partim dolis & fraudibus

Vniuersam Græciam sibi subiugauit? Filius autem illius Alexander, cum orbē terrarum iniustis armis peragraret & innumerabiles nationes, a quibus nunquā laesus fuerat, euerteret, nominis sui gloria omnes mundi regiones impleuit. Qui si ab iniuria abstinuisset, ne tenuis quidem illius fama ad nos vsque permanasset. Romanos autem quis non vides ambitione præcipites omnia bella quæsiuisse, in quibusque omnibus terris imposuisse? apud quos disputabat Carneades omnes opes quas habebant, illis dimittendas esse, si vellent iuris humani præscriptis obtemperare. Sed quid opus est in rebus adeo perspicuis multis exemplis vti? parumne liquet omnes ferme qui ardentis gloriæ cupiditate, in rerum bellicarum studium incubuere, nullam rationem iuris habuisse? Scitum est igitur illud Antigoni dictum, sophistæ cuidam librum de iustitia inscriptum illi offerenti. Nugaris, inquit, cum apud me de iustitia differas, quem vides armis alienas vrbes inuadentem. intelligebat enim rex acutissimus eum qui ditionis augendæ, & gloriæ parandæ gratia bella sumit, intra regiones officij contineri non posse. Inde adeo factum est, vt nullus vnquam rex iusti cognomē assumpserit. Cum enī alij vrbiū expugratores, alij aquilæ alij, fulmina appellarentur, permulti etiā inuicti cognomine gauderent, neminē vnquā in omni memoria, et atū, tēporū, regionū accepimus qui se iustum appellari vehementer expeteret. Quæretis autem fortasse, quæ tanta illos amētia vexaret, vt, sese titulis, vim & impetum significantibus efferrent, iustitiæ vero nomen, quo nullum est magis regio muneri consentaneum,

omnino despicerent? quia videbant eos quos æquitas & cōtinentia delectabat vulgo contēni: qui autē viribus ad iniuriā utebātur, consētiēte omniū laude celebrari. Quod si nihil est hominū opinione clarius industria militari. & constat oñes ferme qui gloriā armis aſsecuti sunt, iniūstos, & humano generi infēstos extitisse, relinquitur nihil magis pugnare cū iustitia quā gloriæ cupiditatē. Hæc enim, ut dictū est, propter honorū contētione intestina bella concitat: patriamq; omni crudelitate lacerat: multisq; vulneribus īpositis tandem extinguit. nulla denique tanta iniuria est, quæ non habeat ortū a gloriæ cupiditate. Nūc si lubet fortitudinē videamus. Perge, inquā. hic enī audire cupio quid sentias. Primum, inquit, est euellēdus error oñiū animis insitus. Opinantur enim nihil esse quod magis accendat animū ad egregiæ virtutis studiū, quā eximie nobilitatis desyderiū. Hoc autē euenit, quia parū acute vidēt, quātū intersit inter virtutē & audaciā. & quātū ab animi magnitudine furor, & a mētia differat. Nā si oñes qui quacumq; de causa sese intrepide in armorū discrimē inferunt, fortes appellādi sunt, cur non omnes sicarios, & gladiatores, multum in sanguine, & cæde versatos fortes appellamus? Fīt enim sæpe, ut maiora facinora edant in turba perditī homines, quam imprælio pro patria inuito viri virtute præstantes. Quid est igitur quo virtus ab audacia, & temeritate præcipiti distīguatur? Primum quidem rectæ rationis imperium, sine quo nulla mentis affectio, poterit ad virtutis amplitudinē pertinere. Quos enī non ratio impellit, sed furor exagitat, ad pericu



la subeūda, nā modo parū fortes, sed ne homines quidē habē  
di sunt. Cur enim hac eximia laude nō leones, & pātheras,  
in quibus natura incredibile robur inscuit, ornaremus, si vir  
tus aliqua posset sine lumine rationis aliquo modo cōsistere?  
Tum demū igitur existet illud animi robur inuictū, tūc emi  
nebit illa virtutis præstātia, quā excellētē atque pene diuinā  
arbitramur, cum ratio imperium tenuerit, atq; pro dignita  
te præscripserit, quæ sint tāquā tetra, nefaria, & infesta  
acri impetu repellenda. Est enim hoc viri fortis officium,  
vt cum honestatē ratione duce perspexerit, eā omnibus vitæ  
cōmodis anteponat, illiusq; retinendæ causā, mortē libenter  
occumbat. Et quem admodum in rep. bene constituta, ōnes  
leges sunt in armorum tutela: sic etiā in bene moratis ani  
mis omnia iustitiæ præscripta fortitudinis præsidio muniun  
tur. Existunt enim e corpore immanes iracundiæ, ne'ariæ  
cupiditates, & timores horribiles, qui menti tenebras of  
fundunt, eamque de gradu deiciunt. Fuit igitur necessa  
ria, ad firmiſsimam iustitiæ custodiā, quædam altitudo ani  
mi, mortem, atque dolorem negligentis, omnesque turbidos  
motus, qui cæco impetu rationis arcem oppugnant, acerri  
me propulsantis. Est itaque fortitudinis munus cum illud  
cōmune omnium virtutum, vt rationi obtemperet: tum il  
lud præcipuum, vt iuris æquitatem diuina constantiā tue  
atur. Ergo si fortitudo semper rectæ rationi paret, &  
pro iustitiæ sanctitate pugnat, illi qui se totos effingunt  
ad temerariæ multitudinis oppinionem, & iniurijs  
quāmplurimis vniuersum genus humanum vexant:

quomodo tandem poterunt ad fortitudinis excellentiam as-  
 pirare? eos enim, ut antea disputatum est, a multitudine lau-  
 dari eximie videmus, quorum viribus & potentia fuerit  
 omne lumen aequitatis extinctum. Quid igitur? illi ne tam  
 clarae virtutis nomen assecuti merito videntur, qui domina-  
 di libidine aut patriam oppresserunt, aut alijs gentibus, a qui-  
 bus laesi nunquam fuerant, libertatem eripuerunt, multosq;  
 mortales bonis omnibus euerterunt? Cur enim sicarij, atque  
 latrones infamiam ullam suscipient, si isti verum decus,  
 sibi conciliare possunt? Neque enim sunt minus quam latro-  
 nes, atque piratae generi hominum pestilentes: imo quo maio-  
 res opes habent, eo maiores calamitates rebus humanis infe-  
 runt. Ex hoc autem genere sunt illi imperatores, quorum  
 paulo ante fecimus mentionem, quos imperita multitudo tantis  
 laudibus affecit, ut eos propemodum in deorum numero col-  
 locaret. Qui quidem tantum abest, ut fortes habendi sint,  
 ut etiam in summa imbecillitatis turpitudine volutentur.  
 Qui enim fortis est, idem est magnanimus. Qui autem est  
 magnanimus animo excelso, & alto, humanaque omnia  
 contemnite præditus est. Sed qui gloriae studet, humana  
 despiciere non potest, cum in popularibus ornamentis omne  
 decus vitæ constituat. Efficitur itaque ut qui gloriae seruit  
 nunquam splendorem veræ fortitudinis assequatur. Forti-  
 tudini enim semper aduersatur animi infractio, atq; demis-  
 sio. Qui autem ex plausu populi dignitatem querit, ut sit  
 populo supplicis, & obnoxius opus est. Præterea si magnitudo  
 animi seruitutem pati non potest, qua ratione illum magnani-

mum appellabis, qui se populo in turpissimam seruitutem ad-  
 dixit? Nec enim vlllo modo is liber dicendus est, qui se plebi  
 indigne submittit: qui ad multitudinis nutum se totum ac-  
 comodat: qui omnes infamiae rumusculos extimescit: cuius  
 omnia facta, dicta, cogitata ad auram popularem referun-  
 tur. Quod si constat omnes virtutes esse inter se nexas atq;  
 iugatas: fortitudinemque esse quandam animi elationem  
 ab omnibus timoribus inuictam, ad alta, & ardua incitata,  
 insima vero contemnentem: reliquitur plane istam insanæ  
 mentis affectionem, quæ se fortitudinis imitatricem esse  
 vult, cum omni virtuti repugnet, & ad populi auram cap-  
 tandam tam cæco impetu rapiatur, immanitatem potius,  
 atque leuitatem, quam virtutem nominandam esse. Nunc  
 vltimo loco videamus, quam parum cum temperantia &  
 moderatione, gloriæ conueniat. Cum enim constet non pos-  
 se gloriæ cupiditatem cum aliquo virtutis genere simul ha-  
 bitare: tum hoc vel maxime cernitur in animi tranquillis,  
 atque sedati constantia. Multi enim tyranni sapientiæ lau-  
 dem adepti sunt: multi si mili ratione falsam iustitiæ perso-  
 nam induere. multi etiam fallaci virtutis imagine famam  
 egregiam consecuti sunt: animi autem moderationem ne-  
 mo vnquam flagitiosus, & improbus potuit imitari. Ha-  
 bet quidem prudentia acumen ad malapræcauenda: id tamen  
 sibi malitiosa calliditas assumit. est iustitia clemens, atque  
 benigna: eandem vero laudem multi largitione, & fallaci  
 specie liberalitatis adepti sunt. Inest in fortitudine incredibi-  
 lis quædam animi elatio: at huius elationis similitudinem in

hominibus audacissimis, & improbissimis plerumque cernimus. Temperantia vero cum totius honesti formam habeat expletam, & cumulatam, nempe quæ ab vniuersæ virtutis consensione, sapientiaque muneribus existat: & in animi placida & quieta constantia sita sit: nihil relinquit insipientibus, quod aut cupiant, aut possint assimilare. Quemadmodum enim magna tempestas ventis vehementissimis excitata nihil habet commune cum tranquillitate: ita nec in insipientis animo variis perturbationibus, tanquam fluctibus, agitato cerni potest aliqua mentis honestæ & tranquillæ similitudo. Operæ præteritum est autem videre eos, quos nominis cupiditas inflammat, quam multa signa dent furoris & amentia: quam sint eorum inconsiderata consilia, atque turbulenta: quantis stimulis ad facinus incitentur, & a mente rationeque deducantur: vsque adeo vt nec sensum capere, nec villo modo quietem pati possint. Vt enim quisque maxime gloriæ studet: ita maxime illi accidit, vt a tota mente deficiat. Quid enim inter amentem & ambitiosum intersit, non intelligo: cum ipsa ambitio sit maximus quidem furor. Quod quidem in Annibale facile cerni potest. Sic enim a Silio haud contemnendo poeta describitur, vt furorem cum inauditofcelere coniunctum in eo vide reliceat. Sed ipsum Siliū audiamus. Sic enim inquit.

*Armato diuū nullus pudor.*

Quid mirū? Est enī hæc propria laus virorum fortium, se se que insolentius efferentium, omnes religiones spernere, nepe quibus animos tantum humiles, & abiectos constringi pu

rent. Sed videamus quam claræ fuissent illæ virtutes, quæ erant cum isto contemptu numinis coniunctæ.

Improba virtus

Et pacis despectus honos.

Non facile patior diuinum virtutis nomen improbitatis coniunctione maculari. Nec enim virtus improba esse potest, nempe quæ improbitatem repellendo publicam salutem constituat. Hic tamen, poeta vulgi consuetudinem secutus, audaciæ importunæ gloriam appetenti, virtutis nomen imponit. Quid deinde sequitur?

Penitus que medullis

Sanguinis humani flagrat sitis.

Vtrum magis sitienter appeteret humanum sanguinem, an nominis claritatem, nequeo dicere. Illud quidem affirmare possum. Annibalem multo clarius, et illustrius nomine ista immanitate adeptum fuisse, quam mente, vitaque tranquilla potuerit adipisci. Addit deinde.

Insuper cui

Flore vicens, auct Aegates abolere, parentum

Dedecus: ac syculo demergere fœdera ponto.

Cuius quidem auctat. Neque enim si fœderis sanctitatem colisset, potuisset ea gloria florere, quam fœderibus violatis, maximis que detrimentis in patriam iniectis, assecutus est. Adiungit deinde.

Dat mentem Iuno, atque laudum spe corda fatigat.

h. y.

Agnosco iunonis inueteratum odium . Nec enim satis habuit bellum acerbum, terra marique, contra virum pietate insignem domo profugum gessisse, & omnes Achaerontis opes ad illius exitum euocasse, nisi quemadmodum Diana aprum in Calidonios fines, sic illa immane illud monstrum, ex Africa ad ipsius Aeneae posteritatem euertendam immisisset . Quae tamen quauis Romanos vlisci vellet, multo tamen acrius ipsum Annibalem sibi charissimum vexauit, quam Aeneadas quibus erat infensa . Longe enim grauius est mentem & rationem, quam vitam atque fortunas eripere . Videte igitur qualiter Annibal. antequam exercitum in Romanos compararet, numine Iunonis cruciaretur, & iam ad furorem, & insaniam redactus maleficiorum poenas penderet.

Iamque aut nocturno penetrat capitolia visu:  
 Aut rapidis fertur, per summas passibus alpes.  
 Saepe etiam famuli turbato ad lumina somno  
 Expauere trucem, per vasta silentia vocem:  
 Ac largo sudore virum inuenere futuras  
 Miscentem pugnas, & innania bella gerentem,  
 Num potuit maior furor inuadere Alcmeonem, aut Oreste,  
 quos matrum furiae redis ardentibus agitauere? Aut Pentheum  
 & Athamata, quos poeta nobis furentes inducunt, & in  
 suorum cede bacchantes? Non est enim cur existimemus  
 Annibalis tantum naturam, & ingenium hic descriptum esse,  
 & non potius omnium qui simili studio ad gloriam contendunt.  
 Quid enim Achille furiosius? Qui ut expleret iracun

diam cupiebat suos armis Troianorum opprimi, ut in ultimo discrimine constituti, faterentur, se sine illius ope pares hostib. esse non posse. Iam de Aiakis impotentia nihil attinet dicere, quem ira ob Achillis arma vlyssi adiudicata ad furorem, mortemque perduxit. Sic enim furebat gloriæ cupiditate, ut existimaret esse sibi vitam abijciendam siquisquam sibi fuisset antelatus. Sed fabulas omittamus. Quis gloriam experituit ardentius Alcibiade? Quis illo fuit intemperantior, peiusque animo & vita constitutus? Eius autem ambitionem, & effrenatam gloriæ libidinem legimus exitium Atheniensium rebus intulisse. Qui si non inexplebili laudis cupiditate fuisset inflammatus, nunquam ciuitatem aliorum consilio florentem ad inutilia bella furenter incitasset: nec opes patriæ intemperantia sua comminuisset. Quid de Alexandro dicam non minus amente, atque furioso, magis tamen fortunato? Quam multa ille signa dedit intemperantiæ & immanitatis, cum in suos non solum esset petulanter inuectus, sed iis etiam quibus omnia debebat mortem crudeliter attulisset? Neque enim necesse arbitror persequi Cliti, aut Parmenonis, aut Calisthenis cædem, aut aliorum, cum quibus erat necessitudine sanctissima copulatus. Vnde facile apparet, quam fuerit immanis in alienos, cum fuisset tam sceleratus in suos. Quantus ille furor extitit, cum magna pœna sanxit, siquis se ut deum non veneratus esset? Quid cum in medijs epulis, hortatu meretricio, regiam in qua epulabatur incendit? Quid cum profusis lachrimis questus

est nondum se unum mundum subiugasse, cum a Philosophis innumerabiles esse traderentur? Quid cum suorum oblitus, quos in media Barbaria, infinitis hostibus circumfusos deserebat, solus se intra Sudracarum urbem in confertos hostes saltu deiecit? Nonne haec omnia declarant illum nihil unquam sapienter, & grauius, sed furiose semper, & rabide res administrasse? Non est opus in re minime dubia, plurimis exemplis uti. Perspicuum enim est, eos qui omnia ad gloriam, & honorem referebant a mentia praecipites, & nimis intemperantes extitisse. Quin etiam si est aliquis paulo modestior, ubi primum gloriam gustauerit, quasi Circeam aliquam potionem hauserit, omnem humanitatem exiit, & superbus, crudelis, immoderatus efficitur. Nemo Pausaniam insimulauit in solentia, antequam apud Plataeas cum Mardonio signis collatis dimicaret. At post illam insignem victoriam adeo, sese insolenter extulit, ut omnium Graecorum nationum fastidiret, & de patria, pro qua paulo ante vitam in discrimen adduxerat, prodenda cogitaret. Quid Themistocles? Nonne Salamina victoria sic elatus fuit, ut nihil fingi posset intemperantius? Idem etiam morbus Lysandrum inuasit, postquam Atheniensium opes attriuit. Tanta enim insolentia esse coepit, ut statum Lacedaemonis, Prudentissime a Lycurgo iudicatum immutare cuperet, ne videlicet illa iuris aequabilitas, quae erat in Lacedaemoniorum institutis, honori immodico, quem ardentius appetebat obsisteret. Iam Romulus propter intolerandam superbiam, qua post Fidenam



tes deuictos rempublicam administravit, fuit in frustra  
discerptus. Quid hic L. Manlium Capitolinum?  
Quid alios infinitos commemorem, qui simul vt in glo-  
riam venere, statim ab omni mentis statu deiecti sunt,  
multa que furoris, & amentia signa dedere? Si igitur  
temperantia est omnium virtutum fons (continet enim  
omnium perturbationum sedationem, vnde omnis vir-  
tutis splendor existit) estque manifestum Gloria con-  
flantia, atque moderationem funditus euerti: quid est quod  
dubitemus ex ista cupiditate omnes immensas libidines, quae  
vitam miseram, & erumnosam efficiunt, oriri? Nihil igitur  
est in ista nobilitate, fama que populari, quam ob rem in  
tam multis miserijs esse velimus? Si enim constat eorum  
animos qui gloriae student multis erroribus obcaecatos esse, si  
vi & fraude plerumque nituntur: si nihil possunt elate &  
ample cogitare, cum omnem dignitatem e populi temerita-  
te petendam existiment: si postremo infinitis cupiditatibus  
distracti sunt, & aegritudinibus anxys & acerbis im-  
plicati: si omnes istae pestes sunt semper comites isti-  
us leuitatis & insaniae: quid tandem Gloria tetri-  
us, aut detestabilius inueniri potest? Nec enim vno  
tantum genere flagitiorum animos exedit: sed tanquam  
furia innumeris circumplicata serpentibus, multiplici cupi-  
ditatum genere circumsepta, faces intentat: animosque  
perpetuo cruciatu coficit: omnemque rationem beatam vitam peruer-  
tit, quae in tranquillitate animi cura vacantis, & omni vir-  
tute cumulati consistit. Sed tempus admonet vt ad exitum

festinemus. Nimis enim diu vestra humanitate abusus sum.  
 & fortasse immodica loquacitate fui vobis aliqua ex parte  
 molestus. Equidem, inquit Metellus, vellem ut integrum  
 diem in tam præclara disputatione consumeres. Nihil  
 enim mihi iucundius isto sermone accidere potuisset. Hic  
 ego, idem, inquam dicerem, si non fuisset mihi imposita ne-  
 cessitas contra tam accuratam orationem disserendi. Hæc  
 igitur cura abducit animum meum auoluptate, quã ex tam  
 erudito sermone capere potuissem. Nondum igitur, inquit  
 Augustus, satisfactum tuæ dignitati putas. Nescio enim quã  
 spem ostendebas, fore, si rem vberius explanarem, ut in me-  
 am sententiã discederes: quod ne statim faceres, pudore te  
 aiebas impediri. Nunc autem ad gloriæ defensionem te ani-  
 mo paratum video. Quid? inquam ridens, adeo ne me gloriæ  
 ipsius immemorem esse putas, ut sine sudore, & sanguine,  
 quod aiunt, me victum esse confitear? Prius omnia peri-  
 clitator, tibi que quanta maxima potero contentione res. stã,  
 quam tibi victoriã concedam. Fac igitur ut orationi tuæ  
 finem imponas. Epilogum enim expecto tuæ disputationis  
 elegantie consentaneum. Illum quidem, inquit Augustus,  
 non tam e Rhetorum officina, quam ex sanctissima Christi  
 religione depromam. Sic igitur traditum est, maximas  
 cælitum copias a cælo detrusas in inferorũ sedes, & in perpe-  
 tuæ noctis tenebras incidisse, propter insanam principatus  
 & gloriæ cupiditatem. Deinde persequuntur casum atque  
 ruinam primorum parentum, qui simili libidine cæcati  
 non solum ipsi concidere: sed omni posteritati ingentem vim

malorum inuexere quæ, quidem nullo genere orationis  
possunt explicari. Sunt enim infinita quibus animi sæpe in  
contrarias partes distracti, & a se ipsis dissidentes sæpe gra  
uiore aliqua clade percussi, & abiecti, sæpe cæcati erroribus,  
& opinionum prauitatibus impediti, a recta ratione deiciuntur,  
& quam plurimis sceleribus imbuuntur. Sunt innu  
merabiles erumnæ, ingentes dolores, acerbissimi casus ani  
mum assiduo cruciatu lacerantes, quæ quidem possint erudi  
ti homines deplorare complecti autem oratione non possint.  
Nullum enim est tantum ingenium, tantaque dicendi facultas,  
& copia, quæ valeat ea mala dicendo consequi, quibus sæpif  
sime constictamur. Quod si omnia mala, quibus oppugna  
mur, ab illa ruina primi parentis nata sunt: eaque non alia  
de causa edita fuit, quam gloriæ cupiditate, quid alia argu  
menta requirimus? Quid illud? Nonne satis nobis adimit  
differendi laborem, cœlestis ille doctor, ad omnem errorem  
depellendum, hominumque genus e tenebris vindicandum  
a cœlis in terras missus? Videns enim humanas mētes mul  
tis erroribus implicatas, & infinitis sceleribus astrictas, di  
uina benignitate motus humanam naturam inexplicabili  
ratione sibi copulauit: vt in humano habitu, atque forma de  
litescens, nos a seruitute miserrima, qua oppressi teneba  
mur eriperet: & in celestem libertatem assereret. Luit ille  
quidem suo sanguine nostra facinora: pestiferique hostis  
imperium excidit, vt pestem a capitibus nostris auerteret.  
Sed non hac solum ratione insanabiles ægritudines generis  
humani curare voluit: sed etiam disciplina cœlesti, diuinæq;

DE GLORIA

virtutis, atque sanctitatis exemplo. Caliginem enim homi-  
 num mentibus offusã presentia sua discussit, atque docu-  
 it, quæ esset vera & constans virtutis ratio: quod esset  
 illud summum & extremum in bonis: quibus ornamentis  
 esset animus excolendus: quibus gradibus in cœlum ascēde-  
 remus. Quod est autem huius sanctissimæ disciplinæ caput,  
 atque Christianæ philosophiæ fundamentum? honoris, laudis,  
 & gloriæ contemptio. Hanc virtutē qui complexi fuerint,  
 omnes virtutes assequuntur. Quemadmodum enim ab illa  
 nobilitatis appetitione, natum est principium omnium flagi-  
 tiorum, ita a cōtemptu illius omnes virtutes oriuntur. Quã  
 sit autem ista nobilitatis appetitio perniciosa, satis est diligen-  
 tius intuentibus exploratum. Evertit enim omnem civilis  
 atq; domesticæ disciplinæ rationem: iuris æquitatē oppugnat:  
 fidei sanctitatem violat: amoris & amicitia rationem labe  
 factat. Simul enim atque honoris species obiecta fuerit, quæ  
 plures amicos ad sui cupiditatem alliciat, omnis ardor amo-  
 ris extinguetur, & existet nefaria quædã, atque scelerata  
 contentio. Animos præterea libertate spoliat: formidine in-  
 famiæ concutit: varijs perturbationibus exagitat: atque  
 furenti libidine ad omne facinus inflammat. Ergo ut is qui  
 in loco inculto, a grestiumque plantarum asperitate vasta-  
 to, hortum facere instituit, opus est, ut prius inutiles illas  
 plantas euellat: ita fuit necesse, ut antequã **CHRISTVS**  
 animos nostros excoleret, prius istud inanitatis seminariũ,  
 quod omnia scelera fundit, radicitus extirparet. Hoc igitur

imprimis & doctrina, & vitæ exemplo suscepit, vt huma-  
num factum comprimeret. Primū enim in obscura patria,  
& obscuris ad multitudinis opinionem natalibus nasci volu-  
it. & quo tēpore in lucē editus est, in præsepi proter loci angu-  
stias abijci. In illa tenuitate delituit summus ille cœli mode-  
rator, qui naturam vniuersam infinita virtute coerces, &  
continet. In ipso vero ortu sanctissimæ matris inopia, per-  
diti tyranni, illius sanguinem petentis immanitate, postre-  
mo fuga & exilio vexari voluit. Postquam vero ab A E-  
gipto in iudæam reuersus est, non statim ierosolymam con-  
cessit, vt in hominum luce versaretur: sed in loco ignobili,  
& infrequente domicilium constituit. Cum vero venit  
maturitas tradendæ disciplinæ, seque ad homines erudiēdos  
applicauit: nihil aliud frequentius inculcauit discipulis, quos  
ex infima plebe delegerat, quam vt ambitionem fugerent,  
& de se humiliter atque demisse sentirent. Omnes autem  
immodicæ laudis appetentes verbis acerbis infectatus est:  
eisque præcipitem ruinam & occasum denuncianit. Contra  
moderatos, & humiles, ingenij que sui opibus diffidentes be-  
nigne complexus, ad firmissimam spem immortalitatis ex-  
citauit. Quid illud? Nonne satis ostendit quam esset hono-  
res respuendi, cum eos fugit, qui se creare regem volebant?  
Cum vitam inopem, & ab omni cultu & elegantia remoti-  
ssimam secutus est? Iam quis non videt illum gloriæ morti-  
ferum vulnus imposuisse, cum insignes contumelias pati,  
grauissimas ignominias accipere, multisque flagris cedi &  
quod mortis genus erat olim maximo dedecori, in crucem

DE GLORIA

tolli voluit? Est igitur audax & impium facinus cum hu-  
 militatis authorem Christum rerum omnium dominum  
 habeamus, claritatem nominis aucupari velle. Illius enim  
 sunt hæc monita, pæcepta, instituta, quibus gloriam euersã  
 & extinctam conspiciamus. Si igitur Christum Opt. Max.  
 pura integra, & incorrupta mente veneramur: si illius dis-  
 ciplinã, in qua õnis immortalis, atq; beatæ vitæ ratio consi-  
 stit, sequendam existimamus: si non nomine dum taxat, sed  
 re ipsa Christiani sumus: omnem gloriæ appetitum coercere  
 debemus. Aut enim summi illius doctoris disciplina repudi-  
 åda est, aut gloriæ cupiditas ex animis extrahenda. Vtrũq;  
 enim fieri non potest, vt & Christo obtemperemus, &  
 gloriæ seruiamus. Attendite quæso diligenter, vt melius  
 videre possitis, quã contraria sit gloria Christianæ pietati.  
 Elatus iracundia maledictum in aliquem temere cõtulisti.  
 Facinus est inextinguibile, sanguine atque cæde luendum. Nec  
 enim existimat is, qui verbo violatus est, posse se in pristi-  
 nam dignitatẽ restitui, nisi prius illi qui fecit cõtumeliam,  
 in armorum certamine vitam eripiat. Potest iniuriam  
 persequi iudicio. Non est, inquit, viri fortis cum eo iure con-  
 tendere, quem manu, & ferro possit opprimere. Nullum est  
 enim in legibus honestum virtuti præsidium: sed quoddam  
 subsidium imbecillitati necessario constitutum. Ideo ne ego  
 etatẽ in decoris studio consupsi, & tã multa facinora virtu-  
 tis militaris edidi, vt post tantas res cum magna laude  
 gestas, sit mihi instar cuiusdam viduæ, iudicum auxilium  
 implorandum? Tum certe longe maius dedecus in me cõ-

cepissem, quam illud ipsum, cuius macula mihi vel cum vitæ periculo diluenda est. Certum est enim vitæ non parcere, dum dignitati consulam. Præcepit Christus vt iniurias, & errata omnia condonemus. Quid christus inquit, in hac causa præcipiat, non valde ad me pertinet. Id autem quod pertinet, valde exploratū habeo, nempe nihil esse viro indignius, quam pati contumeliam, & ab vlciscendi studio religione aliqua dimoueri. Aut igitur sese mihi ad pedes abiciat, erratique veniam petat, vt ipse subeat infamiam: ego dignitatem meam recuperem: aut si recusat hanc conditionem ad pugnam se paret. Vitari enim summa contentio non potest. In qua si sese prius non dediderit, gladio meo confectus cadet: aut ipse fortiter, & honeste decumbam. Quid si cadas, & e corpore excedens in perpetuum cruciatum abripiare? Ridiculum est, inquit, istis Tartareis monstris viros incensos gloriæ cupiditate perterrere velle. moueant ista homines anilis, & imbecilli animi, anxusque superstitionibus implicatos. Me vero non obiecta religio, non mortis metus, non supplicia quæ dicuntur esse apud inferos constituta, non monstra denique vlla, a laudis studio deterrebunt. Quod si ad inferos abducendus sum, non dedecore contaminatus sed honestus, atque viri fortis officio functus abducar. Videtis amentiam? Queruntur miseri homines se dignitate spoliatos esse ab ijs, quos ipsi impuros, & nulla dignitate præditos esse, confitentur. Non pudet igitur homo amentissime, te tantum operæ, atq; studij in ea re posuisse, quæ nõ sit vnquam in tua potestate, sed in aliorum libidine futura?

Nam si tantum iuris habet, in dignitate tua, cuiusvis audacia, ut cum velit verbo tibi totam eripiat: quid te miserius, quid magis anxium, aut sollicitum fingi potest? vitam enim ages acerbam, & calamitosam: intemperantissimi cuiusque; furorem extimesces: infamiae metu, noctes & dies cruciaberis: atque perpetuo animi angore poenas amentiae persolues. Sed videamus quantum malorum furor hic rebus humanis importet. Primum enim legum utilitatem quae a diuina mente, ad humanae vitae cultum defluxit, e medio tollere contendunt, dum illis submitti ignominiosum existimant. His autem sublatis, nihil est in vita, quod coherere, atque permanere possit: nihil quod impediatur, quo minus omnia scelere & audacia violentur, & cupiditatis incendio deflagrent. Deinde, quod est longe grauius CHRISTI religionem, atque sanctitatem despiciunt, & populi caecam & amentem opinionem, splendori diuinae lucis anteponunt. Quo quidem scelere nullum profecto dirius, aut detestabilius excogitari potest. Tu ne ut imperitissimi populi plausum aucuperis, coelestem CHRISTI disciplinam, summi atque prepotentis dei mentem, & numen ludibrio habeas? Tantum ne istam nescio quam gloriam admiraberis, ut maius apud te pondus insane plebeculae rumores habeant, quam leges sanctissimae ad salutem generis humani diuina beneficentia constitutae? Tandiu igitur Christiani nomen retinebis, quandiu id tibi per populum licuerit. Vbi vero casus aliquis inciderit, in quo populi leges iubeant a CHRISTO deficere, repente Christileges infringes, & quantum inte erit



omnia illius sacra conturbabis. Sed opera præcium est exitum tam funesti certaminis spectare. Ille igitur miser, cuius honor & dignitas, in quam omnia studia vitæ contulerat, vnius hominis improbissimi conuitio deleta est, nullam moram interponit, quin ad pestiferum armorum certamen prouocet eum, a quo accepit iniuriam. Prouocat autem literis per omnia compita muris affixis, atque multorum testimonio consignatis. Alter iisdem tyrannicis legibus populi coactus, oblatis certaminis conditionem minime recusat. Tempus ergo præstituitur: locus designatur: omnia quæ ad pugnam oportuna sunt, summo studio comparantur. Interim domus vtriusque impurissimo comitatu, atque flagitiosissima turba referta perstrepat vocibus gladiatorum, & aleatorum: conuiuia quotidie celebrantur, in quibus nemo vir honestus accumbit: opes in nequitia & libidine consumuntur. Animus autem vtriusque confectus acerbissimo cruciatu consistere, aut respirare non potest, cum diuturna cœdis cogitatione diuis & hominibus infestus ad perniciem contra fas inferendâ se paret: & nocte visis terrificis in somno obiectis turbulente quatiatur. Postquam vero dies adest, qui inter eos conuenerat, & in loco destinato leuissimum hominum turba circumfusi consistunt, constituitur spectaculum inhumanum, & atrox, omnibus reëctis institutis, & legibus perniciosum. Homines duo eiusdem plerûq; linguae, nationis, & patriæ, atque saltē eadē iuris & sacrorû societate deuincti causa leuissima cõterionis oblata in campum deducuntur, ut alter alteri exitiû inferat: &

## DE GLORIA

vitam quam religioni, atque patriæ debet, cum summo contemptu religionis, atque patriæ detrimento, in magnum periculum mortis, & sempiterni cruciatus adducat. Locus undique septus, & armorum præsidio cõmunitus, disceptatio armorum inter utriusque partis aduocatos, ipsique iudices sese truculentius gerentes, & truci vultu barbarã immanitatem denunciantes, atque postremo illa tam tristis exitus expectatio animos formidine perterret, & oculorũ acies horrore perstringit. Quin ipsi egregij bellatores à tea ferociter insultantes, eximiam animi conturbationem dissimulare nequeunt: imperio tamen populi coguntur in instituta amentia persistere. Postquam vero signo dato vterq; eorum infestis animis, & ancipiti armorum agitatione contendit, vt alteri exitium cõparet: & alteruter, vt fit, graui vulnere sauciatus occumbit: Tum demum apparet quantũ imperium habeat in homines laudis inanitati seruientes amentia popularis. Neesse enim est, vt tanta ferocia appareat in vultu illius qui ceciderit, vt quãuis illi victor maximis vocibus inclamet, vt sese dedat, iugulum det potius, mortiferamque plagam accipiat, quam deditioe sua id, quod erat omnibus notissimum, victum se esse fateatur. Aliter enim extremum dedecus concepisset. Mauult igitur crudelissima morte maçtari, sibi que morienti sacris omnibus interdici, quam vitam ab hoste accipiendo, ab omnium aditu, sermone, congressu propter infamiam nominis arceri. O conditionem seruitutis miseram, acerbam, & luctuosam, õnia mala, quæ cogitatione fingi possunt, continentẽ. Despicit po-

pulus animi simplicitatem, & stultitiã appellat. Est igitur tibi utendum versuta fallacique nocendi ratione, si uis sapiens existimari. Contemnit integritatem & innocentiam. dãda ergo opera est, ut per vim & fraudem fortunas amplifies. Frugalitatem obscuram, & nobilitate alienam ducit. omne patrimonium est per luxuriam effundendum, etsi uelis in clarorum hominum numero reponi. Modestiam & animi moderationem imbecillitatis esse putat: sunt igitur danda plura furoris, & amentie signa, si cupis uir ad res gerẽdas acer, & animosus existimari. Leges postremo durissimas imponit, ut religionem negligas, ut diuina, & humana iura uioles, ut sempiterni domini numen offendas, ut te manibus inferis inaudito scelere deuouedas. Est ergo tibi repudianda salus Christi sanguine quaesita, & omnes sanctitates irridẽda, bellumque sceleratum, Gigantum more, cœlitibus inferẽdum, atque manus tetre & impure Christiano sanguine cruentanda. Quid enim quaeso est ad opinionem vulgi præclarior, quam multos in hoc impio, atq; nefario pugnae genere trucidare? Victor enim postquam aduersarij cæde crudelitatem expleuerit, ita discedit e loco certaminis, atque si e patrie finibus hostium impetum repulisset. Equo igitur inuectus, ingentique numero hominũ stipatus deducitur ouãs, & omnium oculos in se conuertit. Celebratur incredibili multorum gratulatione victoria: tympanorum, atque tubarum cantu omnia concrepant. Neque solum præconis uoce, sed prædicatione omnium, magnitudo tanti facinoris ornatur, mirisque in cœlum laudibus effertur. Si igitur, ut iam

omnia concludamus, constat omnem glorie rationem cum  
 in populari leuitate, atque scelere sita sit, esse contrariam  
 legibus, iudicijs, totique disciplinae ciuili: si compertum est hoc  
 insanabili morbo domos, ciuitates, imperia, nationes excindi,  
 omnesque virtutis opes euerti: si postremo nihil est, quod tam  
 pugnet cum Christi opt. max. disciplina, religione, sanctitate:  
 quid causae est, cur non a gloria, tanquam a re pestilenti, atque  
 perniciose fugiamus, illiusque impetum summa animi con-  
 tentione comprimamus? Dicam enim quod sentio, me ista  
 aliquando mente pertractatam vehementius conturbari,  
 Sum enim (quod apud tales amicos fateri libet) glorie fortas-  
 se quam par erat auuidior. Sed cum video quam multa mala  
 morbus hic in res humanas inuexerit, omnia vota mihi faci-  
 enda puto, ut illum depellam. Nunc autem expecto quid ad  
 haec responsurus sis. Quamquam si te Christianum memi-  
 neris, & quid a te sanctarum literarum studia  
 postulent, animo cogitaueris, eam defensionem  
 deseres: gloriamque non modo con-  
 temnes: Verum ut magnam ue-  
 ligionis, & pietatis labem  
 singulari diligentia  
 propulsabis.

DE GLORIA LIBER  
TERTIVS

**H**AEC ILLE CUM DIXISSET  
 finem differendi fecit. Ego autem  
 vix, inquam, statuere apud me possū,  
 maiorem ne mihi voluptatem, an ad-  
 mirationem attulerit oratio tua. Tā  
 tam enim rerum varietatem in ōni  
 genere disciplinae ingenio, copia, facultate complexus es, ut  
 me pene magnificentia orationis obrueres. Sed quo maior  
 fuit eloquentiae tuae vis, eo magis in pristino meo sensu per-  
 maneo, vel eo solo argumento persuasus, quod nec ista tanta  
 dicendi facultate potuerim ab hac sententia depelli. Quid  
 enim censes? Esse ne me in differendo pertinacem, & veri-  
 tati, quod sophistae faciunt, impudentissime repugnantem?  
 Nihil est certe magis a mea natura, atq; moribus alienum.  
 Cum enim in errore aliquo versor, tantum abest, ut in eo  
 perseverare velim, ut etiam immortale me beneficium acce-  
 pisse confitear ab eo, qui me in viam reducit. Quod enim  
 munus amplius homini veri visendi cupidissimo dari potest,  
 quā veritatis ipsius abstrusae, atque reconditae patefactio?  
 Quod si vel amici prudentis auctoritas, vel disertis hominis  
 facultas errorem unquam alicui detraxit: id tibi nunc fa-  
 cilimum & expeditissimum fuisset. Nec enim habeo ami-  
 cum, quem pluris faciam: neque est e nostris equalibus, quē  
 esse putem tecum orationis veritate, & elegantia conferen-

dam. Sed sic natura comparatum est, ut opiniones iudicio,  
& voluntate susceptæ facile deponantur: innata vero nulla  
dicendi vi conuelli possint. Id igitur es assecutus, ut mihi dif-  
ficille admodum videatur gloriam a calumnia tueri: non  
ut eam odio aliquo dignam putem. Adhuc enim is sum, qui  
nihil arbitrer in natura, præter unam virtutem, nominis  
claritate diuinius. Fieri quidem fortasse potest, ut propter  
ingenij mei imbecillitatem, disputationis tuæ firmamenta  
labefactare nequeam. Gloria tamen nihilominus orna-  
menta sua retinebit, nempe quæ non in oratione mea, sed in  
natura consistant. Attamen quando semel illius defensi-  
onem suscepi, pugnabo ne officio meo desim. Malo enim ut  
male a me defensa ingenium meum vituperet, quam deser-  
ta perfidiam. Hic Augustinus ridens, hoc certe, inquit, ve-  
ratorium est, eloquentiam meam extollere, tuamque ipsius  
extenuare, ut si minus causam a te susceptam tueri poteris,  
appareat, id non illius imbecillitate, sed incredibili mea dicen-  
di vi effectum esse. Expecto igitur an reliquus orationis  
tuæ cursus huic principio respondeat. Me namque oratorem  
qualem tu me vis, esse non putabo, si me hoc artificio abs te  
vinci patiar. Certum enim mihi est, ubi peroraueris, meum  
ingenium, & copiam, quam tantis laudibus ornasti, in tuam  
laudem conferre. Quasi, inquam, mihi homini gloriæ auidis-  
simo quicquam iucundius acciderit, quam laudem unde-  
quaque venari. Istius igitur quamuis artificiosæ laudis spe,  
contendam nunc multo vehementius. Atque primum glo-  
riæ ortum a fonte repetamus: deinde paulatim ad Christianam

disciplinam veniemus, cuius testimonio probabimus, nihil esse magis cum Christiana sapientia copulatum, quã laudis & gloriæ splendorem. Quare non me valde mouet illa oratio tua, qua me perorando admonebas, vt meminissim me Christianum esse, sacrisque literis deditum. Quasi minime officio meo conueniret gloriam, quam tu magnam religionis labem appellas, aliqua ratione defendere. Ego quidẽ illam quantum potero defendam: nec vllius oratione ab illius studio deducar. Continet enim totius honestatis elegãtiam & claritatem. Fieri autem non potest, vt res tantis honestatis opibus exculta diuinis institutis, & legibus aduersetur. Id tamen suo loco reseruemus, exordium nunc aliũ de capientes. Gloriæ igitur rationem non esse in errante opinione sed in natura sitam id maxime declarat, Quod omnibus innatum est mirum illius desiderium. Quæ enim gens est, aut tam humanitate culta, aut tam immanis & barbaraque non naturali impetu concitetur ad laudis studiũ? Quã tam vero illius cupiditatem natura nobis insuerit, ex eo facile cernitur, quod omnes pueri infantes simulatque sentire aliquid incipiunt, laude mirifice capiuntur. Mirum est enim quanta certamina ineant, quanto vincendi studio efferrantur, quantus in victis pudor insit. Vt autem quisque præstãtissima indole natus est, ita maxime cupiditatis huius significationem dat. Refert Xenophon, Cyrum illum Persarum regem cum esset adhuc puer, adeo ad cupiditatem laudis exarsisse, ut illius causa, iam in ea ætate pericula omnia subeunda duceret. Facile fuisset igitur ex illo motu animi

futuram Cyri virtutem augurari. Nemo enim unquam  
 res magnas animo magno aggressus est, qui non in ipsius  
 etatis primordio dederit insignia documenta quanti, gloria  
 estimaret. Non est hic necesse Pyrrhos, Scipiones, Alexan-  
 dos enumerare, cum omnes summos imperatores hoc tantum  
 signo constet magnam spem futuræ virtutis civibus suis  
 attulisse. Quid de insigni ad præclaras disciplinas indole?  
 Num parum liquet optimam de illis spem concipiendam  
 esse, qui omnem conatum animi ad laudem referunt? Mihi  
 inquit Fabius Quintilianus, ille detur puer, quæ laus excitet,  
 quem gloria iuuet, qui victus fleat. Hic erit alendus ambitu:  
 hunc mordebit obiurgatio: hunc honor excitabit: in hoc desi-  
 diam numquam verebor. His verbis optimus ille magister  
 indicia ingenij excellentis explicat. Quid postquam pueri  
 etate progressi quatenus quicquid ipsos attingat dispicere  
 incipiunt? Num alio genere orationis a languore desidiaque  
 citius ardeantur, quam summorum hominum cõmemoratione?  
 Videte quibus verbis Pallas apud Homerum Telemachum ince-  
 dat ad pœnas de procorum petulantia repetendas. Sic eni ait.  
 Nec iam res tantas puerili mente retractes.  
 Nonne vides quantum nomen sit adeptus Orestes,  
 Cum patrem vlciscens, vita spoliauerit illum,  
 Qui scelere infando patrem demiserat orco?  
 Te decus eximium præstanti in corpore tandem  
 Excitet, ut magna laudum capiaris amore.  
 Illa igitur oratione sic videmus incensum Telemachum  
 ut nihil aliud quam de virtute cogitaret. Cum enim sit hoc



Studiū laudis in omnibus, tum illi in quibus est maior animus, tanto laudis amore capiuntur, ut illius causa vitā despiciāt. Quod de se testatur Euryalus apud Maronem dicens.

Est hic, est animus lucis contemptor, & istum  
Qui vita bene credat emi, quo tendis honorem.

Nec is ardor extinguitur etate confirmata: sed tunc ratione & studio multo magis incitatur. Vnde Vlysses apud Eurypidē ait, se necem haud recusaturū, dū modo sibi mortuo sepulchrū magnificū edificetur, ad sēpiternū gloriae monimētū. Multos etiā fuisse cōstat eo progresos, ut gloriae cupiditate suis vitā eriperēt. qualis fuit Brutus de quo Maro

Infelix utcumque ferent ea fata minores.

Vicit amor patriæ, laudisque immensa cupido.

Sic etiā traditū memoriæ est, Alcithēā pausanīæ matrē, cū illū Spartiatæ in Tenaro mōte domi interclusū fame necare parauisset, primū lapidē ad obstruendū aediū exitū posuisse.

Similis etiā cupiditas Timoleontē induxit, ut fratrem dominatu patriā opprimētē interimeret. Ne Torquatus quidē cū filij cæde sanxit militarē disciplinā, hac cupiditate caruisse putandus est. Non hic disputo an omnes hi recte officio fucti sint: sed illud ostēdere volo, neminē in quā gloriae causa suorum caritatē repudiaturū fuisse, nisi natura hæsisset eorum animis, gloriā esse omnibus rebus humanis lege præferendam.

Quid philosophi? Nōne spe clari nominis inducti seipsos ad sapientiæ studium contulere? ut enī antiquiores præterea,

Plato certe quantum prædicationem, atque nobilitatem amaret, aperte declarauit. Nam & laudem esse bonum

quoddam caeleste censet: & omnibus eam recte factis, quasi premium diuinum proponit: ipseque maximarum artium instrumentum, & illud admirabile genus eloquentiae in gloriam suam magna ex parte transtulit. Aristoteles autem cum esset philosophiae gloria praestans, minime contentus illo splendore, quem erat sapientiae studiis assecutus, eloquentiae laudem incredibili animi contentione quaesivit. Infinitum esset, si vellem eos qui ab his orti sunt enumerare, quos omnes constat fuisse gloriae stimulis acriter incitatos. Quod si aliqui se gloriam despiciere gloriati sunt, id fecerunt, ut ea nobilitatis contemptione maxime nobilitarentur. Quod declarat eorum studium in suis nominibus inscribendis, cogitationumque suarum memoria propaganda. Quod id de poetis dicam? Non enim solum sibi ipsis, sed omnibus in quorum studium propensi sunt, nominis immortalitatem pollicentur. Hoc enim sibi diuinitus concessum existimant, ut e tenebris, quos velint eripiant, atque seculis innumerabilibus in hominum luce constituent. Coeleste profecto munus, res ad laudem insignes ab obliuionis iniuria vindicare, mortemque ipsam omnia delentem ingenio comprimere. Sed nescio quomodo, inuitus hoc dico, tum quia poetarum ingenia sum semper admiratus, tum quia te cum illis coniunxisti: poeticum enim Solonem credo imitatus strenue complexus es: Nescio igitur qua nam ratione, plerique suae dignitatis obliti, mercatum immortalitatis instituunt, gloriamque venalem omnibus proponunt. Multi enim sunt, qui cum nulla instrumenta virtutis habeant, eam facile a poetis nundinantur, quibus si

re muneribus insinues, statim te facient Iouis filium, felici  
sidere natum, atque multiplici virtute aurea secula referē-  
rem. Quod vitium ad quosdam historicos hac nostra eta-  
te contagione permanavit. Nam bene de se meritis spem  
sempiterni nominis ostendunt: ijs autem quibus insensi sūt,  
perpetuam nominis infamiam minitantur. Vtrunque enim  
se ingenio, & eloquentia prestare posse confidunt. Illis igitur  
inquit Augustinus ridens, in servias opus est, si te immorta-  
lem fieri cupis. Nihil enim proderit summum ipsius honesta-  
tis studium illis, qui poetas, aut historicos iratos habēt. Qua-  
si inquam possint homines leuissimi id quod cōtēdunt effice-  
re. Multi enim sunt, qui vere, & incorrupte res gestas me-  
moriam prodant: idque solum est in omni etate permansurū,  
quod est veritate subnixum. Vanitas enim in lucem verita-  
tis incurrens quasi quaedam nebula dissipatur, & euanescit.  
Atamen neque scriptores laude afficerent eos, quos maxi-  
mo beneficio sibi obligare cupiunt, nec auari homines ingen-  
ti precio laudem emerent, nisi vtriq; eorum laudis eximia  
dignitate caperentur. Sed quid poetas admiramur, cum  
agricolas, & opifices, cum barbaros etiam homines, & ab  
omni cultu humanitatis abhorrentes laudis dulcedine moue-  
ri videamus? Nullus enim est agricola, nullus artifex, nullus  
operarius qui non laudari valde cupiat, & inter sui ordinis  
homines princeps existimari. Ergo cum pueri, senes, adolescē-  
tes laudem ardentem expetant, cum omnes siue principes,  
siue p. ebei, siue intelligentes & docti, siue rudes & imperiti,  
siue maximis disciplinis exculti, siue artibus infimis incum-

bentes ad eam enitantur: possumus ne dabitare, quin eā cupiditas humanā naturā maxime attingat? Nunquā enī esset tantus omniū gentiū consensus, & conspiratio in gloria consecranda, si ea moribus, & opinione desiderata, & non potius vi, & impetunatura expetita esset. Quae enim moribus, aut legibus & institutis continentur, nec sunt eadē apud ōnes, nec ullā constantiā habent: sed varias pro temporū ratione mutationes subeūt. Ex eo igitur quod ōnes mortales sēper laudari concupierint, facile cernitur hūc appetitū laudis esse naturā, & non opinione nostris animis infixū. Si autē qui vel ingenio, vel praeclara ad virtutē indole praestāt, quo sūt ad altiora nati, eo maiora dant indicia naturae: constatque in studiū laudis illos ardētius incitari, qui maiori indole praediti sūt: relinquitur plane, hunc animi impetū nullo modo infirma opinione, sed naturae praestantia contineri. Quod si naturae nos non ad flagitiū, sed ad honestatem genuit, & conformauit: ob idque omnes sapientes eam tanquam optimā vitae duce[m] sequendam statuunt: & perspicuum est, nos impetunaturae ad laudem contendere: efficitur nos gloriae cupiditate ad virtutem, & honestatem dirigi. Poterit quidem fieri ut non teneant homines verae gloriae viam, & opinionis errore flagitia infinita concipiant. Quemadmodum enim reliquas affectiones vtiliter à natura datas ad nostrū statum conseruādū temeritate, & amentia ducti in perniciem nostrā cōuertimus: ita etiam fit, ut gloriae cupiditate ad nostrū dedecus abutamur. Vt igitur in rebus alijs cum impetunaturae cernimus, quid sit illud quo nos impellat, ratio

inuestigamus: ita cum tantū gloriæ desiderium omnibus innatum esse videamus, in quibus rebus ea sita sit exquirere ratione debemus. Providendum enim est, ne quod plerisque accidit, inanis laudis specie deliniti sempiternā infamiā subeamus. Vt igitur id præcaueri possit, est gloriæ vis, & ratio diligentius inquirenda. Primum itaque videndum est eam in laudis genere versari. Locus autem & regio laudis honestate, & pulchritudine continetur. Id enim tantum laudamus quod aptū & venustum est, & aliquo splendore dignitatis illuminatum. Contra vero quicquid turpe & ineptū est, vituperare solemus. Quod si interdū accidit, ut rebus inhonestis aliquid laudis impertiamus, id fit propter aliquā decoris atque venustatis similitudinē rebus turpibus adiunctā. Exiit enim in corporis motu, in incessu, & in voce quidam modus, & conuenientia in numeri rationē cadens, & venustatis speciē præse ferens, qua quidē fit, ut res etiam flagitiosæ genus quoddam laudis aucupentur. In quibus tamē rebus nullo modo flagitia laudari possunt, sed illa pulchritudinis imago, qua sepe numero insignes turpitudines occuluntur. Quæ enī ita deformia sunt, ut nulla specie pulchritudinis illustrentur, nemo laudauerit unquā, nisi sit humano sensu penitus orbatus. Cum id igitur tantum laudari contingat, quod decorum atque venustum est, videamus, sit ne huius decori iudicium in errante opinione sitū, an sepe ad naturā referatur. Continet enī hæc quæstio omne disputationē. Si enī est in natura positū non tanta erit varietas, & inconstantia, quantā tu esse voluisti: sed erit profecto aliquid, quod in omni memoria sit

certa, & constante laude celebratum. Hoc autem in corpore  
 humani figura cerni facile potest. Vt enim ex omni gene-  
 re animantium nullum est præter hominem, quod pulchri-  
 tudinis elegantiam sentiat, ita nullum aliud potest insigni  
 aliqua specie delectari. Reliqua enim, ut histrionis motum  
 sentiunt, ipsius autem motus ordinem, & venustatem non  
 sentiunt: ut cantorum sonos auribus accipiunt, harmoniam  
 autem ex varia compositione sonorum haud asequuntur: ita  
 & in formis magnitudinem atque colorem vident, ipsam  
 vero partium convenientiam, & aptam corporis composi-  
 tionem intueri non possunt. Ex quo sequitur deformia a pulchris,  
 humana tantum natura, atque ratione distingui. Quæ cū  
 sit eadem in omnibus, idem erit apud omnes de venustate  
 iudicium. Nam ut omnium aures vox extra modum abso-  
 na, & absurda lædit: distincta vero, & varijs interuallis  
 numerum apte conficiens delectat: ita oculos omnium, partes  
 corporis non certa ratione inter se convenientes offendunt:  
 membrorum autem omnium concinnitas incredibiliter alli-  
 cit. Sumus enim natura elegantia, & concinnitatis appetentes.  
 Quæ quidem in motu, & in voce numeris, in corpore autē  
 certa, & rata partium ratione constat. Quis enim est,  
 quamuis sit ab omni flagitiosa cupiditate remotissimus, qui  
 non excellentem formam libenter aspiciat? Nec enim solum  
 aspectu alienæ pulchritudinis alliciuntur homines, sed etiam  
 omnibus insidet cura quedam propriæ dignitatis. Nemo  
 enim est, qui non cupiat integras, & aptas corporis sui partes  
 habere, & non omnia circumspeciat, quibus eius species orna-

tior esse possit. Quod si corporis elegantia, quæ quidem non tam in coloris bonitate, quam in certa dimensionis lege consistit, omnium oculos ad se rapit: efficitur plane, id non incerta opinione, sed constante natura iudicio contingere. Non enim nunc hoc, nunc illud, sed idem semper omnes natura iudicant, fugiendam videlicet esse deformitatē, & pulchritudinem expetendam. Poterit quidem fieri, ut alios alia magis delectent, ut in picturis: nemo tamen, nisi prius omnem humanitatem exuerit, honestam & liberalem oris speciem non aspectu iucundam existimabit. Si igitur illa pulchritudinis imago quæ sub oculos cadit, quavis fluxa sit, & instabilis, non tamen incerta opinione, sed certo ipsius nature sensu iudicatur: Quid de pulchritudine animi dicendum est, quæ neque morbo corporis amittitur, neque ætate deflorescit, neque medicamento ullo corrumpitur, sed quotidie magis ornamentiis diuinis illustratur? Illic enim non adumbrata venustas multis interdum maculis aspersa cernitur, ut in corpore, sed solida, & expressa pulchritudo, quæ sola est sua natura & sponte laudabilis. Nam si laus omnis, ut dictum est superius rebus tantum decoris, atque venustis tribui solet, & verum decus in animi tantum bonis eminet, quis dubitet omnem laudem esse ad dignitatem animi referendam? Quod ut facilius videamus, illam similitudinem honesti corporis ad pulchri animi speciem transferamus, ut in eo tandem excellentem illam formam intueri possimus. Atque utinam sic eam oratione liceret, atque mente licet, & cogitatione depingere. Iam videretis ipsius honestatis fontem, unde omnes

laudes emanant. Sumamus igitur hominem ingenio,  
 & studio præstantem, optimis artibus imbutum, verique  
 videndi cupiditate vehementer inflammatum. Is cum  
 acrem mentis aciem in mundi motus, & conuersiones,  
 admirabilemque cœli ornatum, atque totius nature con-  
 stantiam intenderit, omniaque cœlestis illius rectoris  
 numine & consilio regi, & administrari perspexerit,  
 conuertat sese ad sui ipsius contemplationem, vt mentem  
 suam cœlesti satù editam, & cum diuina mente copu-  
 latam sentiat, atque tandem videat, quid sit tanto nata-  
 lium splendori consentaneum. Intelliget enim profecto,  
 summum illum dominum, a quo animum hausit, & tanta  
 beneficia accepit, esse sibi non modo religione summa  
 colendum, sed etiam ardentissimo studio sequendum.  
 Ex hac igitur animi conformatione pietas, & sancti-  
 tas existet: hinc admirabile iustitiæ, & æquitatis decus  
 oriatur: hinc singularis amicitie fides, hinc liberalitatis,  
 & magnificentie splendor elucescet. Huic tam claro  
 & illustri virtutum comitatu, adiungamus illam qua-  
 si custodem & propugnatricem iustitiæ fortitudinem,  
 quæ hunc armis diuinis vndique tegat & muniat. Sit  
 itaque erecto animo, & excelso, humanaque omnia des-  
 piciente, altaque nimis & ardua consecrante, & in omni  
 contentione semper inuictò. Hanc autem animi altitudi-  
 nem moderetur temperantia, quæ quidem totius hones-  
 statis, & elegantie decus, & ornamentum in se con-



tinet. Sit igitur hic quem animo, & cogitatione fingi-  
 mus insigni modestia præditus: omnem turpitudinem  
 repellat: turbulentis cupiditatibus obsistat: in omnibus  
 dictis, & factis modum, & ordinem conseruet: & quid  
 maxime deceat semper inquireat. Ergo cum hys tam  
 illustribus, & inter se concinentibus honestatis ornamen-  
 tis, atque præsijs redundauerit, nullamne censes ad-  
 mirationem hominibus allaturum? Illum quidem admi-  
 rabuntur vniuersi, & complures etiam amabunt.  
 Nullo enim modo honestas, qua quidem nihil est in terris  
 magnificentius, aut amabilius, hominum admiratione,  
 & studio carere potest. Etenim quis tam agrestibus  
 institutis viuit, qui non ipsius rationis præstantiam, atque  
 sapientiam cum ingenti admiratione suspiciat? Quis  
 vnquam tam abiecto animo fuit, qui virtutis altitudi-  
 nem minime prædicandam existimaret? Quis tanta  
 immanitate efferatus est, vt fidem & bonitatem non  
 amandam iudicet? Si igitur singulæ virtutes per se (quã  
 quam illæ re diiungi non possunt, sed cogitatione tantum  
 separantur) omnibus præ se ferendæ, & amandæ viden-  
 tur, quid tandem omnium conspiratio, atque consensus  
 efficiet? Præclare Aristoteles, si essent, inquit, qui veluti  
 Deorum signa pulchritudine corporis excellerent, reliqui  
 õnes æquum esse ducerent, eos in omnium dominatu locari  
 Quod si corpus elegantia præstans hanc opinionem afferre  
 potest, multo facilius id esset de animi præstantia iudicandis

Sed non ita facile pulchritudinem animi cernimus, atque  
 venustatem corporis aspectu sentimus. His verbis ostendit  
 Aristoteles, vehementius amores excitari posse, animi dig-  
 nitate perspecta, quam corporis insigni specie considerata.  
 Animi tamen formam non ita facile cerni. Sed quid refert?  
 Non enim diu celari poterit. Neesse enim est, ut aliquando  
 tandem existat: lucemque suam longe, lateque diffundat.  
 Tunc igitur omnes insolito splendore commovebit, & ad sui  
 amorem inuitabit. Habetis hic gloriæ principium, quod qui-  
 dem nihil est aliud, quam egregium illud altissimæ mentis  
 lumen omnium oculos in se conuertens, & ad sui amorem  
 incredibiliter alliciens. Est enim gloria publica virtutis excel-  
 lentis admiratio, cum insigni benevolentia coniuncta. Nec  
 enim quoduis decus gloriam gignit: sed excellens & ad-  
 mirandum, neque rursus omnia quæ sunt admiranda glori-  
 osa dicenda sunt, sed ea tantum, quæ ab animi decore, &  
 honestate ducuntur. Si enim quæcunque sunt admirabilia  
 gloriam sibi parerent, cur non monstra, atque prodigia, quæ  
 magnam mortalibus admirationem incutiunt, gloriosa pu-  
 taremus? Gloria igitur tum demum locum habet, cum ex-  
 cellens, & admiranda pulchritudo animi conspicitur, quam  
 admirentur omnes, & singulari omnium charitate dignam  
 existiment. Sola enim dignitatis amplitudo utrumque simul  
 efficit, ut & stupore suspensos homines teneat, & sui amore  
 inflammet. Nec enim tantum propter utilitatum magnitu-  
 dinem, quam viri uirtute florentes nobis afferunt, quantum  
 ob insignem & illustrem virtutis speciem eos amplectimur

Usque adeo, ut illos etiam quos nunquam vidimus, eximie diligamus. Sumus enim appetentissimi honestatis, eius que forma perspecta, in illius cupiditatem ardentem incubimus. Ut enim eos, a quibus numquam laesi sumus, si virtutis expertes, & flagitijs inquinati fuerint, & contemnimus, & iustum in illos odium concipimus: Ita homines virtute præcellentes veneratione quadam, & insigni benevolentia dignos iudicamus. Quis enim est qui desidem & ignavum hominem non despiciat? qui libidinem, avaritiam, perfidiam, crudelitatem non oderit? Nemo tam effrenatis cupiditatibus unquam fuit, qui si vtrumvis licuisset, non multis partibus maluisset ad ea quæ scelere consecutus est, sine scelere peruenisse. Eos enim ipsos, qui se vitijs omnibus dederunt, ita graviter offendit suscepti flagitij turpitudine, ut sibi ipsis odio sint. Sit autem aliquis homo teter, & impurus omnique scelere, & parricidio contaminatus, fieri ne posse credis ut non in domesticorum odium irruat? ut non eum fratres etiam, atque parentes, ut malum auspiciam detestentur? ut non illum omnes à naturæ finibus exterminandum putent? Si igitur omnes a natura instituti scelus odio, & vituperatione prosequuntur, consequens est, ut honestatem iudicent esse diligendam, atque mirifice celebrandam. Vnde plane colligitur, omnem laudis excellentiam esse in virtutis magnitudine constitutam. Quod igitur in orationis initio posuisti, nemo tibi facile dabit, neque gloriæ populæ levitate pendere. Illud enim iudicium multitudinis in alicuius hominis laude consentientis, non est libera voluntate, sed natu

## DE GLORIA

*rae necessitate susceptum. Neesse enim est, ut quem viderint omnes esse virtute praestantem, quod minime obscurum esse diu potest, quanuis, id in principio lateat, laudibus in caelum tollant. Gloria itaque fundamentum non in populi inconstantia ponendum est, cum ea sibi stabilem sedem, & sempiternum domicilium in vna virtute collocarit. Hoc enim semper euenit ut virtutis ipsius lumen celebris opinio consequatur. Neque conturbat nomen opinionis. Non enim verum est omnes esse dubias, & incertas. Siquidem multae sunt verae, constantes, & graues, quibus ad religionem, ad patriae charitatem, ad omnem denique virtutem incitatur. Haec igitur opiniones (Sic enim doctissimi viri appellant interdum communes sententias, in animis nostris impressas) quanuis nec ratione conclusae, nec vlla disciplina confirmatae sint, nullam possunt habere varietatem. Sunt enim naturales, & insitae, nec ad eas confirmandas vllis exquisitis rationibus opus est, cum sint ipsa natura perspicuae, nec vlllo modo dubitandae. Si igitur grauissimi philosophi non verentur has inchoatas intelligentias, vnde omnis sapientia defluxit, opiniones appellare, quid tibi venit in mentem, ex nomine opinionis inuidiam in gloriam concitare velle? Equidem, ut verum fatear, illo tuae disputationis principio cohorrui. Putavi enim te velle Chrysippum ab inferis excitare, qui nos non Hydri, sed aculeatis argumentis*

Undique pungeret, & maledictis insectaretur, quod aliquid præclarum in opinione positum existimarem.

Ii enim sumus, qui non modo innatas opiniones, sed alias quam plurimas honestas, & laudabiles asseramus.

Si itaque illo genere necromantie vti voluisses, me certe metu examinasses. Quid ita tandem? inquit Augustinus arridens? Nec enim unquam te Lusitanum hominem adeo timidum putavi, ut mortuorum imagines extimesceres. Quasi, inquam, Gorgonis ipsius aspectu conturbari possim, & non potius horrido illo differendi genere, à naturæ tuæ clementia penitus abhorrente. Nec enim Chrysippus ipse mihi tantum terroris incussisset, si carmen illud vsurpasset. Adsum atque aduenio Acheronte, quantum si me contortis sophismatis oppressum indigna etiam contumelia vexasset, leuem & futilem appellando quod in aliqua opinione dignitatem constituiissem. Timui igitur initio cum te de leuitate opinionum disputantem animaduerti, ne me nullas eiusmodi insidias suspicantem acumine Zenonis oppugnares. Sed postquam dixisti non tibi placere omnia ad illam exactissimam sapientiæ normam dirigi: teque vidi ad hoc mitius differendi genus oratione delapsum, illam etatem auream luculenter explicantem, continuo respiraui. Non dubitas enim, quin si genus aureum extaret, tunc is qui se multitudini probauisset,

## DE GLORIA

fuiſſet omnino ſplendorem virtutis aſſecutus. Si hoc inter nos conueniat, nō erit difficile demonſtrare, eum etiam quē hęc gens, quam vos poetæ ferream appellare ſoletis, laude perpetua dignum exiſtimarit, eſſe omni virtute cumulātū. Hoc quidem, inquit, ſcire ſane vellem, qua ratione te id probare poſſe confidas. Quia, inquam, inſipientis multitudinis de rebus laudandis, & vituperandis opinio, a ſapientium ſententia nō diſcrepat. Si igitur in illius aureæ, hoc eſt ſapientis gētis opinione de alicuius dignitate concepta, erat aliquid excellēs, atq; magnificum, nō erit dubium, quin id etiā quod imperitum vulgus mirifice laudandum putarit, ſit honeſtū & laudabile exiſtimandum. Hoc igitur, inquit, effice ſi potes, multitudinis opinionem a ſapientiæ decretis minime diſſentire. Nec enim te impedire volo. Hoc inquam, plane effectum arbitror. Iam enim diſputatum eſt, fieri non poſſe, vt virtutis decus animaduerſum, non vniuerſis hominibus admirandum, atque ſummo ſtudio complectendum videatur. Tantas enim vires virtus habet, ut ab hoſtibus etiam egregiæ dignitatis confeſſionem exprimat. Hoc autē voluit oſtendere Homerus, cum Priamū inducit in ſenum conſeſſu Agamemnonem, & alios Græcorum principes, a quibus ingentes clades acceperat, eximie laudantem. ſed quid hoſtes admiramur, cum illi etiam qui non cum hominibus, ſed cum virtutibus bellum omni ſcelere imbutum gerunt, ipſarum virtutum ſplendore & elegantia obſtupescant? Illud enim quod, inquit, talem nos opinionem de rebus laudandis & vituperandis accipere, quales ſunt ij mores

quibus instituti sumus, quis tibi concedet, qui modo in ipsius naturæ vim acutius intenderit? Omnes enim nati sumus ad decus, & honestatem, hisque virtutum seminibus inclusis fit, ut quavis pravis moribus imbuti, & perniciosis legibus instituti simus, unam tamen virtutem summis laudibus efferendam iudicemus. Nec vlllo modo tanta morum, aut legum pernicies incidere potest, ut rerum natura vertatur. Quis enim queso est adeo flagitijs omnibus coopertus, ut ut non cupiat, se iustum & grauem existimari? quis adeo impudens, qui cum facinus aliquod nefarium admittit, non oculos hominum vitandos existimet? Si enim flagitia multitudini pulchra viderentur, cur ea impuri homines tanto studio celarent? Cur explendæ libidinis gratia tenebras & lustra sequerentur? Cur eos post susceptum scelus intemperantia suæ poeniteret? Nam cum aliquis aut turpitudinis illecebra delinitus, aut alia quavis animi perturbatione concitatus flagitium committit, vbi primum ille motus animi residet, qui rationis iudicium impediēbat, multis signis ostēdit, quā acerbo animi cruciatu afficiatur, ex illius macule conscientia. Hinc illa Phædra priuigni amore insanens, atque a mollissimo vitæ cultu ad venationis studium traducta ab Euripide lamentans inducitur. Cum enim amore furens nihil aliud, quam tela, canes, & montes inclamaret, vbi se colligit, ita suum dedecus lamentatur.

Miseram me quod facinus feci?

Quo me traxit furor inuitam?

Agit in præceps, dira calamitas

DE GLORIA

Heu heu infelix.

Iterum nutrix caput occulta

Nostrum, nam me pudor oppressit

Tege, nam lachrymis oculi stillant,

Vultumque rubor nimius tinxit.

Animum rediens cruciat sensus.

A mens trudor in exitium, sed

Præstaret tunc funere mergi

Cum sensum furor eripit omnem.

Videte in Phædra etiam scelere, & amentia furente, non esse penitus extinctam indolem pudoris, & honestatis? Sed quid Phædræ admiramur, cum Medea mulier omnium scelestissima, multiplicique parricidio contaminata apud eundem poetam Corinthijs mulieribus persuadere nititur, sese nullos officij numeros præterisse? Sed fabulas omittamus. Non enim illis nobis opus est, cum ipsa vita communis infinita exempla suppeditet. Quis enim unquam fuit adeo impurus, & flagitiosus, qui non suspiceret fidem, continentiã animi, & excellentis altitudinem? Sume ex omni memoria quem velis. Vis ne Dionysium illum superiorem, teterrimum hominem & impurissimum? Multa quidem ille contra generis humani societatem impie, atque nefarie commisit. & patriam a se durissima seruitute oppressam multorum cæde funestavit. Num illius inueterata perfidia, & immanitas efficere potuit, ut non fidem & animi constantiam laudabilem existimaret? Non profecto. Quantum enim amicitie sanctitatem suspiceret aperte declaravit, cū



exemplum singularis amicitiae, atque fidei in duobus Pythagoricis ad miratus exclamavit, inquit, utinam ego vobis tertius amicus ascriberer. Idem cum parasset insidias Polyxeno viro spectatissimo, qui Cestam illius sororem in matrimonio habebat, isque Polyxenus metu perterritus in Italiam fugisset, Cestam acriter incusavit, quod non indicasset mariti consilium. Tum Cesta, A deo ne me, inquit dignitatis oblitam putas, ut si rescivissem quae vir meus animo agitabat non me illi eiusdem fugae, atque fortunae comitem praebuissem? Multo enim erat mihi ad dignitatem aptius uxorem exulis Polyxeni, quam Dyonisii tyranni sororem appellari. Quid deinde secutum est? Tyrannus ipse, vir immanis, & truculentus, illius virtutis admiratione percussus Cestam post illum diem multo officiosius observavit. Iam filius eius quamvis patris scelera immensa luxuria cumulaasset, satis ostendit quid de sapientiae atque virtutis aplitudine sentiret, cum Platonem honoribus diuinis affecit. Quem tamen postea Syracusis ablegavit, ne videlicet in illius conspectu turpior appareret. Omitto praecelaram Phalaridis indolem: Nihil dicam de multis alijs tyrannis importunissimis: ut ad Neronem tandem perveniam, quo quidem nullum tetrius, aut immanius monstrum tellus extulit. Parum ne multis ille signis ostendit quam magnifice de virtute sentiret? Quanto studio quodam tempore viros excellenti ingenio complexus est: quanta industria musicen & alias ingenuas artes excoluit? Cum autem omnes suas opes in singularem nequitiam contulisset, inauditaque scelera concepisset, cupiebat tamen sese continentem & gra

## DE GLORIA

uem, summumque P. R. rectorem appellari. Numquam  
 certe Nero virtutis egregiae nomen concupisset nisi in ea  
 quam plurimum dignitatis inesse iudicasset: Quid post  
 quã matrem necauit? Nunquid illæ ipsæ matris furia, qua  
 mentem ipsius assiduo cruciatu lacerabant, parum aperte  
 docebant nũquam in hominibus quantumuis perditis, &  
 efferatis sensum honestatis extinguere? Nunquam enim con-  
 sceleratos homines tantum sceleris conscientia vexaret, nisi  
 hæsißet eorum animis, nihil esse scelere foedius, nihil tetrius  
 nihil detestabilius. Quod si Nero homo omnium scelestissi-  
 mus, si homo ille appellandus est potius, quam importunum  
 quoddã monstrum, atque prodigium: & scelus odio dignum  
 & virtutem laudabilem, & amandã esse iudicabat: Quis  
 animo fingi potest adeo consuetudinis improbitate victus,  
 vt virtutis magnificentiam nõ suspiciat? Dies me deficeret  
 si vellem exemplis hanc sententiam confirmare. In re ta-  
 men adeo perspicua vnico tantum, eoque recenti, atque do-  
 mestico contentus ero. Fernandus quidã fuit regius Lusita-  
 niæ princeps, Ioannis regis hoc nomine primi filius. Is de  
 functo patre cum ab Eduardo rege illius fratre exercitum  
 cum imperio obrinuisset, in Africam traiecit: atque signis  
 collatis ita parua manu cum innumerabili hostium multitu-  
 dine saepe conflixit, vt semper ex illis victoriam reportaret  
 Sed tandem effectum est, ut insidys oppressus in hostium  
 potestatem perueniret, & in mediterraneas Mauritanie  
 regiones deportaretur. Occuparat illic tyrannidem Lazera-  
 chus quidã, homo auaritia immani, luxuria infinita, ferita

re incredibili præditus. Cum autem Fernandi redemptio  
fuiſſet in longinquum tempus dilata. (Nihil enim inter noſ-  
tros, & Maurum conuenire poterat) accidit tandē vt Fer-  
nandus ipſe multis do. oribus in ergaſtulo perfunctus, vitam  
ederet. Eius autem morte tyranno nunciata, tradunt illum  
quaſi ſtupore percuſum diu ſiluiſſe : atque tandem hæc  
verba protuliſſe. Profecto ſi vir hic non ita Mahometi in-  
ſtitutis inſenſus, & inimicus extitiſſet: fuiſſet in omni æta-  
te diuina quadam laude cumulandus. Fuit ille quidem in  
omni genere honeſtatis excellens: ego tamen tres illius virtu-  
tes præcipue ſum ſemper admiratus. Conſtat enim, illum  
nunquam ſeſe venere vlla commaculaſſe : nec vnquam in  
vita men: itum fuiſſe: Deumque ſemper ardentiffima pieta-  
te coluiſſe. O vim virtutis admirandam, quæ hominibus etiã  
de decore, flagitio, turpitudine contaminatis, eã adfert nece-  
ſſitatem, vt vel inuiti decoris, & honeſtatis excellentiam  
laudibus in cœlum tollant. Num clarius naturæ indicium  
expectatis? Perfidioſus homo, atque adeo ex fraude, & mē-  
dacio compoſitus, ſingularem fidem admiratur. In omni  
libidine, tetre, & impure volutatus ſanctiffimi viri caſti-  
tatem celebrat: hoſtis omnium ſanctitatum, puriſſimum,  
& ardentiffimum religionis ſtudium laudibus efferendum  
putat. Ergo ſi virtus tantum valet, vt iſdem ipſis quorum  
cupiditatibus infeſta eſt, admirationem in gentē cōmoueat:  
quid conuenit aſſerere, nos laudem non natura, & ſplendore  
ſuo, ſed ſtudio, & cupiditate noſtra metiri? Si enim ita eſſet,  
qui turpi voluptate ducuntur nullo, modo continentie pul-

## DE GLORIA

chritudine moueretur: Neq; qui alienū appetunt, innocētīā  
 laudarēt: neq; scelesti, & impuri castitatē religionis extolle  
 rēt. Quod quā falsū sit, satis esse, probatum arbitror. Quā  
 quā in re minime dubia confirmāda fui lōgior, quā fortasse  
 cōueniebat. Nihil est enim magis perspicuū, quā vniuersum  
 genus humanū in virtutis laude mirifice cōsetire. & hoc fit  
 ut dictum est, nō lege, more, aut instituto, sed insito natura  
 iudicio. Vt enim solē lucere, ignē calere sētium vniuersi: ita  
 mortales ōnes quātumuis impuri, iudicāt virtutis excellētīā  
 esse admirandā, & prædicandā, & ōnium studio cōplectēdā  
 Nā ad id quod dixisti, infames homines, & impuras mulie  
 res in ludicris, aut flagitiosis artibus exercēdis certo laudis  
 præmio affici solere, iā respōsū est, Turpitudinē ipsā per se a  
 nemine laudari posse: sed illud aptum, atq; concinnū, quod in  
 forma, in cultu, in motu, in gestu denique corporis enitescit.  
 Quæ tamē honestatis similitudo nō tātā vim habet, vt im  
 puras artes vulgo laudabiles efficiat. Nunquā enī vt pro  
 brum obiceretur, si hominū vulgus existimaret alicuius  
 expetēdi decoris laudē in illis esse sitā. Quod autē ad Sysi  
 phum, & Autolicum, & Vlyssē attinet, intelligi oportet,  
 non in illis vanitatē, sed sapiētīæ speciē fuisse laudatā. Sapiē  
 tis enī hominis officium existimatur, multa dissimulare  
 multa etiā inter lū Reip. causa simulare, & hostes insidijs  
 callide circūuenire: quibus artibus apparet, tres illos priscis tē  
 poribus nobilitatos extitisse. Nec tamē Homerus quanuis  
 multa præclare dicat, est in ōnibus audiēdus. Multa enī mē  
 tiuntur poetæ, vt est in veteri prouerbio. Cū igitur, vt in pro

positum redeamus, exploratum sit, tantam esse admiratio-  
nem virtutis, tantū ipsius dignitatis splendorem, vt tyran-  
nos etiam, homines feros, & humano generi pestilentes cō-  
moueat: quid de populo tādem vniuerso existimādū est? Cā  
stat enim ex ijs qui nec insigni scelere cōtaminati sunt, nec  
rursus egregiæ virtutis specie cōmēdati. Virtute nāq; exce-  
llētes multis ānumerari nō possūt: & qui insigni aliquo scele-  
re publicū otīū perturbāt, ōnium consesu a vitæ cōmunionē  
repellūtur. Est igitur populus multitudo collecta ex ijs, qui  
vel aliquā officij mediocritatē tueri possunt, vel in leuiore  
aliquo flagitio versātur. Hic tu quātā orationē cōsīpsisti in  
accusāda libidine populorū, in amētia multitudinis insectā-  
da, in cōmunibus vitæ flagitijs describēdis? In illa vero expli-  
catione ciuiliū seditiōnū, atq; publicarū calamitatū exulta-  
uit oratio tua, omnē āriquitatis memoriā repetēs, atq; demō-  
strās ōnia imperia populorū amētia, & scelere cōcidi sse. Sed  
mihi crede, habuit multū iniquitatis accusatio tua. Præter  
missis enī bonis populorū opera, & industria cōstitutis, in eo-  
rū tācū malis enumerādis, vitijsq; ōnibus seligēdis versata  
est. Quid enī quæso fuisset ad humanæ vitæ præsidiū, &  
cultū vtiliter inuentū, si nō multitudinis labor, & manus  
accessisset? Vt enī hic omittā terræ culturā, ædiū extruētio-  
nes, vrbīū munitiōnes, curationē valetudinis, nauigationē  
& artes innumerabiles ad vitā sine cura degendā populi  
ipsius ope, & diligētia cōstitutas, recte profecto viuēdi discipli-  
na, mores, & instituta nulla fuisset nisi, hominū multitudo  
iure sociata vni in locū cōuenisset. Nā si homines in syluis dis-

si pati bestiarum more vagaretur, quis humanitatis cultus,  
 aut quod verecundiae signum in moribus humanis existeret,  
 Ciuitates igitur indolem humanam excitauerunt, atque pau-  
 latim hominum ingenia excolentes, ad honestatis splendorem  
 instruxerunt. In illis religio, & officium ortum est: ibi iusti-  
 tiae lumen eluxit: ibi magnitudo animi, ibi modestia, & reli-  
 quae virtutes extiterunt. Quin etiam artium maximarum  
 studium, occultarumque rerum inuestigatio, & inuentio  
 nulla esse potuisset, nisi prius summorum hominum ingenia  
 fuissent ciuilibus institutis mansuefacta, & excolta, ad re-  
 rum naturam acriori mentis acie speculandam. Neque solus  
 hoc praestat ciuilis cultus, ut homines ab agresti vita ad hu-  
 manitatem traducti, facilius humanarum, atque diuinarum  
 rerum cognitionem capiant, verum etiam ut secure, atque  
 commode vitam in naturae peruestigatione consumant.  
 Nullo enim modo summi viri sapientiae studia colere potuissent  
 nisi multitudinis ope, eorum vita muniretur, multorumque  
 hominum inuenta ingentem illis materiam ad naturae expli-  
 cationem suppeditarent. Omnes igitur artes, quarum praesi-  
 dio vitam sustentamus, & vim bestiarum, imbrium, hostium  
 arcemus, & animum sapientiae disciplinae excolimus, atque  
 postremo homines sumus, ipsius multitudinis ope inuenta  
 atque perfecta sunt. haec tam multae utilitates, quamam tan-  
 dem ratione a populis manare potuissent, nisi fuisset in natus  
 omnibus insignis quidam pudor, & publicae inco-munitatis  
 appetitus? Quis enim quae so est in populo legibus, atque more  
 constituto, qui a charitate humani generis abhorreat? Nec

enim solum liberos, parentes, propinquos, sed ciues etiam, atque adeo genus humanum sibi naturali amoris foedere sociatam vident. Quam dociles autem sint ad omnem recte viuendi disciplinam, si modo rectores habeant, & prudentia graues, & publicæ incolumitatis amantes, est explicatu difficilimum. Mirum enim est, quam omnes magistratus, & principes vereantur, & viros omni virtute præstantes obseruent, vsque adeo, vt excellentis hominis conspectu furor omnis confidat, & incendiū seditiois extinguatur. Quod Vergilius elegantissime describit.

Magno (inquit) in populo cum sæpe coorta est  
Seditio, seuitque animis ignobile, vulgus,  
Iam que faces, & saxa volāt, furor arma ministrat  
Non potuit magis ante oculos ponere turbulentiæ discordiæ  
tempestatem. Sed videte illius sedandæ faciliæ & expeditæ  
rationem. Inquit enim.

Tum pietate grauem, ac meritis si forte virum quæ  
Conspexere, silent, arrectis que auribus astant.  
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.  
Cernitis quantum habeat auctoritatis apud populum furij  
etiam ad tetrū, & immane facinus excitatum prudentiæ,  
costantia, atque probitatis opinio? Non est necesse id exem-  
plis confirmare. Plenæ historie sunt: neque est quicquam  
magis peruulgatum, quam prudentium, & grauium homi-  
num auctoritate populi furores omnino comprimi, & tur-  
bidas seditiones extinguere. Quid illud? Non ne magnum  
argumentum est, nihil esse apud populum virtute illustrius,

## DE GLORIA

quod eos magnificiat, qui præstatiū hominum testimonio  
 cōprobātur? Nō enim mediocrē laudē inueniūt ū, qui sese ad  
 claros, & spectatos viros adiungunt, & ab illis diliguntur.  
 Hos itaq; multitudo statī incipit admirari, quanuis nōdum  
 eorū recta studia perspiciat. Satis enim ad magnum decus  
 existimat esse datum illis a summis hominibus, virtutis, &  
 industriæ testimonium. Hoc animaduertētes poëtæ, fecerūt  
 eos quos ornare volebant, quorundā deorum familiares, vt  
 Vlyssē Mineruæ, Aeneā Veneris, Hippolytum Dianæ, vt  
 multitudo in tāta gloria ponens approbationē hominum vir-  
 tute præstatiū, tāto magnificentius de illis iudicaret, quos  
 audiret fuisse deorū familiaritatibus implicatos, quātum di-  
 uina sentētia hominum iudicijs ātecellit. Ergo cum ōnes ho-  
 mines maximā quidē laudē arbitrētur esse a diuina mēte  
 cōprobari, proximā autē a viris diuinis in precio haberi:  
 quid est magis perspicuum, quā ōnes ad virtutis, & sapiētiae  
 laudē cōspirare? Nā quod ais, populum ingratum sepe, &  
 improbum in ciues bene meritos existisse, si recte iudicare  
 de ōni causa velimus, eum certe huius inuidiæ crimine libera-  
 bimus. Eas enim calamitates quas viri excellētes in liberis  
 populis hauserunt, magna ex parte reperiemus paucorum  
 perfidia illatas, multitudine reclamāte. Obūt in carcere Mil-  
 tiades, in quē fuit nō populo, sed Xātippo accusāte deductus.  
 Populum enim in iudicio valde propitium expertus est. The-  
 ramenes triginta tyrānorum iussu venenum sumpsit, inui-  
 to populo, necēque illius ægerrime ferente. Haussit etiam in  
 ea ciuitate venenum Phocion, calumnia paucorum, Macedo



*nia regibus gratificatium: at vniuersa ciuitas ob illius mor-  
 tē in luctu versata est. Quid hic Socratis necē? quid Xeno-  
 phōtis exilium? quid Demetrii fugā? aliorumq; hominum in-  
 dustria præstātium exitus miserabiles oratione cōplectar?  
 Parum ne constat eos omnes ferme inuita multitudine in-  
 clades illas incidisse? quātum mœrorē, vt de Romanis loquar  
 Metelli exilium ciuibus vniuersis attulerit, quātā rursus  
 voluptatē ex illius restitutione cuncti ciues exceperint, dici  
 vix potest. Fuit Clody cōductis operis in exilium pulsus Ci-  
 cero: At illius discessu omnis ciuitas incredibili dolore cōfe-  
 cta fuit. Quid de illius restitutione dicā tāta totius Italiæ  
 gratulatione celebrata? Quāto amore populus vniuersus  
 Catones, Paulos, Marcellos, Scipiones, & ōnes egregios viros  
 cōplexus est, vt eorum casus, & incōmoda dolēter tulit, quā  
 grata voluntate fuit sēper sumorū hominū memoriā prose-  
 cutus, doctorum hominum scripta declarāt. Quare Afri-  
 canum illum superiorē valde admiror, Linternum patriæ,  
 quæ illum aplissimis honoribus auxerat prætulisse. Quin  
 etiā tradunt moriētē præcepisse, vt sepulcrum sibi in eo ipso  
 loco, quē exilio voluntario delegerat edificaretur, ne ossa  
 illius ingrata patriā cōtineret. O vocem tāto viro indignā.  
 Tu ne ingrata patriam appelles eam, quæ te tantis bene-  
 ficis ornauit? Illa te admodum iuuenem in summo impe-  
 rio locauit: eadem summis viris gloriam, & dignitatem  
 tuam imminuere cogitantibus incredibili studio restitit:  
 quin etiam illo ipso die quo erat tibi iudicium sub-  
 eundum, suum erga te studium declarauit, cum de*

fertor foro, neglectis tribunis, & insigni contumelia vexatis  
 te omnia templa salutarem prosecuta est. Si patriam appellas  
 duos Petilios, qui tibi diem dixere, non recusato quo minus eam  
 ut ingratam, & immemorem scelere condemnes. Si autem  
 patria est uniuersa ciuium multitudo, cum hac te semper  
 ornarit & auxerit, tuaque dignitatis amplitudini nullo in  
 loco defuerit, non in ea gratum animum, sed in te prudentiam  
 requiro. Idem quod de Scipione diximus, de omnibus ferme  
 praestantibus in rep. gubernanda uiris dicendum est. Vix  
 enim fuit unquam egregius homo, qui non populo egregie  
 charus extiterit. Ais praeterea populorum amentia ciuitates  
 & imperia corruisse. Verum id quidem est, sed ea ipsa impe  
 ria populorum opera, & industria fundata, & amplificata  
 sunt. Non, inquit, sed paucorum consilio, & sapientia. Fa  
 teor equidem. Sed si ea iusta causa est, cur populos ab ea lau  
 dis societate repellas, quod non per se, sed paucos secuti urbium  
 fundamenta iecerint, & ciuilem societatem diutissime colu  
 erint: eadem ratione defendam non esse ueram causam pu  
 blicae calamitatis populis attribui. Non enim per se, sed paucos  
 secuti omnia perdiderunt. quae igitur inuidia est, id illis cri  
 men inferre, quod praecipue pertinet ad principes eorum in  
 scitia ad suam dominationem intemperanter abutentes: &  
 laudem illis cum principibus communem ad principes uniuersam  
 transferre? Si uerum itaque fateri, & rectis populorum  
 studiis uitia pensare uelimus, multo plura bona quam mala  
 reperiemus rebus humanis fuisse opera multitudinis impor  
 tata. Quae quamuis interdum turbetur, & in perniciem irru

at, ducta tamen sepe ipsius honestatis splendore a flagitio reuocatur. Vt enim mare diutius sedatum atque tranquilum, quam tempestate concitatum animaduertimus: ita populum diutius quietum, quam seditione commotum aspiciamus. Hanc tu populi causam si tueri voluisses, quantum campum haberes, in quo oratio tua posset excurrere, & quomodo cunq; vellet libere vagari? Facile enim potuisses, quæ tua copia est, infinitis exemplis ostendere, quãtus amor honestatis fuerit semper omnibus populis ingenitus. Atque primum res ab Atheniensibus gesta (nescio enim quomodo ciuitatis illius omnium disciplinarum altricis exempla libentius usurpamus) ingentem tibi materiam asferrent. Cõmemorares enim quam sepe vniuersus populus honestatis tuæ de gratia extremum discrimen adierit: quam illustres contentiones pro iustitiæ defensione, & totius Græciæ libertate susceperit: quanto impetu, & ardore cum summo fortunarum omnium periculo supplicibus opem attulerit. Quod si Spartã orationis ipsius cursu & impetu delatus esses, quã multis, & quam memorabilibus exemplis disputationem locupletare potuisses? Explicares enim puerorum institutionem, studia iuuentutis, ipsius senectutis grauitatẽ, vniuersique populi in virtutis studio consensionem. Tum ea quæ Lacedæmoniorum multitudo pro Græciæ defensione fortiter, atque laudabiliter gessit: quæ recte, temperate, & constãter administravit luculenter exponeres. Iam Romanæ gentis mores, & instituta quam amplam orationis segetem tibi suppeditarẽt? Quæ enim tanta fides, tanta iurisiurandi reli

gio, tantum honestatis studium in vllis vnquam fuit? An  
 tu credis fieri potuisse, vt populus ille tam longe lateque im-  
 perium auget, idque tam multis annis conseruaret, si non  
 artes praeclaræ, quibus erat instructus, multis partibus eius-  
 dem vitia superaissent? Nullo modo, mihi crede, non dico  
 imperium augere, sed ne ciuitatis quidem vnus opes diu tue-  
 ri potuisset, si plus apud eum libidinis, & ignauiae turpitude  
 quam laus industria, & continentiae valuisset. Nihil enim  
 est, quod sine virtutis, & modestiae praesidio possit esse diu-  
 turnum. Vt autem hic Gallos, & alios populos rerum gesta-  
 rum gloria florentes omittam, quomodo tu Hispaniae natio-  
 nis facinora verbis extolleret? vt singulas res vniuersae  
 Hispaniae consensu contra Christiani nominis hostes suscep-  
 tas exornaret? Diceret enim quanta virtute Hispani pro  
 religione dimicauerint: quanta contentione patriam defen-  
 derint: quanta fide reges, & principes amplexi fuerint.  
 An tibi homini eloquentissimo in tam vera & expedita  
 causa oratio defuisset? quam autem similitudinem truculen-  
 tae bestiae inducis, alienam puto. Non enim vt inuitis bestiis  
 atque recusantibus sunt iniecta vincula, sic hominibus leges  
 impositae. Homines enim non vis, sed ratio impulit ad leges  
 accipiendas. Rationi autem iniici vincula non possunt. Quae  
 vis enim quæso multitudini inferri potuit? Aut quo suppli-  
 cij metu vniuersum populum coges legibus obedire?  
 At constat saepe numero multos ut patris legibus obtempe-  
 rant ad non dubiam mortem concurrisse. Vnde in Spar-  
 tiacas, qui apud Thermopylas duce Leonide ceciderunt ex-

tat illud Simonidis epigramma à nostro Cicrone versum.

Dichospes Spartæ hic nos te uidisse iacentes

Dum sanctis patriæ legibus obsequimur.

Ergo qui ut legibus parerent mortem expetierunt, eos certe constat, non metu coactos, sed honestatis amore ductos ad quam eos leges erudiebant, seipos in vitæ discrimē intulisse. Nec enim si hosti cessissent, erat illis aliqua pœna præter ignominiam subeunda, quam ut vitarent sanguinem suum patriæ largiri voluerunt. Hoc etiam de multis alijs nationibus affirmari potest, quæ usque ad extremum spiritum pro institutis patriæ decertarunt. Hoc ipsum autem est magnum argumentum docilitatis ad honestatem, quod vniuersi populi leges vereantur. Sunt enim magistræ morum, & officij disciplinam continent. Sed inquis, eas nõ esse grauibus, & honestis, sed flagitiosis hominibus scriptas. E quidẽ ut fatear eas nõ esse perfectis hominibus impositas, ita neque ijs qui omnem moderationem repudiant scriptas esse defendam. Hoc enim est illis propositum, ut humanum animum ad omnia virtutis officia natum, sed domesticis interdum vitijs a natura discedentem, ad naturam suam reuerti faciant. Nam duplex est animorum cultus. Vnus positus est in philosophia, qua splendida ingenia sapientiæ opibus excoluntur: alter in legibus & institutis, quibus imperfecti, & mediocres homines ad officium erudiuntur. Quod enim prestat altissimis animis altissimarum rerum cognitio, hoc licet non eodem modo prestat multitudini, disciplinæ ciuilis institutio. Vtraque enim facultas id efficit, ut ratio

coerceat temeritatem. Vt igitur qui apti sunt ad sapientiæ  
 disciplinam, philosophiam colunt, vt sapientes euadant: ita  
 qui nondum moribus recte constituti sunt, natura propensi  
 sunt tamen ad honestatem, legibus viuentes in dies honestio  
 res fiunt. Sunt enim leges præscripta rationis ad officium  
 impellentia, & a flagitio multis modis auocantia. Partim  
 enim sceleratos homines de medio tollendo, partim mediocres  
 homines ad honestatem, præmio laudis incitando, multitu  
 dinem bonam, & obsequentem efficiunt. Vt enim medicina  
 refecat interdum partes insanabiles, ne earum contagio to  
 tum corpus inficiat. ita leges extremo supplicio inexpiabile  
 scelus comprimunt, ne ex illo quasi quedam lucis ad vniuer  
 sam remp. permânet. Et quemadmodum, vt in eodẽ simili  
 verfer, vbi salus omnino desperata est, ibi nullus medicinæ  
 vsus esse potest: ita si mores publici fuissent omnino corrup  
 ti, nunquam legibus fuisset in scelera vindicatum. Nam ne  
 que curatio desperatis adhibenda est, neque corruptæ partes  
 excindendæ, si totum corpus est similiter affectum. Hic tu  
 populum ipsum quasi beluam immanem inuitam, atque re  
 pugnantem legum claustris inclusam esse vis. Quasi non  
 ab ipsis populis expetitæ leges, atq; comprobatæ sint. Aliter  
 enim cur tanti honores Lycurgo apud Lacedæmonics publi  
 co omnium consensu decreti fuissent? Cur apud Athenienses  
 Solonis nomen in tanta laude floruisset? Cur Romani ciuita  
 tis principes in Græciam misiissent, qui leges a sapientissimis  
 hominibus latas describerent? Cur omnibus qui leges dedere  
 summa rerum omnium potestas permissa fuisset? Omnes

enim constat in suis ciuitatibus principatum tenuisse. Omitto illa antiquiora de diuinitate credita Mercurij apud Aegyptios: de Minoe, & Rhadamantho, qui filij Iouis habiti sunt de multis alijs, legum latoribus, qui fuerunt populorum opinione in deorum numero repositi. Velim igitur mihi dicas, quæ nam belua immanis vincula expetiuit unquam, aut diuinos honores habuit illis a quibus alligata est: quid illud? multa enim in publico more posita pro lege habenda censent illi, quos authores habetis. Sic enim, vt alios omittam, vester Iulianus ait. Cum ipsæ leges non alia ex causa nos teneant quam quod iudicio populi receptæ sunt, merito & ea quæ sine vlllo scripto populus probauit, tenebunt omnes. Ex hac Iuliani sententia, quam reliqui omnes sequuntur, apparet, quantum sit publico iudicio tribuendum. Nunquam enim viri grauissimi, atque prudentia præstantissimi tantum fecissent vniuersæ multitudinis approbationem, nisi acute vidissent, illius voluntatem esse plerumque, cum honestatis studio legumque prudentia mirifice congruentem. Quod si lex est, ut placet Demostheni, decorum inuentum atque munus aut, vt inquit Aristoteles, mens omni perturbatione vacans eaque de causa diuina: constatque populi morem & legem ratam efficere, & pro lege reputari: efficitur plane populi plerumque iudicium cum diuina mente consentire. Quod igitur tu pro argumento sumis amentie popularis, id maxime populi pudorem, & verecundiam confirmat. Continent enim leges, quibus populi de iure sunt, totius honestatis disciplinam, vniuersamque Reip. statum præsidio suo cõmuniunt.

In quo autem inuidiam ex tyrannorum immanitate populo concitare voluisti, parum mihi visus es attendere, quantum iudicium honestæ indolis in populis extiterit, Tunc etiam cum tyrannos publico presidio armabant. Quantum enim sit multitudo ad honestatem propensa, ex eo perspicitur, quod nemo unquam ad eam astu capiendam accessit, sine virtutis egregiæ simulatione. Quis enim unquam tyrannidem affectauit, qui non prius omnem contentionem in eo adhibuerit, ut vir virtute excellens, & publicæ incolumitatis amans haberetur? quemadmodum enim aucupes aut esca, aut fistula aues alliciunt, atque tandem improvidas illaqueant: ita qui populum insidijs opprimere statuunt, hoc primum aucupio simulatæ virtutis sibi vrendum putant. Nunquam profecto maliciosi homines hac arte populum sibi captandum existimarēt, nisi intellexissent illum virtutis specie delectari. Ergo si populi voluntatem respicias, videbis eum tunc etiam cum ad homines improbissimos omnes opes Reip. deferbat, plurimum virtuti tribuisse. Non enim illos sed virtutem, quam inesse in illis existimabat ornandam esse ducebat. Idque ubi primum dolum sentire potuit, aperte ostendit. Quantum enim odium in tyrannos, & quam immane concipiat, quam inimicus & infestus sit omnibus qui simulatæ virtute populis illuserunt, explicari non potest. Multa dici alia possunt, ex quibus liquido constet, quam sit ut plurimum omnis multitudo honestatis appetens, & insensa turpitudini. Sed minime necesse est. Hoc enim dico, cum populi mores immutati perniciem Reip. minitantur: cum ciues perdit,



offrenataq; libidine furentes sese flagitijs omnibus inquināt:  
 cum vt rerum humanarum conditio postulat Reip. fatalis  
 exitus appropinquat: tunc etiam omnium testimonio virtu-  
 tis excellentiam comprobari. Te autē teste potissimū vtar.  
 Sic enim ais nomina rebus immutari, malitiam appellari  
 vulgo sapientiā, audaciā virtutis nomen imponi. Si igitur  
 tantū studiū existit in omnibus improbis occultandi flagitij,  
 virtutūque nomina captandi, nonne satis apparet eos ōnes  
 egregie de virtute iudicare? Ad dis præterea in periculis cō-  
 stituti optimorū auxiliū implorant, metu autem liberati eos  
 dē e patriæ finibus expellunt. Nō cernis igitur quantum in  
 omni fortuna testimoniū a corrupta multitudine viris opti-  
 mis impertiri soleat? Nā qui in cōmuni rerū omniū pertur-  
 batione, in rebus desperatis, cū ad delubra omnia confugiant  
 vt irā diuinā religione placēt, a viris etiā bonis, quasi a quo-  
 dā numine coelesti auxiliū implorāt, iudicant, certe in illis  
 diuinā virtutem elucere. Qui vero secundis in rebus. ciues  
 benemeritos eijciunt, aut in eos improbi sunt, quod intelligāt  
 corū virtutē, & continētā pecuniarū cupiditati, voluptatū  
 que libidini repugnare: aut invidia ducti, virtutis præstatiā  
 æquo animo aspicere nequeunt. Si ut licentiā suarū cupidita-  
 tū obtineāt, quid illustrius, quā declarari ab hominibus libidi-  
 ni deditis, sese præsentia hominis vnius, tã quā luce solis offē-  
 di? Nec enim perditī homines de illo præclarā opinionē habēt  
 quē flagity testem habere non reformidant. si æstuātes inui-  
 dia egregios viros extermināt, eos plane iudicāt esse diuinis  
 copijs affluentēs. Iis enim quæ quisque contemnit nemo

inuidet, sed ijs quæ pulchra, & eximia putat. Quid est igitur  
 clarius, quam in omni fortuna semper excellentem virtutem  
 furiosi etiam populi consensu in laude versari? In  
 vniuersum autem, tria sunt quæ aliquo tempore expressã  
 laudem virtutis impediunt. Nam aut flagitiosa cupiditas  
 incitat homines ad laudem honestatis obterendam, aut inui-  
 dia ad extinguendam, aut inscitia ad obscurandam. Cum  
 enim, vt primum de cupiditate loquar, animus æger quasi  
 graui morbo oppressus ad studium virtutis excitari nequit  
 seque nefariæ voluptati constringendum dat, indigne pati-  
 tur proprium scelus aliorum splendore coargui, Hoc igitur  
 instigat homines amentes ad aliud facinus longe detestabili-  
 lius obeundum. Intendunt enim insidias optimo cuique, ma-  
 chinas omnes adhibent, vt eum aut interimant aut extermi-  
 nent, vt ita tandem possint per omnia genera libidinum va-  
 gari. Vt igitur lucem oderunt, non quia parum iucundam  
 aspectu, aut parum rebus humanis vtilem existiment, sed  
 quia suis interdum flagitijs, eam aduersari conspiciunt, ita  
 virtutem interdum nefarie persequuntur: Non quia lumen  
 illius parum cœleste, atque diuinum arbitrentur, sed quia  
 vident illud esse sceleri contrarium, & inimicum. Ergo ut  
 ad suscipienda flagitia oportunitate noctis vtuntur, ita luce  
 virtutis amora credunt se multo liberius peccaturos. Vidēt  
 enim illius discessu, noctem atque tenebras quasi occidente  
 sole futuras. Hæc itaque flagitiosæ cupiditatis immanitas  
 est interdum impedimento, quo minus virtus pleno ore lau-  
 detur. Inuidia deinde quantum potest, eam infringere cona-

sur. Est enim invidia malum tetrum, detestabile, execrandum, omnibus bonis infestum, rebus humanis pestilens, atque mortiferum. Hac ubi animis hominum quasi furias quasdam immittit: ita eos amentia præcipites exturbat, ut in amicorum etiam perniciem instiget. Dum enim plerique dignitate principes esse cupiunt, idque non tam industria excellentes, aut acri virtutis studio, quam alienæ laudis imminutione se assequi posse confidunt omni impetu feruntur in eos, quos vident insigni dignitate præditos, usque adeo ut neque familiaritate, neque propinquitate, neque vlla denique conjunctione à tanta sceleris immanitate deducantur. Nihil est enim tam sanctum, nihil tam omni religione munitum, quod non invidia violare soleat. Intimos enim sensus lacerat atque consumit, tantumque dolorem efficit, ut menti lucem eripiat, & ab omni alia cogitatione ad virtutis exitium traducat. Hinc igitur doli, fraudes, insidie, hinc tela cõparata in bonorum pestem, atque perniciem: hinc turbulentissimæ tempestates excitatæ. Attamen quo maiorem dolorem capiunt homines perditissimi ex aliena dignitate, eo clarius iudicium iudicij sui dant. Nunquam enim tanta invidia estuarent, nisi plane cernerent eas opes, quibus homines singulari virtute in omni genere redundant, esse laude immortalis dignas. Ergo neque flagitiosi homines cum impune libidini, atq; dedecori servire cupiunt, nec invidi cum alienæ dignitatis aspectu contabescunt, aliter de virtute iudicant, atq; viri boni, quamuis id omni ratione dissimulent. Considerandum tamen est quam brevis, & quã imbecilla sit illa fraus.

hominum aliena dignitate dolentium. Quauis enim pri-  
 mos impetus habeat vehementes, interposito tamen spacio  
 consenescit, atque tandem vires omnes amittit. Illi enim  
 ipsi qui omnia affrenata libidine metiuntur, qui virtutem  
 intueri nequeunt, eandem paulopost vi naturæ victi in omni  
 ætate celebrandam, atque religione consecrandam existimant  
 Obscurum ne est, ubi primum virtus ab omnium conspectu  
 remouetur, omnem inuidiæ tumorem residere, & spectatos  
 homines ab ipsis inuidis requiri? Tunc enim omnes virtutem  
 amissam lugent: tunc se bonorum præsidio orbatos esse que-  
 runtur: tunc cupiunt eos etiam quos occiderunt in vitam re-  
 uocatos: Tunc eos laudibus in cælum extollunt. Sic igitur fit  
 ut omnes excellentes viri in multo maiore gloria post mor-  
 tem floreat, quam in vita florebant. Tunc enim inuidiæ  
 impetu videbatur nonnunquam cursus veræ laudis impediri  
 Post mortem vero inuidia prorsus extincta, & caligine ab  
 omnium oculis dispulsa, mirum est quantus splendor virtu-  
 tis omnium oculis obseruetur: & quanto consensu vniuersæ  
 multitudinis efferatur. Restat ut de multitudinis inscitia  
 disseramus, quam tertiam causam esse dixi, cur interdum  
 virtus in obscuritate lateat, Fateor equidem imperitū val-  
 gus in magnis erroribus versari solitum. Multos enim vide-  
 mus falsa virtutis opinione commendatos, multos, contra  
 virtute excellenti præditos eodem errore hominum in igno-  
 minia versari. Nam licet sapientes cum insipientibus in vir-  
 tutis approbatione consentiant, hoc tamen interest inter  
 utrosque quod sapientes statim, vere, & incorrupte iudicant

& vitia nomine virtutis inuoluta perspiciunt: insipientes vero id tardius assequuntur, & prius aliquam inscitiae poenam luunt. Vnde perspicitur illis qui ad veram gloriam nituntur non modo perditorum hominum furore, & invidia multos labores esse perferendos, & ingentia vitæ discrimina subeunda: sed etiam infamia concipienda. quæ tamen intra breue admodum tempus delenda sit. Tanta enim est veritatis vis tantum veræ virtutis lumē, vt omnem infamiam aut scelere hominum aut errore conflata delect, & extinguat. Ita tandem fiet ut homines etiam scelesti, & imperiti bonos egregie laudent. Non ita est, inquis. Nam cum in omni genere rerum illi tantum iudicare de ijs rebus possint, qui sint earum rerum scientissimi, fieri non potest, ut populus cum sit virtutis ignarus, recte de virtute iudicet. Hoc quidem recte dictum fuisset, si sensus ille quo honestatem laudandam, & amandam sentimus, ratione, & disciplina, & non potius natura, & quadam penitus insita notione constaret. omnes enim a natura informati sapientiam, equitatem, & animi altitudinem cum admiratione suspiciunt. Quod inficiari non potes. Sed inquis, insidias fieri multitudini, & ita euenire, vt homines flagitiosi simulatione virtutis opes, honores, imperia consequantur. Fateor equidem. Sed quæro num possit aliquis dolis, & fraudibus in diuturna laudis possessione permanere. Minime certe. Cur ita tandem? Quia multa signa sunt, quæ facile arcana mentis indicent. Nam cum oculi, frons, status, incessus occulta mentis aperiant, tum multo magis oratio, omniaque vitæ consilia, quæ semper natura cogente

cum mentis habitu consentiunt. Est enim animus quasi fons  
 perennis, unde omnis oratio, & omnes actiones emanant.  
 Vbi igitur vitijs redundauerit, multa necessario profluent,  
 quæ illius inclusas libidines ostentent. Quantum studium  
 adhibuit Alcibiades quandiu Spartæ vixit, ut seueri, & con-  
 stantis hominis personam sustineret? Num eam tueri diu  
 potuit? Non profecto. In sita namque libidine concitatus infi-  
 nita flagitia concepit, cum summa impuritate & impuden-  
 tia. Quid Phalaris? quid Dionysius? quid alij immaniſſimi  
 tyranni? Num cum populos specie lenitatis, & clementiæ  
 delinire cuperent, insitam immanitatem dissimulare potue-  
 runt? quæ multi perfidiosi cum intelligerent nihil esse fide  
 plausibilius, frustra se bonos viros esse simularunt? Quam  
 multi natura, & ingenio truculenti frustra clementiæ famam  
 aucupari conati sunt? Veluti ille Demea Terentianus qui  
 cum videret facilitate nihil homini esse melius, neque clemē-  
 tia, ea que de causa blande, atque benigne facere meditaretur,  
 nullo modo potuit id quod inuita Minerva conabatur ad  
 extremum vsque tenere. Ad naturam itaque suam subinde  
 redit, & cum maxime se cohibere vult, verba plena stoma-  
 chi fundit. Quale est illud. Effundite, emite, facite quod vo-  
 bis lubet. Nulla denique virtus, nullum studium diu simu-  
 lari potest. Aduersatur enim atque repugnat ipsa natura.  
 Quauis igitur nullum esset ingenium in populo, scelus tamē  
 tam multis signis seipsum indicans negotium nullum esset  
 inspicere. Quid? quod non est omnino hebes ad id quod est  
 melius intelligendum? Vt enim fatear in rebus, quæ artificio

constant, multa ab earum rerum intelligentibus animaduer-  
 ti posse, quæ imperitos effugiunt, id tamen in rebus, quæ sunt  
 communibus infixæ sensibus accidere non posse defendo.  
 Quæquam in artibus etiam videmus eadem sæpenumero  
 doctis, & indoctis probari. Quis enim est in populo quem  
 Francisci Mediolanensis eximij citharædi cantus non in-  
 credibili suavitate demulceat? Quem Michaelis tabula nõ  
 admiratione suspensum teneat? Legi nuper perbella epigrā-  
 mata sum morum hominum in tabulam quandam in qua  
 erat Mendoza tuus vir omnibus rebus ornatissimus Cæsa-  
 ris apud Venetos legatus opera Titiani cuiusdam luculenter  
 expressus. Existimas ne fieri posse ut illa pictura, quæ viros  
 doctissimos, & amplissimos commouit, non multitudinem  
 etiam commoueret? Idem etiam in omnibus alijs artibus  
 accidere videmus, vt qui excellentes artifices ab optimo quo-  
 que artifice iudicantur, iudicio etiam multitudinis excellant  
 Contra vero si pictor aliquid imitando à natura discedit, si  
 musicus vocem absonam, & paulo a numerorum ratione  
 discrepantem mittit, omnes quantumuis harum artium  
 rudes offendit. Quod si homines idiotæ de artibus illis sæpe  
 numero recte statuunt: quarum intelligentiam sine discipli-  
 na assequi non possunt: quid de honestate dicendum est, ad  
 cuius intelligentiam, & cupiditatem non disciplina, sed natu-  
 ra instituti sumus? Si Aristidis ætate quæsisset aliquis  
 Athenis quis esset omni laude florentissimus, num aliter  
 graues homines, aliter plebem fuisse responsuram opinari  
 conuenit? Minime quidem. Omnes enim vnum Aristidem

propter virtutis excellentiam admirabantur. Tempore  
 Phocyonis quis bonorum opinione fuit illo virtutis, & con-  
 tinentiæ fama præstantior? Quis item fuit illi iudicio multi-  
 tudinis antelatus? Quid hic Camillum, quid Regulum, quid  
 Africanum, & alios excellentes populi Romani principes  
 commemorem? Quis, enim erat Romæ qui non eorum  
 virtutem Romanum imperium niti iudicaret? Sed minime ne-  
 cesse est in re perspicua confirmanda multis exemplis uti  
 Constat enim semper vulgus hominum gravitatem, con-  
 stantiam, & animi magnitudinem suspexisse. Quod  
 si aliquando aut vera virtus latet, aut vitia simulatione vir-  
 tutis occuluntur, considerandum est, nec virtutis lumen diu  
 obscurum esse posse, nec quicquam fictum, aut simulatum  
 in diuturna laude versari. Præclare igitur Socrates, ut  
 est apud Xenophontem eam tantum esse certam ad glori-  
 am viam asserebat, quæ veritate muniretur. Hoc autem  
 ita confirmabat. Einghamus aiebat, velle aliquem aulæ-  
 dum præclarum existimari non tamen sit. Is cum illud  
 musicum artificium imitari nequeat, reliqua omnia quæ  
 viderit fieri ab aulædis summa animi cōtentione, persequetur.  
 Primum igitur operam dabit, ut ad eorum similitu-  
 dinem ornatu pulcherrimo instructus, & sequentium  
 agmine circumfusus in publicum prodeat. Deinde cum eos  
 videat omnium sermone laudari, multos etiam laudatores  
 allegabit. Sed tandem aut nullum sui specimen dabit aut  
 si dare voluerit sese ridiculum ostendet, Nec solum ma-  
 lus aulædis, sed impudenter arrogans esse convincetur,



ingentesque opes sine vlllo fructu consumens. Hoc igitur tanto dedecore sine vlllo emolumento, & cum omnium derisione concepto, quoniam modo poterit reliquam vitam sine angore traducere? idem eueniet illi, qui se summum imperatorem, aut optimum gubernatorem haberi velit, harumque artium sit ignarus. Si enim cum valde cupiat singularem de se opinionem multis afferre, fidem non fecerit, erit certe miser. Si autem fidem fecerit, multo miserior. Nec enim poterit, aut clauum sibi traditum tenere, aut exercitum sibi commissum moderari: & ita eos quos minime vellet, funditus euertet, & ipse cum insigni dedecore, & ignominia peribit. His quidem verbis inquit Xenophon solitum fuisse Socratem nobiles homines ab inani gloria deterrere. Alibi vero sermonem a Cambyse cum Cyro filio habitum exponens, ita eos loquentes inducit. sic statuis pater, inquit Cyrus, nihil esse vtilius opinione sapientiae, ad milites imperio continendos. Ego vero, inquit Cambyses. Quamnam igitur ratione perficiam ut omnes me sapientem opinentur? vna est, inquit via o fili ad illustre sapientiae nomen in quouis genere consequendum, sapientiam ipsam conpiecti. Quod quidem in res singulas inquirens verum esse deprehendes. Si velles enim te bonum agricolam, aut equitem, aut aulcedum existimari, non tamen esses, aut aliam quamuis artem profiteri instituis, cuius esses omnino rudis, vide quam multa tibi fuissent excogitanda, ut eam quam velles opinionem populo connoveres. Atqui si cum multis egisses, ut te laudaret, ut videlicet ea via falsa illa confirmaretur opinio.

magnifico cuiuslibet artis apparatu, expectationem multitudine excitaſſes: ubi primum tui periculum fieret, inſcitia tua conſcientia omnium conuicta teneretur, & apertiſſimam inſolentiae crimen ſuſtineres haecenus quidem Xenophon. Cuius ſententia videmus quam ſit inanis eorum conatus, qui dolo, atque fallacys ad gloriam aſpirant. Erunt illi quidem aliquo tempore in oculis populi, & opibus, atque gratia flore bunt. Sed ubi primum inſidia detectae fuerint (neque enim animo conceptum ſcelus diſſimulari diu poteſt, neque latere) ſumma infamia deſormabuntur. Sola igitur vera virtus firmam, & ſtabilem gloriam efficiet. Magna eſt enim vis in virtute, magnum robur, & inuictum: nempe quae neque perditorum hominum iniurijs infringi, neque inuidiae telis obrui, neque inſcitia multitudinis obſcurari poſſit: ſed ita ſemper cum ſcelere, & amentia congregitur, ut clariffimum triumphum agat, lumenque ſuum tandem omnium oculis conſpiciendum exhibeat. Ergo cum neque flagitiorum omnium inuiſa foeditas, neque inuidiae deteſtabilis immanitas, neque imperitiae multitudinis amentia poſſint vlllo modo laudem honeſtatis diutius impedire: nihilque ſit aliud quod laudi virtutis officiat, eueniat tandem neceſſe eſt, ut virtus omnium improbiſſimorum etiam conſeſſione ſummiſ laudibus efferatur. Haec eſt illa gloria quam amandam, quam expetendam iudico. Nihil enim eſt a virtute proſectum, quod non ſit omni ſtudio complectendum. Illa vero fallax, & inanis, quae ſe huius imitatricem eſſe cupit, quanuis illi nemo reſiſtat perſe tamen intra breue tempus euaneſcet. Nullas enim vires fal

fitas habere potest, ad permanendum. Hæc est illa quæ po-  
 pulo supplices esse facit, quæ scelera infinita suscipit, quæ ciui-  
 tates, & imperia conuellit, inanis, furiosa, turbulenta, digni-  
 tatis appetens, & nunquam in vlla dignitatis parte versata  
 Huius tu quidem vitia grauiter insectatus es. Sed oratio  
 tua immerito inanis gloriæ flagitia ad ipsam gloriam transf-  
 erulit. Quod quidem perinde est, atque si quis humanæ figu-  
 ræ e luto fictæ vitia colligens, eaque in hominem conferens  
 probare vellet hominem esse luteum, & fragilem, mente,  
 & ratione penitus carentem. Ista enim gloria, cuius scelera  
 complexus es, non magis in gloriæ rationem cadit, quam ho-  
 mo e luto, & argilla fictus in hominis rationem. Tuis autem  
 definitionibus vti libet. Vis enim gloriam esse consentientē  
 vniuersi populi laudem, opinione excellentis décoris excitatā  
 Vtri igitur tibi tandem gloria affluere videntur? Illine  
 qui eblanditis suffragijs, in opinionem suorum ciuium irre-  
 punt? an illi potius, qui laudem non ambitiose flagitantes, ab  
 omnibus tamen & ciuibus, & peregrinis miris laudibus  
 efferuntur? Illi qui aura leuissimi, & inconstantissimi ru-  
 moris exultant? Anij quorum laudem nulla consequens  
 ætas obruet? Illi postremo, quos imperiti tantum, ad breue  
 admodum tempus, inaniissimo plausu prosequuntur? an illi  
 potius, quos paulo post omnes ciues, & peregrini, prudentes  
 & imprudentes boni, & improbi sunt eximijs laudibus orna-  
 turi? Est enim virtus grata multitudini, iucunda bonis, im-  
 probis admiranda, & contra omnia inuidiæ tela vndique  
 munita. Eam itaque solam gloria stabilis & firma conse-

quitur. Contra vero qui virtutis expertes sunt, frustra ad  
 gloriam nituntur. Merito igitur eos ita pudet istius leuita-  
 tis, ut interdum gloriae studium in concione profiteri non  
 audeant. Est enim foedum, & flagitiosum gloriam sine  
 virtute consecrari. Illa igitur oratio qua ambitionis indig-  
 nitatem, insidias, & gritudines, humiles & fractas ex anima-  
 tiones elegantissime descripsisti, nullo modo gloriam labefa-  
 ctat: nempe quae non in ambitione, sed in eximia virtute con-  
 sistat. In quo vero ais sapientiae studia vulgo contemni, sapien-  
 tiam tuam requiro. Si enim quid primo impetu vulgus ex-  
 quirat attendimus, fateor eorum studia despici, qui neglectis  
 diuitijs, sprete voluptatibus, omnem, operam in natura per-  
 uestigatione ponunt. Si vero quid tandem natura cogente  
 laudare soleat, intelligemus omne studium esse gloriae cupi-  
 dis in sapientia collocandum. Illi enim ipsi qui primo praec-  
 lara studia spernunt, paulo post animo reputantes ipsius sapien-  
 tia dignitatem, sapientes homines, ut aliquod caeleste numen  
 intuentur. Si autem antiquitatis memoriam repetere veli-  
 mus, videbimus, omnes qui sunt habiti sapientia praestantes  
 amplissimis honoribus usos, eorumque consilio res magnas  
 administratas. Vt enim a poetis ordiamur, quis ignorat in  
 quanto honore fuerit apud Thebanos Tiresias: Calchas vero  
 apud vniuersos Graecos, qui Troianis bellum intulere? Ex  
 principibus autem Amphiaraus, Nestor, Palamedes, &  
 Ulysses sapientissimi sunt existimati. Quis igitur illis tem-  
 poribus fuit autoritate praestantior? Achilles autem fer-  
 eur fuisse traditus in disciplinam Chironi centauro qui fuit

inter illius memorie sapientes numeratus. Ex quo intelligi  
 tur, quantum fuerit olim sapientie tributum. Nunquam  
 enim poetæ finxissent Achillem, quem diuinis laudibus or  
 nare volebant, fuisse sumis artibus eruditum, nisi animad  
 uertissent, omnes mortales præclaras disciplinas admirari.  
 Sed abeamus a fabulis. Quid Lycurgus? Nonne sapientie  
 admiratione tantum est authoritatis affecutus, ut ciuitatē  
 luxuria diffluentem legū seueritate deuinciret? Quid septē  
 sapientes? Non ne in suis ciuitatibus principatum obtinuerūt  
 & Græciam vniuersam, bonamque Asiæ partem sapien  
 tia nomine commouerunt? Athenis vero postquam doctri  
 nae studia a paruis initijs ad summam amplitudinem perue  
 nere, quis populi suffragio vel exercitui, vel Reip. præfectus  
 vquam fuit, qui non esset idem omni doctrina perpolitus?  
 Quid hic referam amplissima laudis ornamenta, quibus  
 Gorgias, Plato, Aristoteles, Xenocrates, Theophrastus, &  
 omnes denique in philosophia excellentes affecti sunt? Apud  
 Persas autem magi in tanta admiratione fuerunt, ut nemi  
 ni regnare liceret, qui non fuisset prius eorum disciplinis in  
 stitutus. Quantum honos item fuerit habitus apud Aegyptios  
 sacerdotibus, penes quos erat diuinarum, & humanarū  
 rerū scientia, explicari non potest. Romani longo tempore  
 politico doctrina caruerunt. Attamen quantum rerum  
 cognitioni tribuerint, ex eo intelligi potest, quod vanissimā  
 illam ex Ethruria disciplinam, quæ in monstris interpretan  
 dis, & extis inspiciendis posita erat, in summo honore ha  
 berent. Quare minime mirum est, postquam philosophia

Romam immigrauit, multitudinem maximarum artium  
 disciplinas admiratam esse, nobilitatem que ad earum cupi-  
 ditatem uehementer exarsisse. Quid commemorẽ Afrĩ-  
 canum illum, qui Carthaginem, & Numantiam deleuit,  
 quid Lælium sapientem cognominatum, quid Scaeuolam, &  
 Brutum, atque postremo, ut alios innumerabiles emittam,  
 Ciceronem nostrum eloquentiæ parentem, qui gloriam Ro-  
 manam doctrinæ muneribus mirabiliter illustrauit? An est  
 obscurum cruditos homines apud Romanos egregiam laudẽ  
 & eximios honores fuisse disciplinarum omnium laude con-  
 secutos? Nec Romani solum, sed etiam externi doctrinæ cõ-  
 mendatione fuerunt, in eam ciuitatem accepti, atque summa  
 honoribus ornati. Qualis fuit Plutarchus Cheronæus, &  
 L. Seneca, alique permulti, quos esset infinitum recensere.  
 Druides autem apud Gallos, Brachmanes apud indos quãtũ  
 multitudini admirationis attulerint, est satis exploratum.  
 Exponam uobis rem admirabilem, & auditu fortasse non  
 iniucundam. Sine ut scitis, regionem incolunt latissimam,  
 in extremis orientis oris, ad Septentrionem sitam, atque  
 Scythiæ continentem, ita ut multis in locis niue, pruinaque  
 rigeant. Nostri autem, cum maria omnia transmiserint  
 inuictis armis omnia littora peragrantes, auream Cherso-  
 nesum, extremasque oras Indiæ præteruecti, flectunt ad  
 Septentrionem, ad regiones maritimas Sinarum naues appel-  
 lentes. Ibi itaque tandem consistunt, atque finem ulterius  
 nauigandi faciunt. Qui igitur ex nostris aliquod commer-  
 cium cum illis habuerunt, aiunt, vix esse vllam nationem

siue urbium magnitudine, siue edificiorum pulchritudine, siue victu, cultuque civili, siue flagranti artium studio cum Sinarum natione comparandam. In libris autem scribendis aeneis formis, quæ non ita pridem apud nos in usu sunt, illi in finitis prope seculis vtuntur. Tantumque ferunt apud illos tribui disciplinis, vt non sit vlllo modo fas summum imperiũ committi, nisi illi qui se probauerit esse omni doctrina cumulatum. Nec enim in mandandis honoribus, aut generis, aut fortunæ rationem habent, sed tantum disciplinæ. Omnes igitur qui principatum expetunt, in artium studia incipiunt vbi autem credunt se non poenitentiam progressionem fecisse, ad certos iudices huic muneri destinatos accedunt. Horum suffragio aut ut indocti repelluntur, aut ut docti certis honoris insignibus ornantur. Ex his deliguntur qui minores iurisdictiones administrent. Qui autem diutius in studio permanere, & in maioribus disciplinis versari cupiunt vbi certum cursum absoluerint, aliud iudicium longe grauius subeunt. Iudicantur enim a viris multo doctioribus. Iis si satis fecerint, ad altiore honoris gradum ascendunt. Sic etiam licet ijs qui ampliore honoris spem sibi proponunt, plures annos in studio consumere, & ordinatim alia atque alia doctorum hominum iudicia subire. Sunt enim plures ordines hominum de ingenio atque doctrina iudicantium. Pauci autem sunt qui per omnes doctrinæ gradus ad amplissimum locum ascendant: cum multos præstans vis naturæ, non paucos fortunæ deficiant. Hi tamen pauci summum imperium administrant, in summa rerum

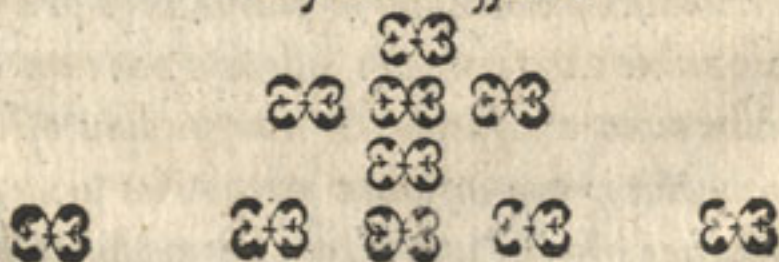
## DE GLORIA

fastigio collocati. Hic Metellus, si verum est, inquit, quod  
asserit Plato, nempe eam Remp. beatam fore, quæ se philoso-  
phis regendam tradiderit, Sinæ beati putandi sunt, Essent  
quidem, inquam, si fuisset philosophia apud eos recte consti-  
tuta. Sed ut fama est, genus doctrinæ colunt multis errori-  
bus, atq; magicis superstitionibus implicatum. In hoc tamē  
admirandi sunt, quod eos imperio summo præficiant, quos  
esse iudicant doctrinæ laude præcellentes. Nam si tantum  
apud eos valet opinio sapientiæ, ut eius etiam inanem speciem  
summis honoribus afficiant, quid fecissent, si vidissent ali-  
quem veræ sapientiæ muneribus ornatum, & instructum?  
Illum profecto ut diuinum hominem, atque e cælo delapsū  
cum ingenti admiratione suspicerent. Si igitur, ut eo redea-  
mus, vide sumus digressi, omnes sapientiæ opinione præ-  
stantes in summa laude, atq; dignitate uixerunt: si doctri-  
næ studium non solum apud Græcos, & Romanos, sed etiam  
in omnibus barbaris nationibus semper floruit, atque domina-  
tum est: satis constat, non disciplinæ studio gloriam immi-  
nu, sed potius amplificari. In eo autem quod ais graues, &  
sapientes homines minime esse de fama, atque existimatio-  
ne sollicitos, valde tibi assentior. Sed id non accidit, quia glo-  
riam despiciant, sed quod sapienter intelligāt, fieri non posse  
ut gloria virtutem deserat. Nec enim Aristides cum plau-  
sū vulgi cōtēnebat gloriā cōtēnebat sed temerariū illū po-  
puli motū breui interiecto spatio cōsidentē. Neque Fabius  
maximus, qui non ponebat rumores ante salutem, gloriam  
aspernabatur: sed leuē, & inanē famā negligebat, ut paulo



post constanti omniū laude fruere tur. Hoc est autem quod dici solet, gloriam fugientem sequi. Neesse est, vt qui alta mente fontem gloriae uidet, & ita vulgi leuitatem contem- nens, ipsam virtutem vnde laus omnis emanat, consecratur, in uera & constanti gloria vigeat. Et ita fit ut laudem spernendo, laude circumfluat. Qui sunt igitur anxij? Qui solliciti? Qui cum ex animiatione humili, atq; fracta omnes auras extimescunt? Illi qui errore hominum obrepunt ad dignitates. Neque enim ita sunt amentes, vt non intelligant quam infirma sint omnia, quae fraude atque fallacijs innituntur. Vt enim qui in magna rerum omniū inopia se copiosū, & laetum existimari vult, magna solitudine cōturbat ur anxie reformidans, ne domesticarum sordium fama in vul- gus emanet, cum ea cura diuitem hominem ne attingat quidem: Ita neesse est virtutis, & sapientiae expertes, mag- na molestia torqueri, si cupiant gloriam adipisci, cum ij qui virtutis opibus abundant, sine vlla eiusmodi cura etatem degant. Vident enim sese verae gloriae compotes aliquando futuros: ex quo efficitur nimiam in studio gloriae sollicitudinem turpitudine vacare non posse.

Satis enim apparet non adesse virtu-  
tem, quae homines quietos, atque  
confidentes efficit.



## DE GLORIA LIBER QVARTVS



Atis opinor esse demonstratum glo-  
 riam non ab errore vulgi pendere,  
 sed lumine virtutis oriri: nec in populi  
 delirantis inscitia, sed in exculta men-  
 tis acie sitam esse: Nec sequi multitu-  
 dinis inconstantiam, sed esse in stabili  
 atque firma sede collocatam. Naturæ enim vi fieri ostendi-  
 mus, vt omnes mortales virtutem, & sapientiam in cœlum  
 fama, atque sermone tollant: Contra vero flagitia, & scele-  
 ra detestentur. Probauimus errorem vulgi, quo sæpenume-  
 ro laudem tribuit indignis, esse non posse diuturnum: & ita  
 fieri, ut qui maxime videntur gloriæ studere, eam minime  
 consequantur: & qui primo interdum aspectu gloriæ exper-  
 tes apparent, insigni laude cumulentur. Nunc igitur conse-  
 quens est, vt breuiter explicemus, quantum fructum rebus  
 humanis afferat illius studium. Vt autem hinc initium su-  
 mamus, cū multa diuinitus in humanis animis innata sint,  
 nihil tamen habent vtilius, quam ingenitum pudorem, &  
 verecundiam. Est enim pudor vehemens quidam dedecoris,  
 & ignominie timor. Hunc autem timorem appellat Plato  
 diuinum. Est enim custos omnium virtutum. primum enim  
 huius verecundie lumen elucet in pueris, in ijs præsertim,  
 qui clariore indole nati sunt, quos videmus non tam doloris  
 metu, quam timore infamie, & turpitudinis offensione  
 commoueri. Hic igitur infamie metus illos acuit, & in  
 studio vigilantes efficit. Dum enim ab equalibus vinci tur-

pe, & ignominiosum putant, omnem laborem perferunt, & summam adhibet diligentiam, vt inter omnes excellent. Et ita fit, ut dum dedecus summo studio vitant, honestate omni ratione consecretur. Postquam vero etate progressi magis vim ipsius naturæ dispiciunt, quid est quod eos vehementius incitet in virtutis studium? Hoc enim timore impulsus quidam artium maximarum studia sequuntur: alij militarem disciplinam strenue colunt: alij ciuilia munera diligenter administrant: alij denique alij eiusmodi curis intenti sunt, ut omnem dedecoris suspicionem a se remoueant. Cum enim videant nihil effæminati animi langore foedius: nullum laborem aut periculum dedecoris vitandi gratia recusant. Vides igitur quã utile sit hoc insitum odium turpitudinis. Qui enim ita affecti sunt, ut dedecus exhorreant, non vmbra, & otio languescent: non luxuria, & mollitia diffluent non auaritiæ sordibus inquinabuntur: non hostis aspectu percussi, & abiecti fugient, sed omnibus se periculis exponunt, & omnem etatem in honestis actionibus consumet. Quod si illis ea detur optio, quæ, vt est in fabulis data fuit Achilli, velint ne, otius pro patria dimicantes cū gloria mori, an vitam cum rerum omnium affluentia & sine ulla dignitate ad extremam senectutem perducere, non est dubium quin obscuræ vitæ mortem claram anteponant: Hic etiã pudor senes a leuitate, libidine, & inconstantia deterret, animo reputantes nihil esse temeraria, libidinosaque senectute fastidiosius. Vt igitur nihil est in uita tetrius impudentia, ex ea enim omnes effrenatæ libidines existunt: ita nihil poterit ad

Virtutem colendam pudore vtilius inueniri. Pudor autem  
 quid aliud est, quam vehemens motus animi dedecus repellē-  
 tis, & ad laudem & gloriam aspirantis? ex quo efficitur  
 omne studium honestatis cupiditate gloria contineri. Illud  
 deinde quantum est? Nemo enim in prima etate vel labore  
 excipere, vel voluptatem respicere, vel vitam negligere po-  
 test, si non sit laudis & gloria suauitate delinitus. Cum enī  
 a natura sic instituti simus, vt dolorem vitemus, & volup-  
 tatem asciscamus, euenit necessario ut magna pars hominū  
 omne officium voluptate metiatur. Nec enim sapientes si-  
 mus, ut statim ipsius honestatis pulchritudinem cernere va-  
 leamus. Praclare Plato beatum fore praedicat, cui vel in se-  
 nectute contigerit sapientiam adipisci. Vnicam igitur pra-  
 clare institutionis rationem esse censet eam, quae in recto do-  
 lore, & in honesta voluptate consistit. Dolorem autē rectū  
 eum esse statuit, qui ē turpitudinis infamia capi solet: Ho-  
 nestam vero voluptatem quam magnitudo laudis efficit  
 Praecipit igitur sic institui pueros, & adolescentes, vt igno-  
 minia quam maxime doleant, & laude quam maxime dele-  
 ctentur, Haec Platonis sententia sequenda est omnibus, qui  
 suos in officio continere cupiunt. Aliter enim frustra operā  
 suam consument. Nemini enim in uita principio persuaseris  
 ut voluptatem spernat: vt autem voluptati fluxa, atque ne-  
 faria stabilem, & honestam ante ponat persuaseris. Nemo  
 inducet animum, vt dolorem appetendum iudicet, vt autem  
 breui, & exiguo dolore, in gentem effugiat inducet. Possunt  
 enim bene informati animi facile uidere, quam inanis, &

fluxa sit corpore percepta voluptas: & intelligere laudem honestis laboribus emptam, firmam & constantem voluptatem efficere. Turpi itaque voluptate libentissime carent, ea compensatione, ut uera laudis dulcedine perfruantur. Sic etiam illius doloris uitandi gratia, quem admissum dedecus inurit, omnem dolorem libenter excipiunt. Quas enim vigilias, quos labores non perferunt ij, quos laudis suauitas ad disciplinarum studium inflammat? Quere ab ijs qui summam eruditionem in omni literarum genere consequuti sunt, an potuissent v.iquam ad eum gradum aspirare, nisi fuissent a principio dulcedine laudis inuitati. Negabit aperte Iacobus Sadoletus vir omnibus literarum laudibus abundans & insigni eloquentia praeditus: Negabit Petrus Bembo qui res Italas ut audio clarissimis ingenij monumentis illustrat Negabit Cōtarinus vir omni laude cumulatus: Negabunt denique reliqui eiusdem ordinis principes, qui sapientiae studia colunt quos non paucos esse suspicor: sed eos tantum nomino quorū aliquod opus extat. Hoc autem fatebuntur multi viri eruditione praestantissimi, quos esset infinitum recensere, sese hac laudis iucunditate delinitos omnes labores sustinuisse: Hoc idem tu de te ipse fateberis: & omnes denique in quibus idem ardor existit, Magnū est enim voluptatem aspernari, blandimenta naturae respuere, uitae cursum in labore corporis, & in animi contentione conficere. Laudis igitur illecebris opus fuit, quibus animi a flagitiosa voluptate, ad honestam traducti neque dolorem vllum sentirent. Tanta

enim est, gloria dulcedo, ut illa semel capti quamvis sapientes non sint nullis invidiae telis infringi, nullis fortunae tormentis debilitari possint licet igitur omnes malorum tempestates sibi subeundas animadvertant, non tamen earum metu deterrentur, quo minus omnem operam, curam, & cogitationem in vnam virtutem conferant. Crede mihi ferre tantam contentionem animi non possent, nisi voluptate eximia laudis allekti fuissent. Multa sunt a nostris (dicam enim audacius) tanto animo suscepta, atque perfecta, ut omnem pene antiquitatem obscurent. Vt enim alias praeclaras contentiones omittam, illud certe facinus stupendum est, homines neque multitudine, neque opibus abundantes omnia maria transmississe, Indiam, & suis & maximorum regum praesidijs opibusque vallatam aperuisse, & in suam potestatem summa belli contentione rede gisse. Quid enim ego referam ingentes classes hostium depressas, innumerabiles exercitus exigua manu fusos: Persas & Arabas multis in locis superatos & ut nihil aliud dicam, regionem immenso spacio a Lusitania distantem, e Solimani hostis potentissimi faucibus ereptam, & contra ingentem Turcarum, & thracum multitudinem defensam atque conseruatam? Haec quidem tanta sunt, ut impium facinus sit ea humanae virtuti, & non potius auxilio Christi, qui nostris saepe praesentiam suam declarat, ascribere. Sed si est aliquid humanae indoli tribuendum, quae tamen ipsa in diuinis beneficijs numeranda est, nihil in nostris hominibus video, in quo tam multis generibus excellat praeter eximiam laudis cupiditatem. Si enim ad numerum

respicias, sunt paucissimi: si ad belli apparatus, aut rei militaris scientiam, nullo modo cum Turcarum opibus, & usu comparandi: si ad aliorum auxilia, Turcis omnia in nullis terris pacata, nostris autem propter religionis dissensionem vehementer infesta sunt. Sed illud est, nostros verae gloriae cupiditate incensos, neque vulnera, neque dolorem sentire, in gladios, & flamas irruere, omniaque vitae pericula dignitatis gratia negligere. Haec enim voluptas, quae ex laude percipitur illos adigit, ut ad mortem ante oculos positam alacri sane, atque fidenti animo gradientur. Ex quo facile constat, laudis suauitatem, non modo, ut ait Cambyses apud Xenophontem, summorum hominum laborem leuiorem efficere, sed etiam optabilem, atque iucundum. Si igitur praestantium hominum ingenia multis laboribus, & uigilijs lucem aliquam rebus humanis attulere: si uiri fortes, & magnanimi ut patriae consulere, vitae non pepercerunt: si postremo aliqui aetatem in clarissimis studijs consumentes sapientiam affecuti sunt: id certe est studio, & cupiditati verae laudis assignandum. Ea enim primam aetatem allicit, & in virtutis studium incendit, donec paulatim animos ad ipsam virtutem per se colendam, & amandam perducatur. Neque solum primus animi cursus, & impetus ad laudem eos fructus affert, quos diximus, sed multo etiam maiores & uberior effundit ipsa laus amplificata. Ex ea enim emulatio existit, quae stimulis languentem animum excitat & ad certamen virtutis accendit. Vt autem nihil est inuidia pestilentius, in eo enim pugnat ut non virtute propria, sed alienae

virtutis extinctione principem locum obtineat: ita nihil emu-  
 latione salutarius, nempe quæ non alienum decus obscurando  
 sed ad parem, aut maiore laudem nitendo ad summam dig-  
 nitatem aspirat. Quod enim ferunt de Themistocle, quem  
 gloria Miltiadis instigavit, ut omnem ætatem in virtute  
 consumeret, quod etiam multo antiquior fama de Theseo pro-  
 dit, qui Herculem imitatus bellum contra monstra omnia  
 suscepit, patet latissime. Incredible enim est quantam vim  
 habeat excellens virtus constanti omnium fama celebrata  
 ad animos amore virtutis incitandos, & inflammandos.  
 Quis enim est, quem non clarorum hominum gloria vehe-  
 menter afficiat? Quem a somno non suscitet? Cui stimulos  
 non admoueat? Multos enim libidini deditos accepimus, qui  
 summorum hominum claritate incitati repente ad studia  
 honestatis exarserint: quod minime mirandum est. Quas  
 vis enim pars illa animi nostri, quæ cœlestis habenda est, sit  
 plerumq; vitijs in terram depressa, & quasi demersa: tamẽ  
 ubi primum aliquam honestatis speciem intuetur, ad memo-  
 riam suæ naturæ reuocata, amore honestatis accenditur.  
 Quantum igitur potest, enititur ut a vitijs emergat, & qua-  
 si renatis pennis, quas nefariæ cupiditates inciderant in altum  
 euolet. Inde autem oritur illa præclara contentio inter vir-  
 tutis amatores excitata, dum nemo alijs æquo animo cedit,  
 sed singuli potius dant obnixæ operam, ut inter omnes excel-  
 lant. Hoc autem certamine iniecto, quis non videt quanta  
 sit futura bonorum affluentia? Illa enim ciuitas plane beata  
 est, in qua non figulus figulo inuidet, ut ait Hesiodus, sed sa-



piens enim sapiente certat: iustus iustum emulatur: fortis cum forte virtutis prestantia contendit: modestus & continens in eo laborat, ut omnes magnitudine continentie vincat. Sic enim fit, ut dum singuli sese ad virtutis certamen acuunt, vniuersi tandem sint in virtutum omnium studio florentes. Ergo cum hac illustri, & honesta contentio tantum utilitatis afferens amplitudine laudis excitetur, quid tandem illa vtilius in rebus humanis inueniri in potest. Animum enim iacentem excitat, instruit, inflammata, omnium dolorum obliuisci facit, & ab omni alia cogitatione ad magnorum hominum imitationem, atque singulare virtutis studium traducit. Gloriam tu igitur quae tam utilis, & fructuosa est, vituperare audeas? & eam sapientissimo cuique sprete, & inuisam esse contendes? Quomodo tandem? Aut qualis erit iste sapiens, cuius curae studium in virtute colenda positum esse debet, si virtutis ipsius partem negliget, atque pro nihilo putet? Poterit ne fieri, ut quod ab ipsius honestatis fonte ducitur, non sit ipsum honestum, eaque de causa sapientibus expetendum? Aut parum aperte demonstrauius nullo modo gloriam aliunde quam ab honestate nasci? Nihil, inquis, esse magnum potest, ijs qui coeli spatia immensa mente definiunt. Quasi sit quicquam intra coeli complexum virtute magnificentius aut maius decus in sideribus ipsis, quam in pulchritudine mentis eluceat. Nam quod ais eam prudentiae repugnare, iam facile cerni potest, quana

id sit ab illius ornamentis alienum. Omnes enim virtutes  
 gloriam parientes prudentia gubernat: & ipsa per se munera  
 amplissima, dignitatis que plenissima tuetur, & sustinet  
 Quemadmodum enim errare, labi, decipi, temere quicquam  
 & imprudenter administrare turpe & flagitiosum vide-  
 tur omnibus: ita qui nullis erroribus cecatam mentem habent  
 sed obscura cognoscunt, & futura precipiunt, & quemad-  
 modum incidentibus rebus uti conueniat, sapienter explicat  
 amplitudine laudis antecellunt. Hæc est enim omnium mor-  
 talium opinio, ut homines prudentia præstantes summo im-  
 perio dignos existiment. Inde fit, ut sæpenumero multitudo  
 quam precipitem, & effrenatam esse dicis, imperium que  
 nefarie detrectantem, prudenti homini libenter obtemperet  
 Intelligit enim omnium salutem illius auctoritate, & iudi-  
 cio contineri, qui optime potest, quid omnibus utile futurum  
 sit, ratio re providere. Quod quidem in rebus singulis licet  
 inspicere. A Egroti enim quantum vis morosi bonorum me-  
 dicorum iussis parent: vectores etiam præstantium guber-  
 natorum nutus omnes observant. Sic etiam milites incredibi-  
 li alacritate imperatoribus obediunt, quos esse uident rei  
 militaris scientia præcellentes. Hoc item in reliquis artibus,  
 neque enim omnes percurrere necesse est, euenire constat,  
 tantum quemque auctoritatis ad imperandum habere, qui  
 tam intellegentia suæ artis excellit. Quod in Reip. regende  
 scientia maxime cernitur. Nemo enim adeo mente captus  
 est, ut non intelligat eos saluos esse non posse, qui spectati ho-  
 minis consilium aspernantur. Ergo ea virtus quam omnes

mortales plane regiam existimant, quo tandem modo fieri  
 potest, ut gloria aduersetur? Sequenda est, inquis, vulgi  
 temeritas, sijs qui publice laudari cupiunt. Sequenda quidem,  
 si breuem & inanem laudem appetunt, quam summum  
 statim dedecus, & infamia consequatur. Hoc autem vel eo  
 exemplo, quod ab Homero sumpsisti de salutaris consilio  
 Polydamantis improbato intelligi potest. Nisi forte suspica-  
 ris, cum Hector ipse sese damnaret amentia, quod Polyda-  
 manti non auscultasset, & temeritatis infamiam morte  
 delere statueret, clementiorẽ in illum exercitum ab Achille  
 cesum fuisse, quam ipse in se fuerit. Inanissimo igitur plau-  
 su vnius noctis elatus, in eam ignominiam incidit, quæ erat  
 morte tristissima, & acerbissimo patriæ funere luenda.  
 Sed inquis Hectoris nomen esse multo quam Polydaman-  
 tis illustrius. Quid ad rem? quasi Hector illum splendore  
 nominis affecturus sit, temeritate & amentia, & non potius  
 singulari magnitudine animi, qua pro patria dimicabat.  
 Cum illum itaque multitudo Polydamanti præferebat, non  
 temeritatem prudentiæ, sed virtutem eximiam mediocri  
 consilio præferebat. Idem etiam de illa comparatione Han-  
 nonis, & Annibalis dicerem nisi viderem alterum gravita-  
 te & constantia omnium approbationem mouere: alterum  
 perfidia & immanitate in legentium offensionem incurre-  
 re. Gloria autem, vt dictum est, non admiratione tantum  
 sed quadam etiam animorum conciliatione comparatur.  
 Cum igitur Hannon semper honestus & grauis, Annibal  
 sæpe turpissimus nobis occurrat, & in alterum quodãmodo

## DE GLORIA

propensi simus alterius autem seuitiam detestemur, nō est probatu difficile *Hannonem* plus gloriae quam *Annibalem* fuisse consecutum. Illam autem partem orationis tuae, qua probare conatus es, gloriam esse contrariam iustitia, sum valde admiratus. Quid enim quaeso est aptius iustitia ad immortalitatem nominis comparandam? Nam si virtutis amplitudo commouet homines, nihil est illa magnificentius: Si decus honestatis amorem conciliat, nihil illa pulchrius: Si utilitatis magnitudo mortales in alicuius studium incendit, nihil est iustitia salutarius. Quod enim est officium siue civile, siue bellicum, siue priuatum, siue publicum, siue ad honestatis cultum, siue ad vitae commoda pertineat, quod illius tutela vacet? nullum est studium quod ab illa seiunctum homines ad se allicere, & aliquam gloriae partem consequi possit. Ingenium enim perspicax & acutum, si absit iustitia, quo maius extiterit, eo magis erit omnibus suspectum & inuisum: Magnus autem animus iustitia vacans quo fuerit erectior, eo maiorem ex illo perniciem formidamus. At iustitiae vel soli confidimus, omniaque vitae praesidia in bonorum fide constituenda putamus. Gloria autem sine hominum fide & beneuolentia intelligi nequit. Ex quo efficitur sine iustitia gloriam constare non posse. Non enim, quod non semel diximus, omnia quaecumque animos insolita magnitudine conturbant, in gloria ponenda sunt: sed ea tantum, quae excellentis animi pulchritudine, & honestate continentur. *Tamburlanus* quidam *Scythia* fuit multis opibus abundans, & bellorum gerendorum peritissimus. Is e *Scythiae* fimbis

egressus multas Asia nationes populatus est, & omnia quae  
cumque impetum armorum tulit, ferro, flammaque vasta-  
uit. Tandem cum Turcarum imperatore congressus eum  
in praelio cepit, & in cauea vinculis aureis constrictum inclu-  
sit. Hunc ferunt adeo truci immanique natura fuisse, ut  
nullius unquam lachrymis ad misericordiam adduci potue-  
rit. Morem autem hunc in obsidione ciuitatum solitum ser-  
uare constat. Primo die in castris candida tentoria collocari  
iubebat: significans eo tantum die spem clementiae obsessis  
ostendi. Sequenti vero die purpurea figi praecipiebat, ut  
intelligerent omnem aditum ad clementiam illius esse iam  
pueribus omnibus interclusum. Quod si deditiois consili-  
um in tertium diem differrent, tunc atris tentorijs collocatis  
omni sexui, & omni aetati internecionem denunciabat. Cum  
autem aliquando urbem quae sese dedere intra illud bidui  
spatium recusarat, multis tormentis & machinis oppugnaret,  
obsessi salutem desperantes omnes pueros habitu lugubri  
deformatos instruunt, ut ad Tamburlanum supplices ac e-  
dant, & flebili clamore sublato misericordiam implorent.  
Hos ille pueros conspiciatus turmam equitum obuiam mittit  
quae eos omnes proterat, atque dilaniet, urbemque statim  
capit, & in omnem sexum ita crudelitatem suam exprimit  
ut neminem superstitem patriae relinquat. Hic quidem  
quanuis ingentes opes habuerit, omniumque bellorum  
victor extiterit, nullam gloriam assequi potuit. Est enim  
gloria, ut sepe iam diximus, fama celebris honestatis, ex

## DE GLORIA

cellentibus inhumanum genus meritis excitata, beneuolentiã  
 multorum concilians. Illum autem non magis quisquam  
 aut laudare, aut amare poterat, quam procellam atque tem-  
 pestatem turbido impetu omnia peruertentem. Sed quorsu  
 Tamburlani fecimus mentionem? Vt Cum intellexerimus  
 nullam naturam immanem & importunam quanuis sic  
 reliquis in rebus admiranda, posse laudem adipisci, facilius  
 intelligamus nihil sine iustitiã, & eius partibus, nempe fide  
 benignitate, clementia, gloriosum, & laudandum reperiri.  
 Præterea minime obscurum est, omnem nominis claritatẽ,  
 & splendorem in diuini numinis imitatione consistere.  
 Huc enim nature impetu trahimur omnes, qui laudem  
 appetimus vt ei similes efficiamur. At nulla virtus in Deo  
 nobis clarior, & illustrior occurrit, ea qua generi hominum  
 ope & gratia consulit, omniaque iustissimo imperio modera-  
 tur. Ea nanque omne piæ venerationis studium, & castissi-  
 mæ religionis sanctitatem excitauit. Ea effecit, ut non mo-  
 do sancti scriptores, sed etiam poetæ Græci, atque Latini præ-  
 potentem deum deorum, & hominum parentem appellarẽt  
 Ergo cum hac vna virtute, quæ posita est in humano gene-  
 re tuendo maxime possimus distare ab immanitate bellua-  
 rum, & diuinæ nature similitudinem attingere: quid tan-  
 dem ad claritatem nominis illa fieri potest illustrius? Quã-  
 tum vero vniuersum genus hominum iustitiam amaret,  
 aperte declarauit, cum sese illis regendum tradidit, qui iusti-  
 tia excellentes esse videbantur. Omnia siquidem regna &  
 imperia singulari iustitiã, & æquitatis opinione constituta

sunt. Principio enim cum nondum esset homines certo iure  
deuincti, omnisq; vita mutuis esset iniurijs, & cadibus in-  
festa, ij qui a potentioribus indigne premebantur, confugie-  
bant ad aliquem iustitia, & fide prestantem, qui ab eis iniu-  
riam propulsaret. Hic autem aliorum quidem vim, &  
impetum reprimendo, aliorum vero miseriam subleuando, salu-  
ti omnium, consulebat. Cum igitur animaduerneret vniuersus  
populus quam salutaris esset omnibus illa iuris equabilitas,  
eum cuius iustitiam expertus fuerat in summo rerum impe-  
rio locabat. Ex egregia itaque iustitiae fama regum maiestas  
orta est: Inde summa imperia nata sunt: inde postremo gloria  
immortalis eluxit. Nam vsque eo prouecta fuit amore iustitiae  
multitudo, vt eorum principum memoriam, qui cum fide, &  
aequitate vixerant, summa religione consecraret. Vnde colligi-  
tur haec vna esse viam munitissimam ad regiae dignitatis  
amplitudinem, & magnificentiam, quae iustitia, probitate, &  
beneficentia continetur. Recte tu quidem inquit Metellus,  
contra tamen disputant aliqui, conuenire principi, qui mag-  
na quaedam spectat in loco fide fallere. Aliter enim negant  
eum suae dignitati & amplitudini seruire posse. Scio, inquam  
multos esse in hac sententia, qua quidem nihil fingi potest ame-  
tius. Si enim principi hanc virtutem detraxeris, non modo  
perfugia bonorum, praesidia innocentium, firmamenta Reip.  
conuelles, sed eum turpitudine insigni notatum reddes. Quid  
enim turpius principe astuto & fallaci, & vitae consilia non  
ad humanae societatis fidem, sed ad utilitatem suam callide refe-  
rente? Quasi, inquit, putes nos esse magnum hominem

## DE GLORIA

appellare, qui societatem humanam, & nimiam in colenda  
 fide religionem emolumentis suis anteponit, & non eum po-  
 tius, qui omnia ad suam amplitudinem dirigit? Credibile  
 quidem est authores tam sceleratæ sententiæ nulla præcepta  
 honestatis in magno principe fingendo complecti, sed istud  
 amplum & magnum videamus quale tandem sit. Est ne  
 aliquid in rerum natura, quod sine propria virtute mag-  
 num esse possit? In vniuersum enim vniuscuiusque rei  
 virtus appellatur id, quod eam perficit, & absoluit. Ad hunc  
 modum canis virtutem esse dicimus celeritatem, & saga-  
 citatem: equi velocitatem ad cursum, & in periculis aduen-  
 dis alacritatem: hominis vero, ingenium acutum, & egregi-  
 am ad omne genus honestatis indolem. Similiter etiam, in  
 rebus, quæ non natura, sed arte & studio constant, eas vir-  
 tutes appellamus, quibus earum rerum perfectio continetur.  
 Alia enim est uirtus pictoris, alia poëtæ, alia citharædi.  
 Nullum autem est artificium, siue ingenuum, siue sordidum  
 quod sine propria virtute esse possit in suo genere cumulate  
 perfectum. Artis autem regis uirtus aut iustitia est, aut  
 nulla prorsus est. A principio enim hæc reges creauit, &  
 auxit, & ad summum fastigium dignitatis euexit. Nullam  
 autem huius omnium præstantissimæ disciplinæ uirtutem  
 dicere, cum artes etiam infimas proprijs uirtutibus excoli  
 videamus, hominis est dementis, & maximis in rebus turpi-  
 ssimæ delirantis. Ergo cum nihil propria uirtute vacans  
 magnitudinem suæ naturæ conuenientem assequi possit:  
 constetque iustitiam esse uirtutem maxime regiam, quo



tandē modo fieri poterit, vt princeps iniuria, atq; perfidia re-  
 giā magnitudinē cōsequatur? Poterit ne vir altus & mag-  
 nuseffe, qui clarus & honestus nō sit? aut honestus esse qui de-  
 cus & honestatē, pro qua viris magnanimis vita deserēda  
 est, vtilitate posteriorem habet? Quæ enim dignitas in eo  
 poterit inesse, quem inquinavit auaritiæ turpitude, quem  
 deformauit perfidiæ scelus, quem effrenata dominandi libi-  
 do à recta ratione detorsit? Eum certe non principem mo-  
 do, sed ne hominem quidem appellari fas est: sed monstrum  
 potius importunum, non ex equo & homine mixtum, qua-  
 les poëta Centauros fuisse, fingunt: sed totum ē leonis imma-  
 nitate, & vulpeculæ fraude compositum. Non hic disputo  
 quanto angore, solitudine, tæbe, cruciatu, afficiantur ij qui  
 neminem possūt habere fidei beneuolentia coniunctum, qua-  
 les sunt omnes qui fidem sanctam non habent. Nō dico in-  
 quam fluxa, & incerta sede sint eorum opes locatæ, qui ad  
 eas augendas malitia vtuntur: quā breui concidant omnia  
 imperia malis artibus comparata. Hoc dico quod ad nostrū  
 institutum pertinet, nihil esse ad hominū existimationem  
 turpius, nihil magis cūctis mortalibus inuisū. Omnes enim  
 iustū imperiū libētissime sequūtur, iniustū vero extinctū  
 atq; deletum cupiūt, quod quidē vnius tantū ciuitatis exēpla  
 apertā faciēt. Fuit in Romanis olī præclara quædā indoles  
 ad iustitiā. Ex ea enim ciuitate prodijt Camillus qui magi-  
 strū inaudito scelere ciuitatem hostium prodentem noua  
 pena affecit: & Faliscos quos belli magnitudine nō poterat,  
 iustitiæ admiratione sub Romanum imperium sub

## DE GLORIA

iunxit. Ex illius Reip. institutis extitit Fabricius, qui Regē  
 potentissimum terrorem maximum Romanorum mœni-  
 bus inferentem, monuit ut a Veneno caueret. Eiusdem ciuita-  
 tis disciplina instructus Regulus ne fidem hosti datam falle-  
 ret, ad exquisitissima supplicia subeunda Carthaginem pro-  
 fectus est. Quid hic memorem Coruncani, Catonis, &  
 Emilij continentia? Quid Africani, quid Quintij, quid  
 aliorum principum mansuetudinē, & in seruandis victis  
 equitate? Bella vero nūquam ferme, nisi laceffiti iniuria  
 sumebant. Nec arma illis ipsis, a quibus violati fuerant infe-  
 rebant, nisi rebus frustra repetitis bellum ante denunciarēt  
 atque solenni ritu indicerent. Imperatores autē earum ipsa-  
 rum nationum, quas armis subegerant, patroni fiebant mo-  
 re maiorum, & earum cōmodis egregie consulabant: vsque  
 adeo ut esset eorum victoria sanis hostibus interdum expe-  
 tenda. Quā multis enim populis intestinis seditiōibus agi-  
 tatis malorum finem attulere? Quanta fide socios, & om-  
 nes denique, quos semel in fidem receperant, tutati sunt? quā  
 diu igitur illa ciuitas floruit & equitate, fuitque omniū gentiū  
 commune per fugium, ita propagauit imperium, ut id prope  
 modum vltimis terræ finibus terminaret. At postquam  
 Romani ē sociorum bonis prædari, subditas gentes vexare  
 provincias exinanire cœperunt: statim ciuitatis illius magni-  
 tudo dissipari cepit, & magis magisque labi, donec omnino  
 corrueret. Minime igitur probanda est illa Carneadis ora-  
 tio, qua contra iustitiam in populi Romani concione disseruit  
 Noluit enim ea vir copiosus, & disertus sententiam suam

exponere, sed ingenium ostentare, & demonstrare nihil esse tam absurdum, quod non posset probabile dicendo fieri. Si enim verum fateri velimus, asseremus Romanum imperiū fide auctum, atque diutissime conseruatum fuisse. Quod quidem Romanos impulit, vt fidem in capitolio prope Iouem summa religione consecrarent. Sapienter enim videbant, nihil quod fide & beneuolentia fultum non esset diu permanere posse. Id autem cum a fide discedebant, multo facilius apparebat. Claudicabat enim imperium, quoties eueniebat, vt illi in officio claudicarent, Quod si nullus honor, nullum imperium, nulla potentia, si non sit fidei constantia stabilita, aliquid stabilitatis habere potest, tamen erit quisquam tanto furore præditus, qui perfidiam summis viris vtilem esse dicat? Non aliquando tandem animo reputabit, quam multi reges, & imperiosi populi propter iniurias illatas omnibus bonis euerſi fuerint? Quā cito magnas illas opes amiserint? Quantum semper odium doli, atque fraudes excitarint? Sed esto sit aliquis improbus, qui in magna amicorum inopia multorum animis grauiter offensus, possit opibus per iniuriā partis diu atque sine cura frui. Tamen erit quisquā animo magno præditus, qui velit propter vllum vitæ commodum omni laude spoliari? qui diuitias vllas virtutis ornamentis anteponat? qui non dedecus vel cum summo vitæ periculo declinet? Quod autē dedecus tantū est, quod sit cum perfidiæ infamia conferendū? Qui eccellente animo sunt neque exitium, neque mortem, neque dolorem metuunt: omnia quæ mortales intoleranda iudicant contemnunt: atque despiciunt

## DE GLORIA

Vnum tantum dedecus extimescunt: & libenter vitam abi-  
 ciunt, ne splendorem honestatis amittant. Cum igitur in ini-  
 quitate turpitudine tanta sit, qui laudis amore flagrauerit,  
 opus est, ut omni impetu in iustitiæ studium incubat. Hanc  
 tu tamen vulgo sperni dicis. Ita enim ais euenire, ut serui  
 dominos, liberi parentes, vxores maritos pro nihilo putent, si  
 videant eos innocentiam seruare, fidemque proprijs emolumen-  
 tis anteferre. Ita credo fieri posse ut qui tam alto animo sit  
 ut eum pecunia non moueat, & constanter huic inani cupidi-  
 tati, qua plerique inflammati in perniciem rapiuntur, obstitit,  
 contemptui sit. Eum quidem, quanuis in principio multi ut  
 negligentem hominem, & parum rebus augendis attentum  
 despiciant, vniuersi tamen paulo post admirabuntur. Sed  
 paupertatem obscuram & ignobilem esse dicis. Est quidem  
 si nullæ sint animi diuitiæ, quibus fortunæ iniuria compensari  
 possit. Nam si virtus adsit, tantum abest, ut paupertas splen-  
 dori nominis officiat, ut id etiam longe clarius & illustrius  
 reddat, Quid Epaminondæ gloriæ nocuit rei familiaris an-  
 gustia? Nihil sane. Imo multo illam magnificentius illustra-  
 uit. Non enim ignauia, sed pecuniæ contemptu pauper erat.  
 Nihil autem videtur esse tam excelsi animi, quam pecuniæ  
 contemnere. Idem etiã de Aristide, de Phocione, de multis  
 alijs dici potest: quorum gloriam paupertas nõ imminuit, sed  
 amplificauit. Si enim gloria posita esset in inanißimo ludo-  
 rum apparatu, in sumptibus profusis, & immodicis, equibus  
 nullus fructus ad publicam vtilitatem redundat: si denique  
 in muneribus illis, quæ ad breue admodum tempus multitis

dinem imperitam deliniunt, faterer equidem eam sine mag-  
nis diuitijs parari non posse. Cum autem sita sit in virtutis  
altitudine, & magnificentia, quæ non inani plausu statim  
morituro sed laude perpetua celebratur, quid tibi venit in  
mentem dicere pecuniæ cupiditatem esse cum gloriæ cupidi-  
tate coniunctam? Quasi quicquam sit quod in maius odiũ  
multitudinis incurrat, quam auaritia, aut non facile possint  
animi maximi gloriam vllam consequi sine pecuniæ mag-  
nitudine? fuisset hoc in loco facillimum coarguere eorum  
hominum amentiam, quos disputantes induxisti, neminem  
splendoris & gloriæ cupidum posse colere iustitiam & equi-  
tatem. Sed cum sint ita vehementes, atque violenti, ut nullo  
modo patiantur, se vlla iuris disceptatione vinci, iusque suũ  
armis, & non oratione persequendum statuunt, metuo ne  
disputatione irritati impetum suum in me conuertant. Vi-  
des enim quam periculosum sit homines opibus elatos oratio-  
ne laceffere. Verba namq; rebus vlciscuntur. Quid igitur  
Inquit Augustinus ridens. Timore aliquo ductus tam illu-  
strem causam, tantoque impetu a te susceptam desereres? Mi-  
nime profecto conuenit homini gloriæ cupido, in ipsius gloriæ  
defensione, tam insigni dedecus admittere. Nullo inquam  
modo, nec meæ dignitatis obliuiscar, nec causam deseram,  
quam etiam si opus ita fuisset, vel cum periculo vitæ defen-  
derem. Ratio tamen ineunda est, si commode fieri possit, vt  
in odium hominum potentium minime veniamus, & illis  
valde profimus. Alio igitur sermonis genere minus conten-  
tioso, & magis nitido mihi vtendum censeo, vt facilius in

eorum animos influat oratio. Exordire igitur, inquit Augustinus. Nos enim valde ad audiendum animis erecti sumus. Faciam inquam. Sed est necesse ut si mihi exciderint argumenta, quibus illos vti fecisti, me in eorum memoriam reducas. Hoc enim tantum memini, illos postquam se omnia ad gloriam dirigere professi sunt, disputauisse fieri non posse, ut sine magnis opibus ad principatum peruenirent. Deinde exemplis clarorum hominum, & institutis omnium Rerump. & Hispaniæ etiam monumentis ostendere conati sunt, omnem vitæ splendorem in pecunia consistere. Tum fieri posse negauerunt, ut sibi quisquam vel magnas opes pararet, vel ingentem pecuniã coaceruaret, nisi prius omnia iura perfringeret. Atque ita tandem concluserunt, esse indignum summorum hominum præstantia, legibus ullis submitti. Omnia inquit Augustinus argumenta potissima cõplexus es. Nec aliud mihi in mentem venit, quod quidem ad rem facere putem. Principio igitur inquã videamus an hoc pacto me illis insinuare valeant. Sic igitur existimate, me cum illis loqui.

Non possum equidem viri clarissimi, non admirari præclaram istam indolem animi vestri, ad omnem decoris, atque dignitatis excellentiam. Quãtum enim ex oratione vestra iudicare potui, sic laudis amore flagratis, ut opes, & facultates, atque postremo vitam ipsam gloriæ causa profundere minime dubitetis. Est igitur iam hic vester impetus ad laudem, non vulgari laude decorandus. Quid enim quaeso est in vita laude diuinius? Ea namque Deum veneramur, nec

Vllam uictimam numini diuino gratiorem, aut magnificen-  
tiorẽ offerre possumus. Ea diuinos homines, & in omni  
genere virtutis excellentes afficimus: Nec vllum maius  
præmium quod recte factis proponi possit, habemus  
Eius postremo immortalitate breuitatem vitæ consolamur.  
Cælestis igitur natura animorum vestrorum, atque cogna-  
tio quæ vobis est cum mente diuina, facit ut rebus alijs ne gle-  
etis, quæ vulgus hominum sitienter appetit, immortalẽ  
gloriam atque diuinam ardentẽ expetatis. Sed interdum  
vereor, multæ nanque insidiæ tendi solent hominibus ampli-  
ssimis, quales vos estis) ne sermonibus improborum pateant  
aures vestræ, quibus in errorem inducti, non veram sed ina-  
nem gloriam consecutemini, cuius specie capti in sempiternũ  
dedecus incidatis. Ne igitur id vobis accidat, vt perditorum  
hominum rumoribus, tanquam vëtis aduersis iactati, lau-  
dis & gloriæ naufragium faciatis, singularem cautionem,  
atque diligentiam adhibendam censeo, & perinde atque gu-  
bernatores optimi, in maximis tempestatibus, vectorum con-  
silia non aspernantur: ita nullo modo conuenit, vobis in pro-  
fundo tantis procellis agitato nauigantibus, repudiare con-  
silia hominum dignitati vestræ studentium. Audite igitur  
viri nobilissimi ea quæ fortasse vos quanuis sitis ingenio ex-  
cellenti propter curas rerum maximarum, quibus estis im-  
pliciti, haud ita clare potestis intueri. Nec enim dubito fore  
modo recta consilia perditorum hominum sermonibus ante-  
ponatis, vt eam gloriam consequamini, quam nulla vnquam  
vetustas possit obruere. Præclare tu quidẽ inquit Metellus.

## DE GLORIA

exordium é rhetorú officina sumpſisti, multis dicēdi lumi-  
 nibus illustratum, & ad animos nobilitatis vniuersæ præpa-  
 randos satis appositum. Si igitur reliquum orationis cursu  
 eadem qua cœpisti felicitate peregeris, homines insanos in  
 sanitatem fortasse restitues. Omnia quidem inquam tenta-  
 bo, Nec vllum artificium mihi notum prætermittam. Tu ta-  
 men si quid me hominem in dicendo pene rudem effugerit  
 velim mihi præsto sis. Omnes namque persuadendi rationes  
 tibi notas esse oportet, nempe qui non Ciceronem modo, sed  
 Quintilianum etiam diligentissime cognoueris. Magnum,  
 inquit ille ridens, tibi aduocatum adhibes. Faciam igitur, si te  
 opera mea indigere video, vt te consilij tui in me ad hoc mu-  
 nus deligendo minime poeniteat. Audi igitur inquam. Sic  
 enim instituta oratione fortasse non incommode contexi po-  
 terit. Mihi quidem amplissimi viri hoc in primis spectandũ  
 videtur omnibus, qui gloriam amant, quam sedem, atque do-  
 micilium habeat ipsa laudis elegantia. Nec enim conuenit  
 rem adeo illustrem, nullum certum locum, in quo consistat  
 habere, sed sine vlla constantia vagari. Credibile autem non  
 est, vos cum tanta magnitudine animi præditi sitis, aliquã  
 leuem, & in rem laudis vmbra intueri, quæ statim eua-  
 nescat, & non potius eam nominis claritatem, quam omnes  
 anxi consequentes excipiant. Cum igitur immortalitatis  
 amore flagretis, reliquum est, vt laudis ipsius domicilium  
 in ea parte constituatis, quæ in vobis immortalis, atque diui-  
 na ducenda est. E corpore autem, cum sit e terra concretum  
 eaque de causa mortale, & caducum, quid tandem existet



quod fixum, & stabile permanere possit? Si claritatem igitur eximiam, si laudem insignem, si gloriam sempiternam adipisci cupitis, animus ipse natura diuinus & immortalis, est vobis egregie colendus, omnibusque diuinis copiis locupletandus: Nihilque omnino praetermittendum, quod ad excellentem illius speciem & pulchritudinem pertinere videatur. Non enim e gemmis & auro, quo flagitiosos homines, & impuras mulieres saepenumero fulgere conspiciamus, sed e diuino cultu animi laudes omnes existunt: inde omnis summae gloriae splendor, & dignitas elucescit. Animi autem ornamenta, sunt virtutes eximiae, quibus humanae mentes ornatae similitudinem diuinae mentis attingunt, & immortalitatem nominis assequuntur. Contra vero vitia flagitiosa foeditate pulchritudinem animi corrumpunt, & mentis habitum ita deprauant, vt nihil turpius fingi possit. Primum igitur cauendum est omnibus, qui dignitatem suam tueri volunt, ne voluptatum blandicis illecti, caeleste illud animi decus inquinent. Nefariae namque voluptates praeterquam quod sunt futiles, & inanes, cum semel effluerint, ingentem dolorem animis, & diuturnum dedecus impressum reliquunt. Contra vero labores honesti breui contentione perficiunt, vt animus eximia voluptate compleatur, & insigni gloria cumuletur. Vt igitur illustris laborum, atque dolorum patientia animi illustrat: ita laborum fuga omnibus illum ornamentis spoliat. Inde fit vt ne mortem quidem, quae plerisque mor-

## DE GLORIA

*talibus horribilis est, & maxime pertimescenda summis  
 viris, & cupiditate laudis incensis liceat extimescere. Timor  
 enim turpitudine mentis altitudinem deprimit, & illius  
 speciem obscurat. Videtis enim quam foedum, & turpe sit  
 abiectis armis ex acie fugere, metu trepidare, nihilque ve  
 forti & constanti homine dignum est, sed omnia cum humi  
 li, & fracta animi demissione suscipere? Hoc certe uobis ac  
 cidere posse non arbitror, ut mortem magis tetram, & hor  
 ribilem existimetis, quam tanti dedecoris offensionem. Sic  
 enim estis nati, sic exemplis domesticis instituti, ut dum ig  
 nominiam, & turpitudinem vitetis, mortem facile contem  
 natis. Si igitur tuendae dignitatis gratia sunt omnes volup  
 tates nefariae repellendae, labores eximij suscipiendi, dolores  
 magni subeundi, atque postremo mors etiam appetenda: tanta  
 que est ipsius honestatis vis, ut omnes labores leues, atque to  
 lerabiles efficiat, & occidentem vitam verae laudis dulcedi  
 ne consoletur, quid erit indignius, quam dignitatem ipsam  
 sordibus auaritia maculari? quid amentius quam excellentis  
 animi statum, pro quo viris magnanimis vita ponenda est,  
 & acerbissimi cruciatus etiam perferendi, pecuniae causa  
 prolere, & amore diuitiarum terrestrium, & caducarum  
 opes caelestes, quae magna ex parte in iustitia consistunt, amit  
 tere? Nihil est enim vel ad elegantiam pulchrius, vel ad stu  
 dium multitudinis amabilius, vel ad claritatem nominis illu  
 strius, quam humanam societatem tueri, propriaeque vilitatis  
 in memorem omnium incolumitati prospicere. Haec enim  
 sunt illa diuina opera, quae admirationem cunctis adferunt:*

Studia hominum excitant: immortalique laude vigent. Vt autem nihil est iustitia præstabilius, ita nihil iniuria tetrins nihil fœdus, nihil magis omnibus execrandum. Ergo qui pecuniam equitati iuris anteponit, illustrem animi figuram, habitumque corrumpit: & dum legibus, quas recta ratio, atq; diuina sanxit, subdi ignominiosum putat, ipse sese dedecori, & ignominie vilissimo præcio addicit. Animi itaq; splendore deleto, impuritateque suscepta, quæ tandem spes relinquere potest vllius laudis & gloriæ comparandæ, cum ex ornamentis animi laudes omnes orientur? Non adducar igitur ut credam vos aliquid ad famam sordidū, & vestris, rationibus & institutis alienum, pecuniæ causa suscipere. Quauis deinde valde fortunas amplificetis, multi tamen erunt mercatores, qui vos diuitijs longe superent. Vestrum autem est non eas opes appetere quibus obscuro etiam homines affluunt, sed quæ vos in altissimo gradu constituent: neque in illis diuitijs dignitatem ponere, quibus abundantem licet esse turpissimum, sed per quæ omnia veræ dignitatis ornamenta consequamini. Si vero pecuniam vt gloriæ instrumentum amandam existimatis, reputate quam sit absurdum pecuniæ causa dignitate omni orbati, atque gloriam prorsus abicere. Nec vos illorum hominum exemplis vti decet, qui flagitijs indignissimis facta egregia contaminauerunt. Quis enim est iam sine mēte, qui vel Marium, vel Syllam, vel Cæsarem, vel alios simili amētia furentes eo nomine laudet, quop vt magnas opes haberent detrimenta quamplurima cōmuni- bus rebus inuexerint? Contra vero si quid ab illis sapienter

## DE GLORIA

Et fortiter administratū est: siquid opere Et studij in Rēp  
contulere, id omnes laudibus efferēdum, atque predicandum  
iudicant. Non sunt igitur quidam homines imperiti. Vestri  
dissimiles vlllo modo ferendi, qui cum sūmorum hominum  
virtutes asequi nequeant, eorum vitia consecantur. Hoc  
enim perinde est, atque si quis excellentem formā illuie Et  
squalore scēdatam effingere volēs, cum pulchritudinem illā  
exprimere non possit, illuuiem tantum, atq; sordes imite  
tur. Nec vos moueat illa descriptio facultatum in rebus pu  
blicis ab earum moderatoribus instituta. Non enim fuit mēs  
eorum, vt summos honores ad eos qui essent opulentissimi  
deferrent. Sed cum intelligerent illos qui summa rerum in  
opia premuntur, haud ita facile posse studium Reip. nauare  
Et eas artes colere quibus patriæ maximis in rebus vsui esse  
possent homines propter necessarij victus indigentia in finis  
artibus incubētes, nec immodicis oneribus, fatigādos, nec sum  
mis honoribus honestādos esse decreuerūt. Illū autē maxi  
mū censum statuerunt, qui satis esset ad vitam honeste  
Et moderate degendam. Quod si quis infimæ classis homo  
virtutem egregie coleret, Et excellēte eindustria tenebris  
emergeret illi certe noluerunt esse aditū ad sūmos honores in  
terclusū. Tunc enim optime Reip. consuli putabant, cum vir  
tus Et frugalitas inertī nobilitati esset antelata. Nam  
quod ad Hispaniæ principes attinet, quos olim dicitis  
diuites homines appellatos, haud facile dixerim, magis ne pro  
pter abundantiam pecuniæ, an ob illustres animi opes hoc  
sibi cognomen peperint. Illud affirmare possum, eorum no

men, qui virtutis opibus minime instructi fuerunt, aut obliuione sepultum esse, aut (quod est longe grauius) sempiterna infamia notatum. Soli igitur omnium prædicatione celebrantur, qui pro religione, & patriæ defensione opes, & facultates neglexere, caputque suum in vitæ discrimen intulere, hostiumque impetum inuicta virtute repressere. Horum enim laudes ad citharam patrio more cani: horum res gestas ornari: his mirificum ab vniuersis studium tribui videmus. Si vos autem laeta, & preciosa supellex, si magnifici apparatus ita delectant, vt in illis decus vitæ constituatis, veniat vobis in mentem quam sit indignum aliunde quam a vobis ipsis dignitatem exquirere. Etenim si vos aliqui propter alium vestrum æqualem honorarent, idque aperte ostenderent, sese nullo numero vos habituros fuisse, nisi vidissent cum illo sociatos, quem obseruantia dignum censerent, id certe splendore vestro indignum putaretis. honoremque aliorum causa vobis oblatum aspernaremini. At quanto est indignius propter infimam seruorum conditionem, aut propter opes fluxas & caducas obseruari? Perficite igitur viri nobilissimi, vt non facultatibus, non familiæ, non generis claritati, sed vobis ipsis, hoc est, animis vestris omni laude cumulatis honores eximij deferantur. Ea enim tantum vestra ducite, & earum facultatum copia gloriamini, quæ nec casus eripit, nec inuidia labefactat, nec ætas vlla consumit. Quæ enim ad imperitæ multitudinis plausum aucupandum referuntur, ita sunt fluxa. & inania, vt intra breue tempus, & exiguum ea omnia leuissimus etiam quisque contemnat, & pro nihilo

habenda putet. Nec eos imitemini, qui corruptis hominum  
 studijs se stabilem gloriam assequi posse confidunt, eaque de  
 causa alijs eripiunt; quod alijs statim largiantur. Multo enī  
 plures erunt iniustitia laesi quam beneficia deumēti. Deinde  
 multitudinis odium iustissimis de causis excitatum, est mul-  
 to vehementius, quam sit illa gratia paucorum, impurissi-  
 ma largitione collecta: & ita fit, ut qui malefici sunt in mul-  
 tos, ut esse possint in paucos benefici, fructum laudis exiguum  
 & inanem habeāt, sceleris autem offensionem sempiternā.  
 Repellite igitur omnia, quæ maculā afferre possunt vestrae  
 dignitati, illaque studia colite, quæ sola gloriosa sunt existi-  
 manda. Non enim diuitijs abundare, nec tenuiores affligere  
 nec in Rep. dominari, sed animi bonis affluere, vniuersis  
 charum esse. Reipu. salutarem existimari, est laudabile, glo-  
 riosum, & sumis honoribus illustrandum. Est enim honor  
 diuinum quoddam premium virtuti, & honestati constitu-  
 tum, omne turpitudinis consortium repellens: & ita fit ut  
 qui animum flagitio, & turpitudine contaminatum gerunt  
 nullo pacto honorem, sed inane fortasse nomen honoris adep-  
 ti in summa ignominia versentur. Ergo cum tāta dignitas  
 sit in animo virtutis ornamentis exculto: cum tantum  
 laudis ornamentum in fide, iustitia, bonitate consistat: tamē  
 erit quisquam, qui suadere audeat vobis hominibus ad decus  
 & laudem natis ut tantum decus abiciatis? Vt præclaram  
 istam indolem insigni scelere polluat? Vt animi præstatiā  
 eximio dedecore maculetis? Non istud genus hominum a ve-  
 stra familiaritate repellitis? Non tantam gloriae labem ac-

que perniciem in terras vltimas exterminabitis? Arcete amplissimi viri pestem: foeda cōsilia detestamini: sceleratos homines a contubernio vestro reycite, ne vestro nomini grauem maculam sermonibus impurissimis inurant. Non enī illa domus gloria floret, in quam innumerabilis pecunia congesta est: sed quae multis abstinentiae exemplis abundat. Nec qui opibus & potentia praestant: sed qui sunt virtute & dignitate principes splendide solent, atque magnifice laudari. Nec illi qui propriae vitae consulunt, sed qui eam pro patriae salute dimittunt, in gloria sunt. Non vos autem conturbet inopiae nomen. Si enim fortunas Reip. causa neglexeritis pro fluxis, & interituris opibus aeternis atque diuinis affluetis. Nec mortis ipsius aspectu terreamini. Si enim cum id a vobis patria flagitauerit, hanc breuem, & miseram vitam in summum discrimen adduxeritis, immortalitatem consequemini. Si igitur exarsistis ad gloriae cupiditatem: si vos à primis annis pulchritudo dignitatis allexit: si immortalitatis studio flagratis, excellentem istam industriam in virtutis studio consumite: iustitiam atque pietatem colite: vniuersum genus hominum beneficis vestris obligate. Sic enim eam honestatis amplitudinem consequemini, quam praesentes admirentur: posterī memoria gratissima prosequantur: de cuius laude mortales omnes vna mente, & voce consētiant. Haec tenus quidem me cum illis disseruisse existimate. Libenter autem hoc dicendi genere vsus sum, ut hac quasi declamatione meditatus atque paratus aliquando ad huiusmodi homines ab iniuria dehortandos accedam. Cupio enim eos

quouis artificio ab opinione leuitatis ad verae gloriae ra-  
 tionem traducere. Nihil quidem, inquit Metellus erit  
 quod non isto tam eleganti orationis instrumento effi-  
 ci valeat. Sed unde quaeso tibi tanta dicendi orna-  
 menta suppetunt. Hanc enim antehac habui de te  
 opinionem, ut existimarem te facile posse tractare ma-  
 teriam, in cuius commentatione multum ut soles,  
 operae & study consumeres. Ut autem ex tempore  
 isto modo diceres, suspicari non poteram. Quod item  
 in Augustino nostro mirabar. Quauis enim ni-  
 hil sit ullo politius, tamen tam splendidum orationis  
 ornatum ab illo sine diligentiore meditatione non ex-  
 spectabam. Fortasse inquam ridens, habet hic locus  
 aliquam vim diuinam, quae differentium animos in-  
 citer: & nos ea quae dicimus, non ingenio nostro, sed  
 Musarum spiritu concitati dicimus. Ut autem poetis  
 multo felicius fluunt carmina, quae non studio & me-  
 ditatione, sed furore diuino proferuntur: ita mirum  
 non est nostra non multum multis in locis a poeticis  
 dissidentia vberius Musarum quodam afflatu fundi,  
 quam diuturna commetatione contexi potuissent. Si  
 haec, inquit Aug. loci natura est huc nobis saepius venien-  
 dum censeo ut tam incunda Musarum consuetudine  
 fruamur: illarumque numine completi his saltem se-  
 dibus herbidis & amoenis, inter has, vltimos tam suis frondi-  
 bus, quam adiunctis vitibus totum hunc locum opacā-  
 res disertis esse possimus. Tibi igitur author sum, ut hac



tanta loci oportunitate admonitus, ea quæ restant alacrius persequare. Faciam inquam: Atque de iustitia quidem nõ est quod amplius in præsentia differam. Cum enim verum decus sit in maxima virtute positum, quæ quidem illustratur magnis in Rempub. meritis: constetque nihil esse iustitia magnificentius, aut hominum vitæ salutaris: quid est magis perspicuum, quam summum, & excellens decus iustitiæ munere contineri. Maxime cum nulla animi, & ingenij indoles egregia a iustitia seiuncta possit aliquam habere dignitatem. Quæ enim iniusta sunt, quanuis sint ad mirabilia, sunt odiosa, & iniusta, perpetuaque flagrant infamia. Quod quidem in animi magnitudine facile cernitur. Recte tu quidem virtutem a temeritate, & audacia distinxisti, cum diceres, non omnem animi alacritatem in fortitudinis rationem cadere, sed eam tantum, quæ rationis imperium sequitur, & pro iustitia, atque communi utilitate pugnat. Qui enim impetu cæco, & inconsiderato concitatus manu cum hoste confligit, eum nullo modo fortem, sed temerarium, & immanem appellari conuenit. Ille igitur tantum vt dixi fortis est, qui rationi parens nullum periculum pro salute communi recusat. Qui autem hoc animo est, egregia laude carere non poterit. Omnes enim mortales admirantur inuictum robur animi nemini cedentis, nulli labori succumbentis, nullis periculis officia relinquentis. Nec verum est inhumanam, & impudentem audaciã constanti

multitudinis opinione laudari. Quis enim homines cædēne  
 faria imbutos, sanguinēque perpetuo sitientes eo nomine lau-  
 dandos putat, quod aliquod immane facimus intrepide sus-  
 cipiant? Contra vero quo maior est in illis ad scelus audacia  
 eo magis illos omnes mortales oderunt, & execrantur, ma-  
 laque peste dignos existimant. In eo autem quod ais, sumos  
 principes iniustissima bella suscipiendō summa quadā glo-  
 ria floruisse, parum mihi videris attendere, que sit huius  
 verbi sententia. Gloria enim ut sæpe dictum est, sine singula-  
 ri hominum studio & benevolentia ne intelligi quidē potest.  
 Nemo enim pestilentiam, & vastitatem, nemo terremotū,  
 eluionem, incendium, & reliqua, quæ vi incredibili animos  
 hominum perterrent gloriosa vāquam putavit. Ea igitur  
 tantum laudari, ea memoriæ mandari, ea immortalī religio-  
 ne consecrari cernimus, quæ alta quadam mente, atque sin-  
 gulari iustitiæ & pietatis studio geruntur. Vt igitur nec  
 naturæ prodigijs nec truculentis belluis gloria tribui potest:  
 ita nec hominibus nihil omnino a belluarū immanitate di-  
 sta utibus. Quis enim est tam sine mente, qui nomen eorum  
 non oderit, quos accepit fuisse generi humano pestilentes?  
 Ergo cum gloria magna ex parte in hominū charitate sita  
 sit, eos quos omnes existimant luce indignos extitisse, qui  
 bus etiam ad inferos perpetuum cruciatum exoptant, dices  
 esse gloriam consecutos? Fuerint illi potentes, & admiran-  
 di: horrificum bellum multis intulerint: innumerabiles na-  
 tiones Martis vi perculerint, atque subegerint. gloria certe  
 ne tum quidem cum se florentes, atque beatos existimabāt

affici potuerunt: & nunc mortui omnibus impuri, detestabiles, & execrandi videntur. Quod si leuissimus quisque eos admiratione percussus extollat, non diu tamen in ea opinione permanebit. Illā enim breui tempore ratio, atque mediocris animaduersiopenitus euellet. Hic locus postulat, ut ordine tuo omisso nunc potissimum orationem illam refutemus, qua asseuerabas, eos qui in singulari certamine fureriter inito parem suum obruncant, in signi gloria cumulari. Eos enim ne minimam quidem gloriae partem attingere contendam. Non enim fortes, sed furiosi: non honesti, sed impuri: non illustres, & ampli: sed humiles & obscuri sunt existimandi. Grauitate tu quidem, & merito genus illud certaminis ut omnibus institutis, diuinis, & humanis infestum insectatus es. Quid enim habet turbulentum illud dissidiū insana in laceffendo contumelia, funestus ille teterrimae contentionis exitus, quod non sit & omni scelere imbutum, & turpitudine in signi contaminatum. Eos tamen ais in summa gloria versari. Quomodo tandem? Aut qualis est ista gloria? Concurfus vndique fit leuissimorum hominum, ut viuos illos Martios inter se acriter, & animose sine vlla graui causa certantes spectent. Tribuitur magna laus illis, qui vel hominem sanctissimo sibi religionis fœdere sociatum iugulant: vel mortiferam plagam ut amentissime multitudini satisfaciant interrito vultu excipiunt. Sed velim mihi dicas cum olim gladiatores inspectante populo Romano depugnabant, num existimes eos qui simili audacia paribus suis vitā eripiebant, simili laudis genere caruisse. Imo quo plures,

## DE GLORIA

Et clariores spectatores habebat, eo maiore plausum excitabat. Quid autem mirum est, hominum genus abiectissimum propter inanem virtutis imaginem eam laudem obtinuisse, quae bestijs etiam dari solebat. Laudabatur enim ferae truces, et immanes, quae multos homines in circo laniabant. Hac etiam aetate in Hispania praesertim, cum in ludis publicis undique spicula in tauros intorquetur, illi qui magnam hominum stragem edunt egregij tauri, atque non vulgari pretio digni reputantur. Sic igitur homines isti nobiles qui amentia precipites in exitium ruunt, ab imperita multitudine laudem assequuntur, sed eam laudem, quae sit illis cum impurissimis gladiatoribus, cum leonibus, cum pantheris, atque postremo cum tauris etiam communis. Num quispiam asseruit, aut feras illas, aut homines efferatos, quorum ludus erat humanum sanguinem fundere, in gloria fuisse? Mini me quidem. Cur ita tandem? Quia gloria nullo modo consistit in leui, atque repetita multitudinis approbatione, quae momento temporis euanescit. Vt igitur apud Romanos non Mirmiliones, non Retiarum, non Thraces, non Hoplomachi, non denique totum hoc operarum genus, est disciplina lanistarum impurissimum, et inquinatissimum, quamuis audax esset in gloria uixit, sed imperatores, et optimates uirtute grauitate, et consilio patriam conseruantes: Ita nunc non inhumanum, ferum, barbarum facinus obeuntes in gloria uigent sed uiri constantes et graues aplissimae uirtutis opibus Christianam Respublicam fulcietes. Nemo enim non uidet istorum turpitudinem, qui uitam uenalem habet: Qui sui, aut aduersarij caede amentissimae multitudinis spectaculum praebet: Qui sunt furoris ipsius incipia, qui leuissimis de causis gla

diatorio generi mortis addicuntur. Videte igitur quod ge-  
 nus laudis. Vita emēdū putent homines amētissimi. Id nēpe  
 quod īpuris gladiatoribus, & bestijs ī manibus cōcedi potest.  
 Deīde quā cito memoria facinoris illius extingatur. postre-  
 mo quāta sceleris infamia deformatū sit. Qui enī in cer-  
 tamine spiritū effūdunt, statī veniūt in obliuionē: & ita ex-  
 cedūt ē vita ut ne pōpae quidē aut funeris & sepultura hono-  
 rē quē vulgus hominū plurimi facit, obtineāt. victores autē  
 quis post triduū in magnis viris habēdos putat? Nemo certe  
 Quin potius illos ōnes vt pestiferū omen detestātur. Quē  
 admodū igitur olim gladiatores quāuis victores a circo dis-  
 cederent, & pīcti veherētur in rheda eximio quodā plausu  
 celebrati, nemo non infames, & detestabiles existimabat:  
 Ita isti quos similis in conditione dissimili morū feritas, at  
 que barbaria delectat, quāuis illo tēpore exiguō in quo maior  
 est leuitati & amētia, quā rationi, & iudicio locus a leuissi-  
 ma illa turba aliquod genus laudis assequātur. Brevi tamē  
 omniū opinione in turpissimorū hominū numero reponūtur  
 Nec enī esse potest in scelere diuturna multitudinis approba-  
 tio. Ergo cū gloria posita sit in cōstāti p̄dicatione hominū  
 ingētia facta mirātū, & eximū ornamentū dignitatis  
 insigni amore cōplectētū, illā tam inanē laudē tā temera-  
 riā, tam repentinā, tā subito ex cōni memoria discedēt  
 atque postremo tanta sceleris īmanissimi cōtagione macula-  
 tā gloriā appellabis? Nullo modo mihi crede potest gloria in  
 tam tetro & impio, tā ōnibus testato, tā cunctis hominibus  
 inuiso facinore consistendi locum habere. Qui sunt igitur  
 illi quorum virtutem omnes summi, infimi, mediocres

## DE GLORIA

*admirantur: quorum magnificam speciem intuentes studio incenduntur: Qui non viui modo, sed multo etiam magis post mortem in ore omnium sunt? Illi nempe qui insignem patriæ charitatem incredibili robore, atque virtute communiunt: qui humana omnia quantumuis horribilia veri decoris tuendi causa despiciunt: qui vitam cum opus ita fuerit patriæ reddere minime recusant. Mirum enim est ut afficiatur omnes quoties audiunt aliquod facinus clarum, & memorabile pro salute omnium cum magno vitæ periculo susceptum. Tanta est enim huius virtutis admiratio, ut eos etiam qui multis ante seculis patriæ suum sanguinem largiti sunt amare compellamur. Codrus itaque hominum commemoratione viget, qui sese in medios hostes immisit, ut morte sua patriam conseruaret. Clarissimam Leonidis mortem pro salute Græciæ oppetitam miris laudibus exornant. Decij sese pro patriâ deuouentes legentium animos sibi virtutis admiratione deuinciunt. Huius generis exempla vel innumerabilia proferri possunt, quibus intelligamus non audaciæ, sed virtutis laudem immortalem tribui, Neque patriam importuna cupiditate vexantes, sed eam cum vitæ etiam periculo conseruantes omnium sermone celebrari: Neque illis qui omnia domandi libidine pervertere, sed qui e suorum ceruicibus hostium impetum insigni virtute depulere, diuinos honores haberi. Sed minime necesse est nobis hoc in loco diutius immorari, ad alia præsertim festinantibus. Restat ut aliquid etiam de temperantiæ laude dicamus. Est enim in hac virtute totius honestatis decus, & lumen constitutum. Regit enim*

Et continet omnes affectiones, vnde appellatur temperantia quod insit in illa animorum temperatio quaedam, Et admirabilis ex vario Et repugnante affectionum genere concensus. Graeci appellant σωφροσύνην, quasi σωζονσα φρόνησιν. Conseruat enim maxime prudentiam, Et considerata iudicia rationis salutaris praesidio confirmat. Parū enim iuuat recte sentire, si statim nos libidinis immanitas à recta sententia depellat. Hoc igitur efficit temperantia, vt ratio imperium facillime teneat: atque pro dignitate regium munus administret. Refrenat enim libidinem: voluptatē nefariam repellit: infinitis cupiditatibus obsistit: Et omnes denique motus animi temerarios, atque turbulentos coercet, Et comprimit. Ex quo efficitur prudentiam, atque iustitiam modestiae munere contineri. Tūc enim demum vel vera ceruere, vel recta, atque simplicia consecrari possumus, cum omnis libido comprimitur. <sup>am</sup> ~~Est~~ vero illa magni animi indoles ad res altas, Et arduas aspirans, si modestia vacat, virtutis nomē habere nō potest, sed extremi furoris Et amētiae. Qui enim ita elato animo sunt, vt modum non teneant, a rationis imperio deficiunt, Et impetu caeco ruunt, omnia quocumque se conferunt euertentes. Cum autem praecipuum munus huius virtutis sit, in omni officio modum Et ordinē conseruare, Et id quod in qualibet re maxime deceat amplecti, necessario complexa est omnē pulchritudinis excellentiam. Vt enim qui temeritate Et amētia ducuntur, aut alicui proterue nocent, aut molliter Et effeminate se gerunt, dedecus insigne concipiunt: ita qui animo recte constituti

## DE GLORIA

sapientiã & equitatẽ colunt, & humana cuncta despiciunt omnia honestatis lege metientes, omnibus simul dignitatis opibus excellunt. Ergo cum hæc virtus õne dignitatis ornamentum in se cõtineat: & virtus ex se necessario gloriã generet relinquitur õnem gloriã in tẽperantia consistere. In ordine enim vitæ & cõtãtia sita est honestas õnis, & in confusione turpitude. Quid enĩ quæso Achillis iracundia, aut Aiacis furore turpius? Quorum alter luctu atq; lachrymis quãtum sibi ipse displiceret, ostẽdit: alter dedecus impotẽtia animi cõceptũ morte delere cõstituit. Quod si homines laudis avidi propter intẽperãtiæ recordationẽ se ipsi oderunt, quod tãdẽ de illis populi vniuersi iudicium fore suspicamur? Fieri ne potest vt multitudo sit in quẽquã natura clemẽtior, quã est quisquã in se ipsum? Aut vt cernat aliquis acutius sua flagitia, quã vulgus ad alienũ dedecus animo notãdum semper intẽtum? Quod autẽ ad Annibalẽ attinet, si talis eius natura fuit, qualis a Silio describitur, ecquẽ existimas, qui tãtã illius immanitatẽ non exhorruerit, atq; detestatus sit? Cum igitur odio hominũ flagrarit, ad gloriã peruenire non potuit. Non est ita inquis. Imo præcipiti & effrenata mẽte eã gloriã est adeptus quã animi moderatione atq; tẽperãtia nunquã assequi potuisset. Pergis ne tu gloriã in hominum metu atque cõsternatione ponere, quæ tota est in animi dignitate atq; beneficẽtia collocãda? Fuit ille quidẽ stupẽdus, fateor: sed ita vt horrida & infesta pestinõ vt vir egregiæ dignitatis laudibus abundãs. Quod etiã in Alcibiade perspicipote est, qui cum egregiã indolẽ in tẽperãtia contaminarit,



ignominia seipiternæ maculis est aspersus. Idē de Pausania, cuius etiā mentionē intulisti, & reliquis eodem morbo oppres-  
sis asserendum est. Nam quod ad Alexādrū attinet, quātū illius dignitati intēperatiæ dedecus offecerit, explicari non  
potest. Quāuis enim magnum nomē animi præstātis altitu-  
dine, & multis cōtinētiæ exemplis adeptus fuerit, postquā se  
se immēsa luxuria, impiaq; multorum cæde cōmaculauit,  
extremā ignominia subiuit. Factum enim est, vt illius no-  
mē paulo ante hostibus etiā charū, esset repēte amicis prope  
ōnibus inuisum. In vniuersum autem, quos dixisti gloria  
magnitudine insolētes & furiosos extitisse, y nunquā vllum  
veræ laudis gustum habuere, Neq; solida gloria, sed iactati-  
one, & leuitate a mētis statu deiecti sunt. Nō enī erāt vir-  
tute vera, e qua gloria ōnis emanat, stabiliti. Et ideo nec vē-  
tosā populi celebritatem, nec honores eximios ferre atq; susti-  
nere vllō modo potuerunt. Perīde enim atq; varua cymba  
navis oneraria velis & armis instructa vētum sustinere nō  
potest, sed leuissimo flatu iactata deprimatur: Ita isti cum  
virtutis āplitudine & grauitate careāt, honoribus eximis  
tāquā vētis vehemētibus obruūtur. Videte autē quā gra-  
uiter Plato ōnē vitæ dignitatē in animi moderatione ponat  
Sic enim ait in quarto libro de legibus. Deus quidē o viri, vt  
ex ātiquorum scriptis accepimus, omnium rerum initium,  
extremum, & medium numine suo complectens, ita recta  
per omnia pertinet, vt orbem natura conficiat. Illum  
autem sequitur iustitia, in eos qui a diuina lege deficiunt  
seuere vindicans. Porro autem qui vitæ beatæ compos

## DE GLORIA

futurus est, iusticiam amplexus humili ornatu subsequitur.  
 Qui vero ductus insolentia, vel opibus, vel honoribus, vel for-  
 ma corporis elatus, tum iuuenta & amentia præceps arden-  
 tique impetu animi concitatus cum tanta contumelia ut sta-  
 tuat nullius se principis aut moderatoris ope indigere, sed  
 esse potius ad alios regendos instructum, is a Deo deseritur  
 Desertus autem & alios iisdem opinionibus inflatos sibi soci-  
 os adiungens, exultat, omnia perturbans. Et primum quidē  
 apud multitudinem in viris magnis habetur, sed breui dig-  
 nas pœnas iustitiæ pendens se ipsum, domum, vniuersamque  
 patriam funditus euertit. Verba Platonis expressi, quibus  
 vir ille summus omnem gloriæ rationem in iustitiæ cultu,  
 & in humilitate collocandam putat. Illius enim tantum  
 firmas, & stabiles opes esse dicit, qui deum omnia providen-  
 tem, atque moderantem intuetur, sibi que nihil assumens  
 omnia beatæ vitæ præsidia in ope cœlesti, diuinæque virtutis  
 imitatione constituit. Superbi vero, & insolentes, suisque  
 opibus nimium præfidentes, cum in deum non respiciant &  
 ita diuinæ mentis lumine careant, in tenebris ruunt, omnia  
 temere commiscentes atque perturbantes. Breui itaque fla-  
 tu inanissimi rumoris elati cum insigni patriæ calamitate  
 in sempiternum dedecus incurrunt. Vnde colligit idem Pla-  
 to esse Deum supplicii animo venerandum, & omni studio  
 sequendum, omnibus qui laudem, & dignitatem charam ha-  
 bent, Neque aliam esse censet ad vitæ splendorem viam, quã  
 que diuinæ virtutis similitudine, & animi moderatione  
 continetur. Sic enim ait eodem in loco. Quod nam erit igi

tur officium deo gratum, & cum illius natura congruens  
Vnum certe vna priscorum hominum sententia contentum  
Aiunt enim simili simile, quod quidē est ratione dimēsum,  
gaudere. Quæ enim modum non habent, neque secum inter  
se, neque cum ijs quæ certa ratione & modo definita sunt  
vlllo pacto conuenient. Deus autem nobis modus atque men-  
sura est multo quidem certior pecunia, & multo exactior  
quam mens humana. Is igitur qui in dei amicitiam ventu-  
rus est, oportet, vt quam maxime possit ad illius similitudi-  
nem accedat. Hac autem ratione efficitur modestum esse  
Deo carum. Est enim illi similis. Intemperans vero dissimi-  
lis, & ab illo dissidens, & iniustus. Hæc Plato. Quibus ni-  
hil potuit dici præclarius. Primum enim similitudine supra  
& magnitudinibus communi dimensione carentibus, asserit  
incontinentes, proteruos, atque petulantes, neque bonis, neque  
sui similibus vlla ratione coniungi posse. Cum enim eorum  
infinita cupiditas nequeat vlllo modo terminari, & idem  
omnes ardentissime cupiant, multo maior existit inter illos  
contentio, quam inter bonos & improbos excitari plerumq;  
solet. Tum illud quam sapiēter dictum? Non pecuniam, quæ  
multicommunem rerum omnium mensuram esse statuerunt  
non mentem humanam, qua quidam omnia moderanda pu-  
tant, sed Deum ipsum esse modum, rationem, & regulam  
qua sint omnia vitæ officia dirigenda. Ita autem fit, vt illi  
moderati sint, qui sese ad dei voluntatem, tanquam ad exa-  
ctissimam vitæ legem, & normam accommodant. Qui  
cum Dei similes sint (necesse enim est vt sit illis eximia

## DE GLORIA

cum Deo similitudo, qui sua omnia diuina lege & ratione metiuntur) Dei sibi amorem conciliant, & illius opibus illustratur. Vt igitur omnes impuri, & intemperantes, cum deum a quo valde dissident infensum habeant, & honestis hominibus odiosi sint, & flagitiosis etiam vehementer inuisi luce omni dignitatis orbatu concidunt: Ita mites, atque mansueti tranquille omnia, atque moderate gerentes, cum in deum respiciant diuino quodam lumine collucet, & bonis chari sunt & improbis admirandi: atque ita tandem diuino & humano iudicio immortalem claritatem assequuntur. Ex quo efficitur omne gloriae lumen esse in temperantia positum. Non igitur impotentes, & iracundi: non superbi & insolentes: omniaque furore, & inaudita libidine perturbantes gloria florent, sed qui iracundiam cohibent, libidinem refranant, animum temperant, & quanto magis excellunt opibus, tanto se submissius gerunt, & ordinem, atque modum in omni officio conseruant. Hi constantes & graues homines, hi viri magni, atque plane Dei similes habentur, & omnium tandem consentiente laude celebrantur. Ergo ut iam huic parti finem imponamus, si illi tantum quos neque amentia vexat, neque nefaria habendi cupiditas inquinat, neque formido concutit, neque vis libidinis inflammat, in gloria sunt: sed qui sapientia florent, & omnem curam, & cogitationem in publica salute desigunt, animoque magno sunt, & inuicti, quem quidem lege diuina moderatur, relinquitur plane omnia egregiae cuiusdam laudis ornamenta esse necessario cum virtutum maximarum studio sociata.)

¶ V ARTI LIBRI FINIS ¶



VNCTANDEM RELI  
 quum est, ut videamus, quam vim  
 habeant argumenta illa, quibus con  
 tendis gloriae studiū Christianis in  
 stitutis aduersari. Quāquam ea  
 quae haecenus adducta sunt, satis  
 superque puto ad illa diluenda. Si  
 enim constat nullā esse in temeritate, & amentia ad gloriae  
 munitā viam, si laus omnis in eximia virtutis elegātia con  
 sistit, & omne studiū Christiani hominis excellēti virtuti di  
 candum est, quid clarius esse potest, quā gloriae cupiditatem  
 esse cum Christiana disciplina valde coniunctā? Qui fieri  
 enim potest, ut quisquā singulari studio virtutē colat, vir  
 tutis autē ipsius decus, & ornamentū despiciat? Quod qui  
 dem si diuini homines indignū virtutis praestātia putassēt  
 nūquā splendore illius inuitādos existimarēt eos quos omni  
 virtute instructos, & ornatos volebāt. Audi enim quibus  
 verbis magnus ille Moses populū in amorē pietatis allecēt  
 et inuitet. Sic enī ait. Hae est vestra sapiētia, & intelligētia  
 in gētū luce, & celebritate cōstituta, ut audiētes vniuersi  
 huius diuinæ legis instituta, dicāt. En populus sapiens, & in  
 telligēs, gens magna. Vides ne quali oratione vir ille sūmus  
 ostēdat gloriae esse diligendā? Nō mediocrē enim vim in eo  
 argumēto sitā putat ad populū amore pietatis inflāmadum  
 quod ipsa sit apud omnes miris laudibus efferēda. Idem  
 que statim subiungit. Nō est vlla natio tā illustris & ampla  
 ut deos praesentes habeat, sicut nos habemus dominum

Deum nostrum presentem, & nobis in votis, & precibus  
 occurrentem. His verbis Moses non modo gloriam exornat  
 sed illius fontem aperit. Deo enim carum esse illius mente  
 gubernari, caelesti praesidio communiri, est maxime lauda-  
 bile, & gloriosum, & omnium sermone celebrandum. Mul-  
 ta ex huius sanctissimi viri scriptis proferre possem, quibus  
 clare videretis quantum semper omnes verae gloriae stimu-  
 lis ad studium virtutis incenderit. Sed ad diuini vatis atque  
 clarissimi regis carmina festinet oratio. David igitur, ut  
 alios inter illius & Moysis tempora interiectos omittam, qua-  
 to studio gloriam tuetur? Quanta animi contentione dede-  
 cus repellit? Quam indigne patitur eorum inuidiam, &  
 immanitatem, qui laudes ipsius obscurare nituntur? Quo-  
 usque tandem, inquit, o viri gloriam meam deformatis? &  
 alibi, Domine, inquit, si feci istud, (intelligebat autem falsum  
 sibi crimen illatum) si manus meas scelere maculaui: Si do-  
 mesticis meis aliquid mali machinatus sum: & non potius  
 ita me gessi, ut inimicos etiam meos a debita peste seducerem:  
 hostis me persequatur, atque petat animam meam: Compre-  
 hendat, atque proterat vitam meam. Grauis sane impreca-  
 tio. Nihil enim videbatur fieri posse calamitosius, quam in  
 hostium manus incidere, & sanguine suo crudelitatem illo-  
 rum satiare, nisi id vltimo loco addidisset, quod omni dirita-  
 te retrius existimabat. Adiungit enim, gloriam meam in-  
 fringat, & abiciat. Haec oratio videtur ne tibi hominis lau-  
 dem contemnentis? an eam potius omnibus vitæ commodis  
 longe preferentis? Iam vero cum excitatur ad diuinæ maiestatis

statis amplitudinem auguste atque sancte venerandã: cum illius erga se beneficia infinita commemorat, quid illo tam grandi carmine celebrat magnificentius, quam gloriam sibi à deo tributam? Pugnas itaque suas, victorias, atque triumphos extollit: omnia summae laudis ornamenta, quae fuit diuina benignitate consequutus, oratione complectitur, Neque tantum potentia aut imperij finibus, quantum claritate nominis incenditur ad dei laudes caelesti quadam harmonia concinendas. Illius autem vltima verba, quae dixit cum iam mors appropinquaret, nonne aperte declarant quantum illi nominis amplissimi studium extiterit? Nam neque nomen suum neque parentis reticuit: & cum maiestatem suam esset oratione complexus, musicum illud artificium quo tantum diuinae mentis viribus excitatus excelluit, nullo modo silentio preteriuuit, Huius sapientissimi viri sapientissimus filius Solomon quae praemia proponit iuuentuti? Quibus muneribus adolescentes ad sapientiae studium in principio operis inuitat? Non alijs certe, quam regiae dignitatis insignibus, quibus excoluntur omnes animi, qui diuinae legi parent. Ait etiam in eodem libro iustitiae memoriam esse iucundã atque sempiternam: impiorum autem nomen quasi putredine exesum, atque confectum euanescere: claramque famam esse omnibus opibus, & facultatibus anteponendam. Alibi vero cum rerum humanarum imbecilitatem, huiusque miserae vitae sollicitudines, & angores esset elegantissime persecutus, omniaque tandem humana, vt leuia & inania contemneret, vnam gloriam excipit, & quasi mente incitatus ex-

## DE GLORIA

clamat, illius suauitatem vnguentis suauissimis, & odori-  
 bus esse præferendam. Multa possem ex huius summi regis  
 scriptis memoriter pronunciare, quibus ea confirmetur opi-  
 nio, gloriam nempe esse pijs hominibus expetendam. Sed par  
 est vt rationibus etiam pugnemus. Atque primum illud  
 afferamus, obscuritatem ignobilitatem, ignominiam, & de-  
 decus esse diuinæ vindictæ supplicium consceleratis homini-  
 bus irrogatum. Legimus enim eorum nomen qui diuinam  
 religionem impie, atque nefarie violauerunt, fuisse ex homi-  
 num memoria penitus euulsam. Apud Mosem vero Deus  
 ipse prædicit impijs fore, nisi resipiscant, vt eorum nomen  
 obliuione sempiterna conteratur. Alibi autem, id que multis  
 in locis, minitatur infamiã omnibus, qui legem neglexerint  
 atque sacra polluerint. Ieremias autem ita sub Dei persona  
 in Iudeos iuehitur. Euellam, inquit, vos, & ciuitatem istã  
 excindam: tradamque vos grauissimis ignominie maculis  
 inustos hominum memoriae sempiternæ. Ex his, & alijs lo-  
 cis infinitis quos causa breuitatis omitto apertum atque per-  
 spicuum est, ignominia esse supplicium, hominum impietati  
 & sceleri diuino numine constitutum. Quare minime mi-  
 randum est, viros interdum sanctissimos infamia quodam  
 modo frangi atque debilitari: & qui contra omnia fortunæ  
 tormenta egregie muniti sunt, ignominie tempestate sæpe  
 conuelli. Quod in Iobo, Dauide, Neemia, & alijs viris san-  
 ctissimis, & fortissimis cerni potest, qui cum reliqua omnia  
 inuicta virtute sustinerent, indigne ferebant ignominiam.  
 Quod si tantum malum est in sepulti nominis obliuione, in



dedecore, & infamia, vt in ea saepenumero videatur vltio diuina consistere, consequens est, vt laus, & gloria sit in diuinis muneribus habenda. Et si viri pietate praestantes non sine causa interdum vituperatione, & conuicio perturbantur, par est vt laude & praedicatione delectentur. Quod autem gloria sit diuinum beneficium Moses imprimis ostendit. Hoc enim Israel denunciat: Futurum nepe, si diuinis institutis obedierit, vt sit a Deo locatus in summa gloria, & cunctis gentibus honore aeternus. De Iesu vero illius suscessore scriptum est, Dei munere fuisse nomen illius per omnes terras cum summa omnium admiratione peruagatum. Apud Samuelem inquit Deus. eum qui me coluerit honestabo: qui autem me contempserunt erunt contempti. Non igitur immerito David multis in locis asserit, illam omnem gloriam qua mirifice redundabat, esse diuinae beneficentiae reuerentiam. Illum itaque perennem gloriae fonte carmine perpetuo celebrat. Illum summum auctorem decoris, & dignitatis intuetur: in illius cultu claritatem omnem positam esse docet. Ex quo apparet gloriam esse coeleste quoddam munus apud animos pios collocatum: Ergo cum nominis atque famae celebritas sit in diuinis bonis numeranda sapientem appellabis eum qui illam aspernatur? qui lucem ipsam fugit? qui beneficium diuinum repudiat? Christus, inquit, praecipit vt a gloria tanquam a re pestilente atque perniciose fugiamus. Quasi vero Moses, David, & reliqui, quorum testimonij usus sumus, non ea quae protulere spiritu illius afflati protulerint. Erat enim iam illis temporibus Christianum eorum animis inclusum. Sed de illis institutis postea videbimus. Nunc vero libenter ex te audierim, num Christus a caelis in terras

## DE GLORIA

delapsus est, ut naturam, quam ipse finxit euerteret. Imo vero ut eam iacentem erigeret, atque caelesti praesidio confirmaret. Gloriam autem appetitum esse in animi natura insitum abunde demonstratum est. Necessse est igitur ut animus tunc ardentius laudem appetat, cum fuerit morbis, qui illum impediunt omnino liberatus. Tunc enim incorruptus, atque sui similis permanens, vim atque naturam suam clarius ostendet. Ergo cum Christus omnes morbos quibus erat oppressum genus hominum a suis omnino depulerit, consequens est, ut illi qui Christi ope ex illis malis, quae naturam humanam deprimebant, emerfere, ad veram gloriam aspirarent, atque tanto ardentius gloriam expetant, quam reliqui mortales quanto maior ardor honestatis in illis existit. Deinde quid impudentia tetrius? Quid hominum vitae perniciosius? Quid christianae religionis castitati magis infestum. Nequam enim hominem, & improbum poteris aliquando fortasse ignominiae metu a flagitio reuocare. At qui pudorem omnem amisit, nihil sibi reliquum fecit, ad effrenatam libidinem aliqua ex parte cohibendam. Quo circa non immerito viri sanctissimi hoc impudentiae nomine omnem morum immanitatem complectuntur. Quale est illud Isaiae Scelus instar Sodome praese tulerunt, nec occultauerunt. Item illud Ieremiae. Frontem perfricuiisti, meretricis impudentiam suscepisti. Quod si nihil existimatur apud nos impurius in uerecundae frontis audacia, nihil erit moribus, & institutis Christianis aptius, quam pudor & uerecundia. Pudor autem nihil aliud est, quam vehemens motus animi dedecus fugiens

eis laudemque maxime consequentis. Ex quo efficitur, christiani hominis esse, decus & laudem intueri. Præterea cum hominibus christianis omnis opera in excimio virtutis cultu ponenda sit, qui possunt id negligere, cuius ope vident omnem contentionem in virtutis studio susceptam facillime sustineri? Quam enim vim habeat laudis suauitas ad pericula negligenda, voluptates nefarias repellendas, labores ingētes subeundos, satis fuit antea demonstratum. Id autem impulit Paulum diuinum hominem, ut tam sæpe eos, quos ad virtutis altitudinem instruit, laudis suauitate deliniret. Romanorum enim pietati atque religioni gratulans inquit, eorum famam iam fines orbis terrarum peragrassse. Ad Philippenses vero scribens eos ait instar syderum lumen suum longe lateque diffundere. Corinthios autem sanctissima templa, atque delubra diuini spiritus appellat. Omnes denique ad quos scribit, laudibus inuitat ad pietatis certamē alacrius inuendum Petrus item quam magnifice exornat eos, quos ad summum gradum virtutis adhortatur. Vos, inquit, estis genus electum, regium, sacrosanctum, & ab omni terræ contagione secretum & liberum. Sed quid horum cælestium hominum testimonijs vtimur, cum ipsum cæli dominum authorem habeamus? Discipulos enim suos coram laudans, eos mundi lucem appellat: & ut ciuitas in edito loco, & excelso sita occultari nequit: Ita illorum excellentem virtutem cæleri & occultari non posse confirmat. His igitur laudibus eos vehementius allicit ad omnes tempestates, atque procellas inuictō animo subeundas. Ergo si tantum virtutis instru-

## DE GLORIA

mentum est in laudis suauitate positum, ut ea sibi viri cele-  
 sti quadam atque diuina virtute præditi, utendū esse duxe-  
 rint ad animos hominum amore pietatis vehementius incitā-  
 dos: si Christus ipse suorum mētes ad summum virtutis stu-  
 diū magnificentia laudis inflammat, possumus ne dubitare  
 quin laus egregia sit diuinum quoddam imbecillitatis huma-  
 næ subsidium, ad omnes labores animo maximo perferen-  
 dos valde necessarium? Iam illud quæritur est? Omne videli-  
 cet christianorum studium, omnem operam, industriam, cu-  
 ram, cogitationem, omnem denique mentem esse ad cōmu-  
 nem salutem generis humani conferendam. Quid autē ma-  
 gis homines inuet, quam egregia fama & celebritas, & ampli-  
 tudo, haud quaquam reperies. Est quidem liberalitas, & be-  
 neficentia satis vrilis, sed ea vrilitas ad multos permanere  
 non potest. Vnius viri iustitia, vnius ciuitatis opes contineri  
 fortasse aliquando poterunt, quæ tamen illo extincto corru-  
 ent. Sic etiam fortitudo cuius vnius ciuibas tantum suis erit  
 aliquo tempore salutaris, non tamen alijs nec suis quidem sæ-  
 per. hoc etiam modo sapientiæ, continentia, aliarumque vir-  
 tutum omnium fructus est angustiis finibus, & exiguo vi &  
 spatio circumscriptus. At fama iustitiæ, fortitudinis, liberali-  
 tatis & continentia, & omnium denique virtutum nō pau-  
 cis sed omnibus, non modo suis, sed etiam exteris, non vna tan-  
 tum ætate, sed in multa secula, atque prope infinita consulit.  
 Nec enim tantum valet ad præsentem amplam dignitatis spe-  
 cie commouendos: sed ad omnem posteritatem exemplo vir-  
 tutis in laudem. An tu credis fieri potuisse in tanta

scelerum omnium colluione, crescete, subinde luxuria, vitiorum  
 que multitudine mentes humanas obruente, ut aliquod virtu-  
 tis & industriae vestigium in hominum vita resideret, nisi quo-  
 rundam animi virtutis egregiam monimentis excitati sese ad vir-  
 tutis studium applicuissent? Laus, laus inquam, & gloria ho-  
 minum dignitate florentium omnium praedicatione celebrata, &  
 monimentis annalium consecrata laeguentes animos exuscitat,  
 & amore dignitatis incedit, atque facit tandem, ut omnia hu-  
 mana quantumuis aspera & difficilia contemnunt, & honesta-  
 tem in maximis laboribus, & periculis acris studio consecuntur.  
 Ea autem de causa sancti scriptores, non modo nobis sanctorum  
 hominum expressas imagines reliquerunt, sed etiam nos ad eos  
 intuendos et imitandos omnibus modis adhortati sunt. Illos itaque  
 qui pietatem vnice coluere diuinis titulis, & ornamentis illu-  
 strant: Nos autem acerrimis interdum verbis insectantur,  
 quod vitae nostrae consilia excellentium hominum cogitatio-  
 ne minime conformemus. Quod certe non fecissent, nisi pla-  
 ne iudicasset nihil ad vitia ex animis extirpanda, virtutes  
 que serendas, hominumque vitam honestatis opibus excolen-  
 dam vtilius inueniri posse, quam clarorum hominum maxime cla-  
 ram, & nobilitatam virtutem. Etenim ut nulla maior pestis atque  
 pernicies rebus humanis inferri potest, ea quae nascitur ex ali-  
 quo inauditi sceleris exemplo: ita nihil est ad homines in offi-  
 cio continendos vtilius, nihil ad communis vitae cultum salu-  
 tarius, quam virtutis eximia monimentum. Quod si praestantium  
 hominum memoria iisdem regionibus, quibus vitae spa-  
 cium circumscriptum est, terminata fuisset: eorumque res gestas

## DE GLORIA

idem tumultus qui eorum corpora contegit, obruisset, quem tandem fructum ab illis caperemus? Nunc vero dici non potest quam nos iuuet illorum gloria æternis monumentis celebrata. Cum igitur constet tantum fructum afferre hominibus nominis claritatem, ut sine illa parum sit utilitatis in virtute: Christianique hominis officium sit, vitam etiam se opus ita fuerit, pro omnium salute profundere, quid minus Christiano conuenit quàm gloriam repudiare? Equidẽ eũ qui gloria omnibus modis aspernatur, atque respuit, non impudẽ modo atque nature cõmunis ignarũ, ut quidã homines sapiẽtes: nec angusti atque parui animi ut plerique: sed etiam inhumanũ atque ferũ appellabo. Tu cũ officium tuũ sit omnium utilitati consulere: ijs que legibus astrictus sis, ut quantum possis vniuersum genus humanum tueri debeas, id negligas atque despicias, quo nihil potest hominum vitæ salutaris inueniri? Si te non pulchritudo laudis allicit, utilitas certe communis te ad eam amandam incitare debuisset. Nunc vero cum nobilitatẽ omnino respuis, aut non intelligis quantum fructum rebus humanis afferat hominum præstantium fama, aut intelligis quidem, sed id ad te pertinere non putas. Si non intelligis, fatuus & amens: si cum intelligas, id minime curandum putas, inhumanus & ferus es existimãdus. Quãtum enim in te est, non modo dignitatis tuæ lumen, sed hominum salutẽ repudias. Illud postremo tantum est, ut nemo possit sine graui crimine laudem abijcere. Summum enim & extremum omnium honorum, quo sunt omnia studia, officia, consilia vitæ referenda: ad quod omnes curæ, cogitationes

tiones, & omnes denique rationes honoris, laudis, & digni-  
 tatis dirigendæ sunt, est ille sūmus ōnium rerū sator, atq;  
 moderator, a quo animū hausimus, & tantis, tāq; diuinis  
 beneficijs affecti sumus. Si igitur ingrati animi crimen &  
 scelus exhorremus: si beatæ vitæ compotes fieri ardēter op-  
 tamus nihil tanta cura, & studio moliri debemus, quam ut  
 Dei nomē ample, magnificeque apud omnes nationes illustre-  
 tur. Quid autem magis Dei gloriam illustret, quā christia-  
 ni hominis dignitas, non facile reperies. Ialem enim gentes  
 a nostris institutis abhorrentes opinionem de Christi numine  
 concipiunt, quales sunt ij mores, quibus christianam, numini  
 que diuino consecratam nationem præditam esse cōspiciūt.  
 Inde fit, ut nihil magis dedecoret apud homines summi dei  
 nomen, quā turpitudinis infamia a christianis impie conce-  
 pta. Ut igitur christianorum flagitia quodammodo in dei  
 contumeliam redundant: Ita nihil clarius illius bonitatem  
 in omnium conspectu constituit, quam christianani hominis  
 decus excellēs. Multo enim clarius dei numē in animis pietate,  
 atque virtute florentibus elucet, quam in hac vniuersæ  
 naturæ fabrica, quam oculis intuemur. In naturæ enim ope-  
 ribus opificium sūmi conditoris, ornatum atque pulchritudi-  
 nem mundi, quasi regiarum ædium elegantiam & magni-  
 ficentiam aspiciamus: In animis autem omnium virtutum  
 ornamentis, quasi gemmis & auro fulgentibus effigiem  
 diuinæ mentis admirantes obstupescimus. Ea autē de causa  
 Petrus Christianos literis adhortatur, ut sic inter gentes  
 vitam instituant, ut omnibus admirationem commoueant

## DE GLORIA

Sic enim, inquit, fiet ut qui modo vos quasi maleficos in se  
 Etatur, opera vestra bona respicientes Deo gloriam tribuant  
 Paulus vero quam multis in locis admonet, ne vllum impijs  
 sermonem demus: ut omnem maledicendi materiam ampu-  
 temus: ut decoris & honestatis coram omnibus hominibus  
 studiosi simus. Sic enim ait futurum, ut illustri dignitatis  
 exemplo multi virtutis studio incendantur, & diuina vir-  
 tus debitis laudibus efferatur. Eaque sibi causam asserit,  
 quod tanto studio, muneris sui functionem clarissime virtu-  
 tis operibus illustret, ut gentem suam emulatione incendat, at-  
 que ita tandem aliquos, ex Hebraeis ad verum Dei cultum tra-  
 ducat. Porro autem, cum docet Timotheum, quale sacerdo-  
 tem deligi conuenit adijcit in fine, oportere ut non solum a  
 pijs, sed ab impijs etiam & alienis, detur illi honestatis & in-  
 nocentiae testimonium, qui pontifex creandus est. Idem ad  
 Corinthios scribens inquit se mortem facilius passurum, quam  
 vllam gloriae suae imminutionem. O diuinum hominem, at-  
 que verae gloriae cupiditate flagrantem: Nempe qui illius  
 tuendae gratia neque mortem, neque cruciatum vllum recu-  
 set. Videbat enim nihil esse in rebus humanis neque ad salu-  
 tem generis humani fructuosius, neque ad Dei virtutem  
 praedicandam illustrius, quam piorum hominum claritate.  
 Ergo cum nihil clarius in omni natura Dei laudem &  
 gloriam ostendat hominibus, quam, illustris piorum homi-  
 num laus, & omnis animorum contentio ad diuinam gloriae  
 referenda sit: qui possumus gloriam sine graui, tetra, &  
 impio crimine repudiare? Inquis tamen Christi praecpta



gloriam tollere. Inanem quidem gloriam, quæ vel ex inani  
 plausu populi caduca, & fragilia laudantis, vel è simulatione  
 virtutis existit: non illam quæ ex vera virtute nascitur:  
 Nec eorum studium damnat, qui gloriæ seruiunt, sed qui  
 errore hominum ad eam se peruenturos esse confidunt: &  
 ita quod erat diuino beneficio tribuendum, in amentia popula  
 ri collocandum putant: Qua quidem nulla capitalior pestis  
 esse potest. Mentem enim omni luce spoliat, & a rebus diui  
 nis abstractam in terrã ita deprimit, vt nullo modo possit  
 verum animi decus intueri. Hoc est autem quod Christus  
 ipse perditissimis hominibus dicebat, quomodo potestis crede  
 re qui gloriam ab hominibus accipitis & gloriam, quæ à so  
 lo Deo est non, queritis? nihil est enim quod mentem magis  
 impediat quo minus, celestis disciplinæ lucem accipiat quam  
 illius gloriæ cupiditas quæ errore hominũ comparatur. Ita  
 igitur fit vt qui terrenis rebus addictus inanẽ laudem ar  
 denter appetit cum vera virtute careat, nunquam ad verã  
 gloriã aspiret, quã solus deus solum pietatis cultoribus elar  
 gitur. Verum enim decus quod est non in inani hominum opi  
 nione sed in virtute positum vt antea disputauimus dei mu  
 nus atque beneficium est: diuina autem beneficia non repudi  
 anda sed gratissimis animis accipiẽda sunt. Imo inquit  
 laus etiam vera fugienda est. Id enim Christus præci  
 pit, vt præclara munera obeuntes oculos hominum vitemus  
 Quando id? Aut quomodo? Nec enim id præclarum dici  
 debet, quod in inani specie virtutis inest. Qui autem extre  
 mum vite finem in humana laude constituunt, nõ virtutẽ

## DE GLORIA

colunt, sed virtutem simulando, scelus immane concipiunt. Dirum enim est impium est, execrandum est, non dico in humanas opes sed ne in gloriam quidem, aut virtutem ipsam, e qua gloria omnis existit, ut in summum bonum respicere. Deus enim deus solus est illud ultimum omnium bonorum quo sunt omnia vitæ consilia dirigenda. Qui igitur gloriam ut ultimum bonum respicit, fructum omnem virtutis amittit. Nulla enim virtus esse potest, nisi ad Deum virtutis ipsius authorem referatur. Exincta autem virtute, extingui gloriam necesse est. Et ita fit, ut nulla vera gloria ratio constare possit, nisi illis, qui semper in deum respiciunt, et omnem celebritatem ad diuini nominis amplitudinem dirigendam existimant. Qui igitur opus aliquod specie honestum ita molitur, ut in humanam laudem, quasi in ultimum actionis finem respiciat, nihil amplum, aut præclarum suscipit, sed potius in se impium atque nefarium scelus admittit. Ab hoc autem scelere grauiissima Christi oratione deterremur. Hoc enim facit, ne cum Deo preces adhibemus: cum ieiunijs libidinem refrænamus. cum e gentibus opitulamur, nobis auram popularem ut summum præmium proponamus. His igitur præceptis nulli modo nos a gloria studio reuocare contendit, sed ab illa inanitate, quæ pulchritudinem gloriae corrumpit. Quod eo erat diligentius faciendum, quo gloria magis omnibus humanis opibus antecellit. Qui enim ad voluptatem, vel ad pecuniam, vel ad alias res fluxas omnia referunt, facile possunt intelligere in quâto errore versentur. At gloria splendor tantus est, ut illius etiâ species homines honestatis

amore flagantes commoveat: Illisq; saepe ruinae periculum  
 intendat. Fit enim interdum, ut laudis specie capti eam non  
 ad aliud praestantius bonum referendam, sed per se sequenda  
 & amandam iudicent. ne igitur insita laudis cupiditate pro  
 lapsi corruamus, illa cautio adhibenda est interdum, ne spes  
 nostras ostentemus, donec eum statum assequamur, in quo  
 tuto possimus eas explicare, fructum nobis laudis, non laudem  
 ipsam sed hominum salutem, atque dei gloriam proponentes,  
 Vtrunque autem, Christus ipse praescripsit. ut enim eos qui in  
 tam lubrico loco sine gravi casu insistere nequeunt, a pericu  
 losa ostentatione deterruit: ita illos qui sunt aduersus inanis  
 laudis insidias salutari consilio praemuniti, ad omnes suas opes  
 proferendas impellit. Eos igitur tantum agitat, & insecta  
 tur, qui vel leuitati seruiunt, vel gloriam ut summum bonum  
 intuentur. Tanquam enim abest, ut nos ab illa dehortetur, ut  
 etiam ad illius studium instruat. Veluti cum admonet, ut in  
 uitati postremum in conuiuio locum petamus, ut nos ipsos sub  
 misse geramus: sic enim ait futurum, ut nobis laudis & glo  
 ria dignitatem ampliore inter homines etiam comparemus.  
 Qui tradit verae gloriae disciplinam: qui nobis certam &  
 directam viam dignitatis ostendit: qui docet qua ratione pos  
 simus ad laudem peruenire: is nullo modo nos a gloria dedu  
 cit, sed potius in illius studium icedit, et incitat. Quid illud? cum  
 clare, & aperte suis praecipit, ut omnes praeclaras actiones in  
 luce collocent, & in omnium hominum conspectu proponant  
 ut illo praeclaro virtutis aspectu commoti homines Deum  
 agnoscant, atque debita laude prosequantur. Minime igitur

necesse est priscorum vatum responsis diuinorum hominum  
 scriptis atque monumentis, innumeris piorum hominum exē  
 plis vti, cum ipsum Christum gloriae ducem, & authorem  
 habeamus. Illius enim hęc sūt monita, instituta, praecepta, à  
 quibus deflectere sine scelere nefario non possumus. Cum igitur  
 gloria sit diuinum beneficium: cum in ea tantum instru  
 mentum virtutis insit: cum nihil sit ad emendandos homi  
 num mores, & vitam recte constituendam salutaris: cum  
 tantum valeat ad virtutis diuinæ gloriam magnificentius  
 illustrandam: cum postremo ad eam amandam diuinis ora  
 culis, & Christi praeceptis & monitis incitemur, qui tandem  
 cōuenit asserere eam esse Christianæ disciplinae contrariā?  
 Non est igitur vlllo modo gloria negligenda: sed optandum  
 potius, si fieri possit, hoc fine quem diximus constituto, vt  
 in omnes orbis terrarum regiones virtutis nostræ fama pe  
 netret, nec vaquam nomen nostrum deleatur. Nullus enim  
 modus earum rerum cupiditati constituendus est, quæ ad  
 hominum salutem, & ad dei gloriam referuntur. est itaque  
 votum hoc non modo amplum, & illustre, sed etiam sanctis  
 simum, pietatisque plenissimum. Contra vero gloriam ab  
 iicere non modo est animi turpis, & abiecti verum etiam ab  
 omnibus naturæ legibus, atque diuinis institutis nefarie dissi  
 dentis. Quid enim aliud est gloriam a virtute repellere, quā  
 solem luce sua orbare? Aut quid minus decet hominem piete  
 ti deditum, quam diuinum munus aspernari, hominum salu  
 tem negligere: de gloria diuini numinis minime sollicitum  
 esse, Christi que imperium detrectare? Hęc enim omnia sūt

committenda ijs qui laudem, & claritatem non cernunt.  
 Quare vos hortor, vt magno, & elato animo in gloria in-  
 cumbatis: eamque putetis esse caeleste quoddam munus ani-  
 mos nostros spe quadam amplioris decoris & dignitatis in-  
 flammans. Vt autem melius cerneretis nihil esse diui-  
 nae legi magis consentaneum, quam verae laudis studium,  
 erat mihi in huius disputationis fine laudis ipsius ratio ab ho-  
 minis ortu repetenda. Sed partim quod arbitrer aures ve-  
 stras iam audientia defessas esse: partim quod solem precipi-  
 tatem aspicio, hac extrema parte nunc supersedere constitui.  
 Si placet igitur perorationem in alium diem reseruemus.  
 An tu, inquit Augustinus, cum opus iam pene ad extremum  
 perduxeris, imperfectum e manibus dimittas? Nos autem  
 non audiendo defessi, vt inquis, sed valde oblectati sumus: &  
 sermonem nostrum, si dies non suffecerit, possumus in mul-  
 tam etiam noctem producere. Quare tibi auctor sum, vt  
 praesenti dicendi felicitate, quae tibi hodie oblata est diuinitus  
 utaris. Minime enim conuenit cum orationis tuae cursum  
 adeo secunde tenueris, ante quam portum optatum capias ve-  
 la contrahere. Equidem, inquit Metellus, tum demum inte-  
 gram voluptatem ex ista disputatione percipiam, cum illam  
 absolueris. Quare te hortor, vt hodie orationi tuae finem im-  
 ponas. Eadem enim opera te labere in posterum leuabis, &  
 hominibus tui amantissimis obsequere. Equidem, inquam, in-  
 uitus hanc orationis partem in alium diem differeram: Vere-  
 bar tamen ne loquacitate mea satietatem vobis afferrem.

Nunc igitur quando vos, quae vestra est benignitas, ad audi-  
 endum erectos esse video, persequar libentissima quod restat.  
 Atque vram non quod ante a ioco dicebamus, Musarum  
 numen, sed ipse diuinus spiritus mentem nostram afflaret,  
 ut illius caelesti vi, & impetu concitari possemus vere gloriae  
 splendorem oratione consequi. Nec enim fieri potest, ut ingenij  
 nostri tenuitate rem tantam prodignitate explicemus. Sed  
 quando me huc sermonis cursus prouexit, oneri potius ipse suc-  
 cumbam, quam aliquid intentatum omittam. Ut autem  
 potissimum aliud dicendi initium sumam, quantis opibus or-  
 natus fuerit ille princeps generis humani, a quo omnes pro-  
 creati sumus, explicari non potest. Quod enim est tantum  
 ingenium, tamque diuina orationis facultas, & copia, quae pos-  
 sit illum excellentem humanae mentis habitum, illam mul-  
 tiplicis virtutis elegantiam, illas tantas opes memoriae ratio-  
 nis, intelligentiae, non dico ornare dicendo, sed enumerando  
 percensere? Si enim qui terrae situm, & circumscriptionem  
 qui maris immensitatem: qui aeris circumfusi naturam: totius  
 quae etheris ardorem: qui caelum vndique syderibus distinctum  
 & ornatum: qui postremo totius mundi concinnitatem &  
 admirabilem rerum omnium conuenientiam, contemplari  
 volunt, neque satiari tantae pulchritudinis aspectu queunt,  
 neque illam naturae vim in singulis rebus insitam ingenio  
 & ratione consequi: Quid de illo praecellenti summi condito-  
 ris opere, cuius causa omnia quae cernimus oculis effecta sunt  
 cogitare debemus? Constat enim non ea solum, quae in terris,  
 & aquis gignuntur ad usum hominum creata esse: Sed cae-

lum etiam fuisse humani generis alendi, atque conseruandi  
 causa generatū. Nostris vsibus seruiunt illi rati, et immuta-  
 biles syderum omnium cursus, cælestis naturæ admirabilis,  
 & incitata conuersio: dierum, atque noctium uicissitudines  
 temporum omnium Varietates. Quantum vero hominis  
 natura & conditio inter omnia: quæ sub sensum cadunt ex-  
 cellat, ex eo perspicitur, quod nec in astris clarissimis, nec in  
 sole aliorum luminum principe, nec in cælo ipso tantis syderi-  
 bus illuminato, sed in homine solum accepimus fuisse imagi-  
 nem diuinæ mentis impressam. Hec autem imago cernitur  
 in mēte, & ratione incredibili celeritate & solertia multa si-  
 mul agitante, & summo studio verum semper inquirente,  
 cum admirabili cupiditate diuinæ virtutis imitandæ. Hanc  
 vero cælestem animi indolem lux diuinæ mentis illustrabat,  
 & ad clariorem dei similitudinem omnium virtutum mu-  
 neribus instruebat. Si igitur homo in illo florentissimo statu  
 permāsisset fuisset profecto admirāda quadā atq; sempiter-  
 na gloria cumulatus. Cum enim esset diuinis ornamentis ex-  
 cultus, & ad spem amplioris etiam dignitatis excitatus, ne-  
 cesse erat illum, non modo in singulari dignitate versari, sed  
 etiam in dies magis diuina similitudine, quam natura ardē-  
 ter expetebat, animum conformare. Nec enim verum est,  
 primos parentes diuinæ gloriæ cupiditate omnibus corporis  
 & animi bonis euersos fuisse. Qui potuissent enim gloriā  
 illam non appetere, ad quam fruendam editi in lucē fuerāt?  
 Tam enim est in natura hominis insitum diuinæ virtutis,  
 & sapientiæ similitudinem optare, quam cælo in orbem ver-

## DE GLORIA

ti quam igni superam regionem appetere, quam terræ in me-  
dium mundi locum vndique conglobari. Quid igitur illos  
præcipientes beatissimis sedibus exturbauit? Inconsiderata illa te-  
meritas, qua legem diuinam violando sese a Deo nefas-  
sie disiunxerunt: atque id quod sine Dei præsidio asse-  
qui non poterant, per se consequi posse existimarunt. Non  
igitur quia vitam florentem & beatam, atque diuinæ si-  
milè appetuerunt, sed quia impie & insolenter appetuerunt  
immortalitatem atque cælestes opes amiserunt. Sic autem  
effectum est, ut cælesti lumine priuati in tenebris & cali-  
gine versarentur, innumeris malis vndique circumuenti.  
Perinde enim atque leue corpus solis luce collustratum occi-  
dente sole tenebricosum repente fit: ita necesse est animum  
diuina luce destitutum summa caligine circumfundi. Et quæ  
admodum ij qui per loca multis latrocinij infesta noctu iter  
faciunt, nullo modo vitare possunt infortunia: Ita qui caret  
diuinæ mentis lumine, nulla ratione potest quandiu est a deo  
seiuñctus hostiles insidias, malorumque omnium tempestatè  
declinare? Quod homo statim sensit, vbi primum non a deo  
pendere, sed ingenio suo niti, pulchrum existimauit. Fuit enī  
repente orbatus omni lumine cælesti: spoliatus dei beneficijs apli-  
ssimis: præcipitatus ex altissimo gradu dignitatis: omnibusque  
florentissimi illius status rumis oppressus: atque immanissi-  
morum hostium cupiditati præda relictus: qui quidem illum  
primo impetu perculerunt, atque grauissimis vulneribus in-  
flictiis deformauerunt. Postquam enim se ipse a summo illo  
vitæ custode, & conseruatore distraxit, atque tetra mortis



imperio addictus est, protinus anxij metus, inanes spes: im-  
mensæ libidines: molestissima ægri tudines: & reliquæ  
vitæ pestes incitatae undique irruunt: illum inermem,  
& imparatum adoriuntur, & quasi turbine, & tem-  
pestate iactatum a mentis statu deiciunt. Vt autem  
in lumine mentis & rationis, in ordine vitæ, & con-  
stantia erat sita illius honestas, & amplissimi cuiusdam  
decoris, atque laudis ornamentum: ita fuit necesse mentis  
cæcitatem, & fædam illam animi confusionem om-  
nibus turpitudinis, & ignominie maculis inquinari.  
Offusis itaque tenebris, malorum omnium procella con-  
citata, perturbata ratione, fuit oppressa dignitas: obtrita  
laus: decus extinctum. Quid enim ego commemorem  
illas tam funestas generis humani labe: tam turpia,  
atque detestanda flagitia tantam scelerum omnium  
colluionem, quibus se homines ab illo corrupto principio  
propagati progressu temporis quotidie magis contamina-  
runt? Tantum dicam, animal illud regium & ex celsum,  
ad imperium, atque laudem natum, in tantam mi-  
seriam incidisse, ut fieret tandem turpitudinis ipsius vile  
mancipium. Non tamen homines tantis malis oppressi  
illam indolem penitus amiserunt: Imo quantum natura  
decus & laudem appetere, animi dolore, quem sæpenu-  
mero capiebant ex dedecoris admissi conscientia satis  
indicabant. Mentis enim angore, & cruciatu confecti,  
tam sibi ipsi displicebant, ut de vita etiam deserenda se

pissime cogitarent. Quod si turpitudinis infamia è volupta-  
 tum libidine solum existeret, abunde magnum flagitiorum  
 incendium libidinis impurissimæ faces excitarent. Sed illud  
 est maxime deplorandum, homines natura incensos laudis  
 cupiditate, non modo cum libidine, aut iracundia, aut alia qua-  
 vis animi perturbatione cecari ab honestatis studio detorque-  
 tur, infamiam subire: Sed tum etiam cum ad decus, enitun-  
 tur, & illam fractam, atque debilitatam animi vim ad lau-  
 dem conferunt, omnibus sordibus ignominia maculari. Est  
 enim hic teter animi morbus insanabilis: nempe qui nec hu-  
 mana ope leuari possit, nec ad eum depellendum homines  
 erroribus inflati diuinum auxilium implorandum putent.  
 Stupra enim, furta, latrocinia, & similes impuritates adeo  
 tetra & deformes ad aspectum sunt, vt eos ipsos, in quibus  
 inhaerent vehementer exterreant. At cum inanissima lau-  
 dis imagine deliniti dedecus in sine suscipimus: neque facile  
 conceptam maculam videmus, neque ad eam abstergendam  
 opem vllam requirimus: & ita fit, vt falsæ dignitatis forma  
 capti in perpetuo dedecore, & flagitio volutemur. Sic eni ille  
 perennis hostis hominum, quæ sacrae literæ Satã Hebræo nomi-  
 ne appellant, sese ad omnem fraudem, & malitiam versat, vt  
 nos ipsos illis naturæ principijs, quæ nobis ad bene, beateq; uiu-  
 dum attributa sunt, ad nostram ipsorum perniciem, & inte-  
 ritum abuti faciat. Perinde igitur atque sensum illum reli-  
 gionis hominum mentibus insculptum ad impuram supersti-  
 tionem traduxit: Ita laudis appetitum dignitatis illecebris  
 inciaturum in omnium flagitiorum gurgite abripuit. Quod

quidem illi facillimum fuit. Cum enim homines laudem ex-  
 peterent, eamque in tantis tenebris nec ubi, nec qualis esset  
 intelligerent: quicquid primum illorum animos inani specie  
 pulchritudinis alliciebat, statim arripebant: neque vitia occul-  
 ta perspicientes, neque quid esset ex illa temeritate prouen-  
 turum animo suspicantes. Hinc igitur animi tumor, & fa-  
 stidium exitit: Hinc superbia, & insolentia nata est, que  
 maximis incommodis omnem vitæ rationem perturbauit,  
 & infinitis calamitatibus afflixit. At quibus rebus leuissi-  
 mi homines efferuntur? Alijs inanis, & fluxa corporis for-  
 ma, que temporis momento corrumpitur, tollit animos, cum  
 interim mens ipsa, in qua est gloriæ sedes atque domicilium,  
 sit omni turpitudine deformata. Alij valetudinis vanæ, &  
 lubricæ firmitati confidentes humanæ fragilitatis obliuiscū-  
 tur. Alij corporis viribus elati tanta flagrant amentia, ut  
 nullis se legibus astrictos esse putent: Quo quid esse potest  
 indignius? Hominem reliquorum animantium principem,  
 atque dignitate proxime ad cælites accedentem, id amplum  
 existimare, in quo sit tam multis beluis inferior. Nemo enim  
 poterit robore leones, aut velocitate tigres superare. Illam  
 igitur sui partem negligunt homines amentissimi, qua prin-  
 cipatum in natura tenere facillime potuissent: & ea roboris  
 præstancia tument, qua neque cum brutis animantibus conse-  
 rendi sunt, quam tetra morbi vis conficit, quam extrema  
 senectus interimit. Quod si corporis ingens proceritas: Si  
 vires eximia certam gloriandi segetem suppeditarent: quid  
 fuisset illustrius illis Gigantibus, qui bellum tetrum, & im-

pius cunctis caelitibus intulisse perhibentur? Nihil enim vi-  
 sum est in terris aut corporis firmitate robustius, aut virium  
 immanitate truculentius, quibus insolenter elati omnes reli-  
 giones, atque sanctitates neglexerunt, inauditoque scelere  
 violarunt. Vnde poeta finxerunt illos bellum contra caelum  
 mouisse, atque tandem fulminum incendio conflagrasse.  
 Sed quæsonum viribus illis immensis, illa corporum vastita-  
 te: illis animis ingentibus potuerunt clarum, & illustre nomē  
 adipisci? Non profecto. Nulla enim sunt relicta tantorum  
 facinorum vestigia: illorum internicione sublata funditus at-  
 que deleta sunt: nec aliud ex eorum rebus gestis accepimus,  
 nisi fuisse genus hominum superbum, arrogans, elatum, sa-  
 uum immane, truculentum, diuinis legibus, & institutis ini-  
 micum, quod tandem Dei telis confixum euauerit. Ergo  
 cum genus illud tam vastum, & tanto corporis robore mu-  
 nitum nullam sui memoriam reliquerit, nisi tenuem & obs-  
 curam, & quæ magis valeat ad insignem maculam nullis  
 ætatibus eluendam, quam ad egregium nominis splendorem:  
 Quid istis amentius fingi potest, qui in tanta vitæ breuitate  
 & imbecillitate naturæ, eaque tam multis & infestis casti-  
 bus obiecta, tenuissimis elati viribus insolescunt? Alij deinde  
 pecunijs, & fortunæ muneribus efferuntur, cum interim im-  
 manis illa cupiditatis sitis qua semper aestuant, extinguere nul-  
 la ratione possit. Et ita fit vt non modo auaritiæ sordibus in-  
 quinentur, sed etiam semper in mendicitate viuant. Iam  
 vero qui leui & inani nobilitatis nomine gloriantur, quam  
 amentes sint, est explicari difficillimum. Ita enim gaudent

imaginibus, & fucato illo generis splendore, atque s-  
 possent eo nomine sese incolumes ab omni turpitudine,  
 & infamia conseruare, & ad immortalitatem perueni-  
 re. Quid de illorum insania dicam, qui splendidis titulis,  
 & honoris insignibus erecti se in calo esse putant. Glo-  
 riosum enim atque beatum existimant in oculis ciuium  
 esse, magnis hominum gregibus stipari: à multis ambi-  
 tiose salutari: molestissimis negotijs interesse: minime  
 videntes interim quam inane sit illud honoris nomen,  
 quam plenum curæ, sollicitudinis, angoris, quantis inuidiæ  
 telis expositum: quantis sæpe cladibus oppressum, & ex-  
 tinctum. O extremam dementiam hominum existiman-  
 tium in istis tam infirmæ naturæ muneribus, aut temeri-  
 tatis, & fortunæ ludibrijs aliquod veræ dignitatis orna-  
 mentum, aut firmamentum gloriæ esse constitutum.  
 Quid enim his rebus inanius? Quid leuius? Quid con-  
 mutabilius? Vt enim in turbato mari fluctus alios at-  
 que alios magnitudine & fremitu dispares, & dissimi-  
 les subinde tumidos attolli, atque repente frangi cernimus:  
 sic in his tantis vndis, & quasi quodam æstu rerum huma-  
 narum alios extolli, atque repentino motu deprimi vide-  
 mus: Alios vicissim ad eum locum ascendere vnde sint  
 etiam statim deiciendi, ruinaque magnitudine conteren-  
 di. Nihil est enim in vita tam firmum, & stabile, quod  
 non vno momento temporis extinguatur. Ex quo facile  
 cernitur omne quod videtur hominibus imperitis pulchrum

& expectat nihil habere solidi, nihil expressi, nihil eminentis: sed esse tantum in anem quandam speciem stultorum oculis obuersantem, quæ cum procul apparet, insignis, & ampla videtur: si vero propius accedens eam attrectare, & in manus sumere studas, effugit, par leuibus ventis, volucrique similima somno. Præclare igitur sanctissimus ille poëta David fluxam & instabilem rerum humanarum conditionem exponens ait futurum, si in altera libræ lance Vanitas ipsa, in altera autem hominis studium fuerit impositum, ut ipsa Vanitas longe, multumque præponderet. Non potuit magis hominum amentiam explicare, qui præclara cupientes, & eam cupiditatem in res fluxas, & inanes conferentes, turpiter irrisi, & æternis maculis aspersi relinquuntur. Non leuioribus autem flagitijs infecti & inquinati fuere qui venditabant ingenium, & maximarum rerum scientiam in illis tenebris ostentabant. Nam cum omnis inscitia turpis est, tum nihil fædius eorum temeritate, qui se tenere altissimarum rerum cognitionem profitentes in minimis etiam labuntur. Quæ enim tanta dementia est, ut sit cum illorum leuitate, & insania comparanda? Alij res humanas mente diuina regi, & administrari negabant: deumque impia oratione tollebant. Alij in numerabilem vim Deorum inducebant, quos certis tantum officijs, atque muneribus pro suo arbitratu præficerent. De animorum autem natura incredibili etiam dissensione certabatur. Quid dicam de naturæ principijs? Alij enim aquæ, alij aëri, alij igni, alij alijs corporibus causam & originem rerum omnium tribuebant. Quin etiam mul

ti vt facilius probarent, ad mundum efficiendum non diuina ratione & consilio opus fuisse, innumerabiles mundos fingebant, ex indiuiduorum corporum concursione fortuita. Argumentis itaque mundum efficiebant: argumentis euertebant: eundemque rursus instaurabant, atque renouabant. Multo acutius perspexisse videntur naturæ vim illi, qui omnem dignitatem in honestate collocantes omnia studia vitæ ad comparandas opes animi contulere. Sed in tanta caligine tantoque naturæ vulnere, quanuis esset eorum conatus egregius, & caput attollere, atque seipsum erigere valde cuperēt, frustra tamen nitebantur. Fracta enim vis animi inanes faciebat impetus, & vis libidinis incitata miseros mortales ab instituto honestatis studio deducebat. Non igitur veram virtutem, sed simulachrum virtutis multis flagitijs tanquã luto oblitum studiosè consecrati sunt. Vt igitur fingunt poete Ixionem Lunonis amore incensum cum nube speciem Iunonis referente fuisse congressũ, atque ex ea nube Cetauros procreasse: Ita quidam naturæ stimulis incitati ad honestatis studium inanem illius imaginem complexi, sobolem inanẽ & mistam, atque monstri similem genuere. Non est enim magis monstrum animal ex hominis, & equi figura conglutinatum, quam habitus mentis ex honestatis specie, & turpitudine insigni compositus. Alius itaque magnitudine animi præstans eam elationem ad superbiam conferbat. Alius frugalitati quodam modo seruibat: sed eam frugalitatis laudẽ auaritiæ feditas inquinabat: Et ita in reliquis officijs, Nec enim omnia persequi libet omnes, virtutum decus, & elegan

## DE GLORIA

tiam vitiorum dedecore corrumpabant. Quid igitur? Nū  
 potest virtus cum vitijs simul habitare? Nullo modo. Nec  
 enim patitur honestas vllā turpitudinis, & ignominiae cōiun-  
 ctionem. Constat itaque non fuisse illam veram honesta-  
 tem, quae tantis in omni genere vitijs infecta, & contamina-  
 ta fuerit: sed inanē honestatis imaginē multiplicis naturae  
 foetum, atque tanquam portentum efferentem. Quam me-  
 pudet igitur illorum hominum exemplis orationem re-  
 feruisse, qui nunquam vllam partem solidae dignitatis  
 attigerunt: sed in illius tantum vmbra consecranda fuerunt  
 occupati. Nam Phociones, Metelli, Pauli, Scipiones, & reli-  
 qui simili laude florentes cum multis vitijs imbuti fuerint,  
 facile apparet, quam fuerint remoti ab illa vera virtute om-  
 nem contagionem turpitudinis repellente. Erant enim eorū  
 mentes cum illa communi plaga percussae & abiectae, tum  
 suis quaeque morbis, ijsque grauiissimis atque molestissimis  
 oppressae & impeditae. Illi quidem diutius in laude vige-  
 bant eis qui virtutem ementiendo erant artificio quodam  
 simulationis eruditi: Quorum laus statim interibat. Non  
 enim simulate ut illi: sed vere, & ex animo effigiem illam  
 virtutis, quam vulgus maxime pulchram, & elegantem  
 iudicabat (nec enim aliquid honestius imperitorum animis oc-  
 currebat) incredibili studio sequebantur. Cum tamen laus  
 illa non esset orta a vera virtute, consequens erat, eam post  
 aliquod tempus imminui, & extingui. Nam vt homines  
 ignari pingendi primum quidem floridis & illustratis tabu-  
 lis parum artificiose pictis alleccti, picturae vitia non sentiunt



Vbi tamē propius accefferint, vel ab intelligētibz admoniti,  
vel ipsi per se paulo diligentius intuentes ea cernunt: Ita mul-  
tudo quā insignis & ampla species honestatis detinet, ne sta-  
tim videat oculis vitia sub illustri illa specie latētia, ōnia tā-  
dē aliquādo clare perspiciet. Ita autē fiet, vt quæ videbātur  
antea ad aspectū venusta, interiecto spatio infamiae sordibus  
obsolescāt. Videtis igitur quomodo post illud mortiferū vul-  
nus humano generi impositū ōne decus euersū fuerit? Quā-  
tū naufragiū laudis & gloriae factū sit? Nec enim solum ij  
qui dignitatis studia deserentes se se libidini cōstringendos  
deditere: nec illi modo qui dignitatē quidē amāt, eam tamen  
e rebus leuissimis petendam existimant: sed illi etiā qui sa-  
pientiam admirantur, & in virtute omnia praesidia digni-  
tatis sita esse constituunt, omnibus gloriae ornamentis spolia-  
ti iacent, & in summo dedecore versantur. Quod quidem  
illis accidit, quia verae virtutis viam penitus ignorant. Non  
enim opem diuinā implorando: sed in se ipsis omnia ponēdo se  
compotes virtutū omnium fore credunt. Inanis igitur, &  
fluxa laudis imago illudit hominibus amētissimis, qui quasi  
somnia beati cū maxime sibi frui gloria videntur, tum ma-  
xime omnibus infamiae notis inuruntur. Quid enim turpi-  
us amētia? Quid autē amentius, quā rerū imaginibus illu-  
di? An qui graui & periculosa febris iactātur insanire putan-  
di sunt, quoties quibusdā visis inambus excitati se valētes  
et integros esse putāt, qui vero malis omnibus oppressi, dece-  
pti tamen vmbribz & imaginibus efferūtur, inclamāt, se se  
que florentes atque beatos esse praedicant, sanos appellabimus

## DE GLORIA

*Hi quidem non insani modo, sed etiam furentes sunt existi-  
 mandi, Si igitur illi etiam qui omnes conatus ad honestatem  
 comparabant, tantis flagitijs cooperti fuerunt, fieri non pote-  
 rat, quin omnes mortales in sempiternam ignominiam nasce-  
 rentur. Sed venit ille summus generis humani conditor, &  
 conseruator, vt nos e tetrīs tenebris in lucem & claritatem  
 vindicaret, atque viam aperiret ad verā laudis, & gloriæ  
 claritatem. Aduentu igitur suo caliginem omnem repente  
 dispulit: genus humanum a contractis sceleribus expiauit:  
 omniumque virtutum muneribus illustrauit: & in amissam  
 dignitatem multis ornamentis amplificatam restituit. Nā  
 cum omnis gloria sit a vera virtute nata: qui verā virtutis  
 lumen rebus humanis attulit, is plane gloriam generis huma-  
 ni constituit. Et quem admodum vt veram religionem in-  
 stauraret, nefariam superstitionem, & errores impios extir-  
 pavit: ita cum nos in veram gloriam deducere vellet, prius  
 non disciplina tantum, sed vitæ etiam documentis popularis  
 laudis inanitatem compressit. Omnia igitur caduca, & mo-  
 bilia e quibus iactatio in populo atque leuitas existit, asperna-  
 tus est: Illaque tantum ornamenta retinuit, & in hominum  
 aspectum, lucemque protulit, e quibus immortalis laus, at-  
 que dignitas efflorescit. Ita igitur elationem, fastidium, &  
 arrogatiam confixit, vt interim ornamenta diuina, quorū  
 immensa copia redūdabat hominibus explicaret, atq; propalā  
 collocaret. Et primum quidem vt homines e diuturnis tene-  
 bris emergentes, cum repente in solem oculorum aciem intē-  
 dunt, aspectum amittunt: vbi vero paulatim assuescunt lucē*

intueri, illius munere cum eximia iucunditate fruuntur: ita cum tam insolita lux hominum mentibus oblata esset, partim in cecitatem conuersa sunt tantum splendorem minime sustinentes: partim primum quidem ad illius aspectum hebescentes, ubi magis atque magis illam aspicere potuerunt Christo singulari studio & amore copulatae sunt. Nam quid ego referam innumerabilem hominum multitudinem illius videndi, & audiendi gratia undique confluentem? Quid persequar illas laudes amplissimas, quas caelestis Christi virtus, atque benignitas excitabat? Maxime cum cerneret omnes illum diuina potentia munitum morbos insanabiles curantem: mortuos in vitam reuocantem: daemones expellentem, atque funditus euertentem. Quauis igitur fuerit illius virtus perditis hominibus inuisa quauis omnia inuidiae tela in illius sanctissimum corpus adhaeserint, omnes tamen quauis immanitate sceleris efferati, de illo praecclare atque magnifice sentiebant. Daemones etiam infestissimi diuinae virtutis atque sanctitatis testimonium inuiti, atque recusantes illi dare cogebantur. Quo magis autem conseclerati homines, quasi furiarum tedis ardentibus agitati Christi gloriam deformare, inquinare, peruertere cogitabant: Eo magis illius claritas & amplitudo cernebatur. Fit enim ut virtus exercita multo clarius elucescat. Omnibus igitur modis Christus exemplo suo nobis verae laudis & gloriae viam monstrauit, humanas opes, & popularis famae leuitatem continendo: virtutis admirandae lucem miseris & afflictis porrigendo: magna vi improborum peruliam confutando: tempestates hominum perditorum furoribus

## DE GLORIA

excitatas subeūdo: atque postremo ignominiam extremam  
 accipiendo. Docuit enim in huius vitæ iactura vitam beatā  
 & immortalem consistere: verāque gloriam inanis gloriæ  
 dispendio comparari. Quid vero postquam se pro generis  
 humani salute salutarem hostiam deuouit, atque constituit?  
 Nihil est enim honestius, nihil ad laudem illustrius, quā prin-  
 cipem, & tutorem Reip. pro suis ciuibus vitā abijcere: Vsq;  
 adeo, vt cum in mentionem incidimus eorum, qui pro suis ca-  
 put in vitæ discrimen intulere, miro studio incendamur. Et  
 illi quidem, qui voluntariam mortem, vt patriæ consule-  
 rent, obiere: qui quidem sunt paucissimi, non rebus suis inte-  
 gris, sed in extremum discrimen adductis, eam calamitatē  
 quæ sibi, & vniuersæ Reip. impendebat, interitu suo a Rep.  
 depulerunt. Deinde patriæ, cuius beneficijs obstricti erant,  
 merita reddiderūt. Postremo vnam tantum ciuitatē cum  
 aliarum pernicie obitu suo tutati sunt. At ille sūmus rector  
 cuius numine, & imperio omnia supera, infera, media conti-  
 nentur, cuius nec vita malis tentari, nec decus imminui po-  
 test, cum sit ipse immortalitatis, atque gloriæ largitor, vt ab  
 hominibus impijs pestem debitam auerteret, in humana for-  
 ma delituit: omnes malorum impetus suo corpore excepit:  
 indignissimas calamitates hausit: atque tandem morte sua  
 genus humanum e faucibus mortis ipsius eripuit. Quod igitur  
 erit tam diuinum ingenium, vt possit cogitando cōsequi  
 tantæ gloriæ magnitudinem? Nā si vera dignitas e veræ  
 virtutis opibus emanat: nullumque virtutis genus aut specie  
 pulchrius, aut fructu salutaris, aut amplitudine magnificæ

rius esse potest: Quod tandem in omni natura decus animo  
 concipiemus, quod sit cum decore Christi regis in crucem  
 pro salute omnium sublatis aliqua ex parte congerendū? Nec  
 solum in cruce immensa bonitatis opes explicauit: sed etiam  
 vim diuinam nobis conspiciendam exhibuit. Humanam nā  
 que scelus sacris sanctissimis expiauit: inueteratā maculam  
 sanguine suo deleuit: tyrannidem illius perennis hostis extin-  
 xit: atque tandem effecit, ut in ipsa cruce, quae ad extremū  
 supplicium & ignominiam defigi solebat, sint modo clarissi-  
 ma trophea ad sempiternam caelestis numinis gloriam con-  
 stituta. Cum ergo crucē illā insignem & illustrē intuemur  
 clarissimae victoriae monimētū, amplissimum laudis ornāmē-  
 tum, caelestem atque diuinum splendore, firmissima salutis  
 & dignitatis humanae praesidia conspiciamus. Tantū vero  
 & tam excellens decus, tanta dignitatis prestantia illi tan-  
 tum conueniebat: Quod Paulus ad Hebraeos scribens inquit  
 quē deus sumus nostrae dignitatis & gloriae principē, autho-  
 rē, & ducē cōstituit. Idē Paulus alibi cū diceret Christū vs-  
 q; eo patri obediētē fuisse, ut mortē etiā in cruce iussis illius  
 parēs exciperet: subiunxit. Propter quod deus illū extulit,  
 & ita nomē illius āplificauit, ut supra ōne nomē & gloriā  
 collocaret, ut ōnes tādē caelestes, terrestres, & inferi vim il-  
 lius, & magēstatē diuinā sētīāt, atq; fateātur vniuersi, Ie-  
 sum in ōniū rerū dominatu, sumiq; patris gloria cōstitutū.  
 Hac Pauli sētētia perspicitur, quātū in illa cruce fuerit glo-  
 riae immortalis instrumētū. Illa enī Christus id nomē adeptus  
 est, quod caelites admirētur nationes vltimae vereātur, sedes  
 inferae

pertimescant. Quod si gloria tunc apparet, ut in principio  
 disputatum est, cum virtutis elegantiam, utilitatem, & am-  
 plitudinem insignis amor, grata voluntas, & ingens admi-  
 ratio consequitur: nihilque potuit esse aut illustrius, aut fru-  
 ctuosius, aut magnificentius satis perspicitur, crucis gloria  
 omnes res quantavis ampla dignitatis specie fulgentes obscu-  
 ruisse. Nulla enim orationis facultate explicari potest ad-  
 mirabilis ille orbis terrarum motus. Vbi enim primum Chri-  
 sti fama, quae quidem incredibili celeritate omnes terrae fines  
 peragravit, ad exteras nationes peruenit, incredibilis homi-  
 num multitudo ingenti admiratione percussa, & amore tam  
 diuinae virtutis incensa: relictis inueteratis, atque penitus in-  
 sitis opinionibus: pristinis institutis omnino repudiatis omni-  
 busque vitae commodis neglectis, ita Christum per omnes flā-  
 mas secuta est, ut nullis minis, nullis terroribus, nullis exqui-  
 sitis supplicijs ab illius coniunctione diuelli potuerit. Factum  
 est igitur, ut homines quos neque ratio, neque disciplina, nec  
 postremo vllum remedium humane rationis opibus excogi-  
 ratum & inuentum, a flagitijs auocare poterat, diuina Chri-  
 sti gloria incensa, illiusque numine concitati, mox ad veram  
 virtutem inflammato studio raperentur. Ex quo facile per-  
 spicitur gloriam ante demersam Christi ope ē flagitiorum  
 fluctibus emeruisse: honestatisque lumen extinctum reuixi-  
 sse: hominumque genus dignitate spoliatum dignitatem  
 amissā recuperasse. Nec enim modo hominibus gloriae viā  
 ostendit: sed etiam in illos omnia diuinae claritatis ornamen-  
 ta congescit: & vniuersas nationes in suae gloriae societatem

conuocauit. Ab illo igitur tanquam a sanctissimo quodam  
atque perenni fonte decoris, laudis, & dignitatis, hauriant  
opus est qui lucem, qui nominis celebritatem, qui gloria nullis  
seculis interituram ardentem expetunt. Nam cum verum  
decus in illis tantum insit qui verae virtutis ornamentis ex-  
culci sunt. vera autem virtus sine Christi praesentis ope obti-  
neri non possit: Nemo certe aliquam verae gloriae rationem sine  
Christi praesidio, atque numine consequetur: Ille namque so-  
lus nobis lucem obtulit, maculas omnes absternit: virtutis ve-  
rae disciplinam tradidit: vires etiam confirmauit, quibus illum  
sequi: sanctitatem colere: diuinis opibus instrui, & ornari va-  
leamus. Illi igitur tantum omni laude erunt in perpetuum  
cumulati, qui se Christo consecrauerunt. Qui primum quidem  
cum sint inanissimis ornamentis nudati, plerumque vulgo  
contemnuntur. At vero paulo post explicata illa virtutum  
omnium suppellectile, ornatuque diuino in oculis omnium consti-  
tuto, Christe sancte qui clamores hominum, quae studia conse-  
quuntur? Illic enim non fucatus nitor: non ementitus cultus:  
non forma medicamentis ullis infecta: sed insignis pulchritu-  
do: caelestis claritas: diuina lux hominum mentibus obuersa-  
tur. Qui enim Christum intuentur quotidie magis illius lu-  
mine collucent. Vt enim speculum solis splendore percussum  
tantam lucem accipit, vt in eo solem ipsum te intueri putes:  
Ita mentes Christi radijs illustrat, & tanta luce completae sunt  
vt in illis Christi formam, atque claritatem agnoscas. Mini-  
me igitur mirandum est, homines tantis opibus, atque praesi-  
dijs mirifice redundantes, bellum contra omnium gentium

mores & instituta suscepisse, & orbem vniuersum Christi  
 imperio subiugasse. Si enī natura honestatis imagine cōmo-  
 uemur, & ardenti studio vel obscuram similitudinem dig-  
 nitatis arripimus: quid tandem euenire putandum est, cum  
 honestatem ipsam mentis oculis vsurpamus? Ergo postquā  
 hæc diuina lux in terris effulsit, & veram honestatem aspe-  
 ximus: illius vmbri minime delectamur: inanes effigies nō  
 admiramur: antiquitatis facinora contemnimus: eosque so-  
 lum mirifice laudamus & extollimus, qui pro vera religio-  
 ne, pro iustitiæ sanctitate extremum spiritum ediderunt:  
 aut in tam præclaro certamine ingentia pericula subierunt:  
 aut omnibus curis liberi & soluti totos se rerum diuinarum  
 cognitioni dicauerunt: atque postremo fuerunt in terris cœ-  
 lestium vitam altitudine mentis, & ardore pietatis imitati.  
 Hæc igitur demum est illa stabilis & firma laus: Hæc  
 gloria constans, & æterna, quæ veræ virtutis splendore san-  
 ctissimo Christi numine, expressa diuinæ claritatis effigie  
 continetur. Hanc intueri, hanc expetere, hanc omni impetu  
 consecrari debent omnes, qui ad laudem & dignitatem iaspi-  
 rant. Ex quibus facile concludi potest, gloriam esse maxime  
 cum christiana pietate, atque cœlestis virtutis studio coniun-  
 ctam. Hic Augustinus. Equidem, inquit, ita sum affectus  
 gloriæ dulcedine, vt non libeat vltius orationi tuæ repug-  
 nare. Nam cum ab ineunte ætate multa illius causa fecerim  
 ægre ferebam, cum suspicarer, eam tantis flagitijs infectam  
 esse, vt timerem, ne me ad se rapiendo, tanquā aliquo Caryb-  
 dis æstu temeritate insanæ cupiditatis absorberet. Nun-



libenter audio illam non modo carere omni crimine, vel  
rumetiam ad coelum ducem esse. Quamuis igitur ali  
qua mihi in mentem veniant, quae adhuc contra dici  
fortasse possent animo tamen libenti conuiuco, malo  
que tibi cedendo gloriam amplecti, quam diutius refra  
gando ab illius studio retardari. Me quidem, inquit, Me  
sellus gloriae amor, quo quidem sum nimis incensus nun  
quam impedit, quo minus tibi scrupulum, qui adhuc  
mihi restat obyciam. Sic enim accepimus fundamētum  
Christianae pietatis esse humilitatem. Humilitas autem  
significat animi infractionem, atque demissionem. Ergo  
cum gloriae studium non conueniat nisi animis maxi  
mis, rerumq; maximarū cupiditate flagrantibus: & ōne  
Christianae pietatis officium in humilitate cernatur: relinqui  
tur nihil tā pugnare cum Christianis institutis, quā gloriae  
appetitum. Imo, inquā nihil est copulatum magis: eaque so  
la est ad gloriam via, quae in humilitate hac sanctissimis li  
teris exornata cōsistit. Est enim gloria caeleste decus animi,  
atque diuinum beneficium apud homines propriam imbecilli  
tatem agnoscentes, atque diuinam opem requirētes, diuina  
benignitate collocatum. Hi tantum igitur dignitate & glo  
ria florēt: cum interim illi, quos vel gentis nobilitas, vel abun  
dantia pecuniae, vel corporis rebus, vel formae pulchritu  
do insolentes & superbos efficit, ope diuina destituti corru  
ant, tanto maiorem infamiam in ruina subeuntes quāto sibi  
maius decus opinionis errore proponebāt. Tāta est autē huius  
amplissima virtutis, quam humilitatem appellamus.

altitudo, vt in coelum etiam penetret. Nam continet omniū  
 virtutum decus & excellentiam. Primum enim singulari  
 sapiētiae munere continetur. Cum enim fragilem hominum  
 naturam: fluxam & caducam vitæ conditionem, humana  
 rumque rerum varietatem, & incostantiam animo reputā  
 tes: & hominum insigni fortuna florentium miserabiles exi  
 tus in memoriam reducentes, omnibus corporis & fortunæ  
 bonis omnino diffidimus, ita vt nunquam secundis rebus &  
 ad voluntatem nostram fluentibus, extollamur: tum maxi  
 me prudentiæ munere fruimur. Nunquā enim sapiens esse  
 retur, nempe qui se natum hominem meminerit, atque com  
 muni lege naturæ multis cladibus expositū. Deinde cum se  
 ipsum agnouerit, nunquam alienum decus appetet, aut hono  
 rem parum sibi conuenientem vsurpabit: Quod ad iustitiæ  
 officium pertinet. Hinc etiam Temperantiæ, atque modera  
 tionis ornatu orietur. Qui enim imbecillitatem naturæ con  
 siderauerit, quauis omnes opibus & potentia vincat, nun  
 quam insolecet, nec aliquid cum temeritate, & amentia ge  
 ret, nec se cuiquam anteponet. Nunc vero quomodo humili  
 tati cum animi etiam magnitudine conueniat, videamus.  
 Hoc est, inquit Metellus, quod intelligere cupio. Difficile nā  
 que videtur res inter se nomine discrepantes sententia con  
 glutinare. Nihil, inquam, facilius. Cum enim virtutes ita co  
 pulatæ sint, vt qui vnam habuerit, opus sit reliquas omnes  
 habere: & constet humilitatem tres illas virtutes esse com  
 plexam: consequens est, vt etiam cum alti, & inuicti animi  
 magnitudine coniuncta sit. Quod vt clarius videamus ipsi,

sius nominis sententiã explicemus. Est igitur humilitas affectio animi parua, & exigua de se ipso sentientis. Magnum autem & paruum sine comparatione intelligi non potest. Si enim collẽ editũ & excelsũ cũ humiliore cõjeras, rite magnũ appllaues. si cum Apẽnini cacumine, fortasse paruum. Sic etiã magnam lacertã appellamus, quæ in genere suo magnitudine excellit: & elephantũ pusillum, qui ad alios collatus brevis est, quãuis sit aliorum animãtium lõge maximus. Hæc tu ex Aristotele, si κατ'ἰσοχίαν cognouisti intelligere facillime potuisti. Cum igitur omnis ratio breuitatis aut magnitudinis è comparatione ducatur: & humilem eum appellemus, qui sua omnia paruipendit: relinquitur plane id ex eo euenire, quod se cũ rebus multo maioribus & altioribus conferat. ex quo sequitur omnes humiles esse magnanimos. Nã quæso, quis tibi animi maioris esse videtur: is ne qui nimis alta suspicit, & sibi in omni genere exempli maxima proponit? an qui nescit oculos ex infimis rebus attollere? Is inquit, qui altiora sæper aspectat. Ergo, inquã, cum humilis ideo se non magni faciat, quia maiora quædam intuetur: restat vt intelligamus illum esse magno animo præditum: superbũ autẽ & insolentẽ minuto & angusto. Satis enim constat nunquam a rebus exiguis ad amplas, & magnificas animi aspectũ retulisse. Nã si id fecisset, nunquã tanti seipsum estimaret. Veluti si quis in pago, aut in paruo municipio principem locũ tenens insolescat: is vbi primum Romã, aut in aliã ciuitatem simili splendore florẽtem venerit, & tantã hominũ celebritatẽ aspexerit, atq; ibi vi

derit sese neque cum mediocri dignitate præditis esse confe-  
rendum: ingentes illos spiritus, quos arrogãtia non ferenda  
sumpserat, statim deponet. Quod quidem in omni genere  
cerni potest. Etenim quis est poeta paulo sanior, qui non se, cū  
in Homerum, aut Maronem, respexerit, protinus abiiciat?  
Quē oratorē Demosthenis, aut Ciceronis vbertas, & āpli-  
tudo non modestum reddat? Cuius imperatoris insolentiam  
res ab Alexãdro, aut Casare gestæ non frangãt? Cum igitur  
hæc natura rerū sit, vt semper nos nostri poeniteat, quo-  
ties mentis aciē ad altiora conuertimus: quid tandē Christia-  
nis hominibus euenturum suspicamur? Est enim hominis  
Christiani munus nō modo mundiornatum, & magnificē-  
tiam intueri: sed longe altius extolli, naturæque totius archi-  
tectum assidue contēplari. Sic igitur fit, cum animus in cor-  
pore manens e corpore tamen studio, & agitatione mentis  
excedit, et quoad fas est diuinæ virtutis lucē videt: vt se repē-  
te suaque ōnia, & quicquid antea āplum, & illustre cēsebat  
humile & obscurū iudicet: nihilque in uita pulchrum & ho-  
nestum existimet, quod nō senserit esse claritate illa diuini  
luminis illustratum. Omnes igitur humanas opes, siue illæ  
ad corporis cultum, siue ad ornatum animi pertineãt, parui-  
faciens, ita exardescit ad illius diuinæ formæ cupiditatē, vt  
nihil aliud cogitet, nihil cupiat sed potius omnibus corporis &  
animi viribus ad sūmum illud bonum fruēdum incitetur.  
Hoc autē tā illustri spectaculo multo clarior in dies atque  
altior fit. Cū enim amore dei flagret, mentē ad illius aspe-  
ctum ardēter excitat. Quo autē magis illo aspectu quantū

potest in hac vita fruitur, eo vehementius inflāmur. Sic autē euenit, vt progressio in diuina naturæ cognitione amorē augeat: Amor autē auctus clariorē in dies cognitionē efficiat: atque ita tandē homines alta quadā mente præditos ad sui contēptū quotidie magis inducat. Auget etiam interim vehemēter humilitatē, quod in illa cœlesti luce multa nostra vitia, quæ antea latebāt, clare cernimus, ita vt quo magis immēsā summi illius rectoris bonitatē agnoscimus: eo facilius nostræ naturæ imbecillitatē, atque corruptelā agnoscamus. Inde autē fit, vt eadē opera, & Deum ardēter amemus, & in nostri odiū quodā modo veniamus. Accedit deinde, quod intelligimus non posse nos viribus nostris aut virtutē colere, aut dignitatē vllā tueri: sed immanē libidinē, & insignē turpitudinē vbi primū a Deo scelere nostro seiungimur in animis nostris dominari. Tum illud quantū valet etiā ad infringendā hominū insolētiā, ingētes illas cœlitū copias diuino splendore lucentes animo contueri? Qui enim illorum siue præstantem naturam, siue pietatem excellentem, siue dignitatis amplitudinem consyderauerit: se ipsum abiciet, animaduertens nihil in rebus humanis esse cum illa tanta claritate comparandum. Postremo videmus etiam innumeraibilem hominum multitudinem diuina quadam virtute atque gloria florentem, & in terris quodam modo cœlitum dignitatem moribus, & institutis vitæ consecutam, ad quam respicientes necesse est, vt nos ipsos pro nihilo reputemus. Quod si illa angelorum agmina tam diuino splendore fulgentia Dei comparatione nihil sunt: & si vni

## DE GLORIA

uersum genus humanum ad angelos collatum abiectum natu-  
 ra, & humile iudicamus: quid tandem faciet is, qui uiderit  
 sese ne cum hominibus quidem summis esse conferendum? Quo  
 modo enim is qui Deum sibi sequendum, & imitandum esse  
 sentit, insolenter efferri poterit, cum intellexerit sese a multis  
 etiam hominibus in hac uita manentibus dignitate uictum  
 atque superatum? Homo cum his excubans atque pernoctans  
 curis, nullo modo turgebit unquam inani iactatione furenter  
 elatus: ut uidentur qui nihil amplum cogitant: sed potius om-  
 nes suas opes ualde despiciet. Contemnet enim sese, contemnet  
 homo excellenti ingenio, animoque maximo praeditus: qui si  
 mentis oculos humi defixos haberet: idque tantum magnum  
 existimaret, quod esset fragile & caducum, & istis bonis  
 quae hominum vulgus inaniter admiratur, abundaret,  
 quam sibi ipsi placeret? Quam fastidiose tenuiores despi-  
 ceret? quam intoleranda superbia, & amentia duceretur? Ergo  
 ut superbia nascitur ab animo abiecto, & in terram demerso  
 ita humilitas ortum habet ab animo magno, nihil quod quidem  
 non sit diuinis & aeternis opibus exaggeratum magnum &  
 excelsum iudicante. Considerate igitur quam excellenti ani-  
 mo sint illi quos nostra loquendi consuetudine humiles appella-  
 mus. Nihil est enim in rebus humanis quantumuis insigni  
 specie dignitatis excelsum, quod non facile contineat, & infra  
 se positum esse ducant: nullis opibus, nullis facultatibus, nullis  
 ornamentis humana industria, & studio paratis conteri esse  
 possunt: ipsam denique gloriam a uirtute uera profectam, quae ho-  
 minum commemoratione uiget, non aspernatur illi quidem, cum

se ad virtutē natos, et gloriā esse comitē virtutis intelligāt, sed eam nescio quomodo multo maiora sibi proponentes quotidie magis despiciunt. Nā omnia quātumvis magna, & excelsa exigua putanda sunt, cum est aliquid amplius, & magnificentius. Licet igitur ad omnes homines, qui vbiq̄ue sunt, quacunque in ora atque parte terrarum eorum fama permanare possit: nihil tamen quod quidē sit terrae spatij includum illis magnum esse potest, qui coeli etiā cōplexum angustissimum putāt. Neq; possunt vllō modo omnibus huius vitae bonis satiari, qui sēper immēsas opes & infinitas desiderant. Nihil enim optant ardētius, quā humanis opibus spoliari, vt diuinis cōpleantur. Hāc illos cura sollicitat: hic ardor eorum mentes inflāmat: hoc illos desiderium in lachrymis & fletu versari cogit. Qui quidē fletus non est imbecillitatis sed diuinæ virtutis argumētum. Cum enim diuinæ conditionis participes fieri concupiscāt, molestissime ferunt sese corpore diutius, quasi quodā ergastulo detineri, & non protinus ex his terrarum angustijs in illā cōlestē regionē euolare. Illius autem gloriæ cupiditate incensi rapiuntur, quæ non peruulgato virtutis splendore, aut prædicatione hominū continetur: sed quā diuinæ lucis claritas efferet, quā cœlestis dignitas excitabit, quæ viget memoria seculorum omnium: de cuius amplitudine nunquā eternitas ipsa cōticescet. Hāc igitur expetentes angelorum theatrum sibi proponunt omnesque cœlestes, quos sanctæ literæ principes, & potestates, & diuinæ maiestatis sedes, alijsque nominibus ardoris & sapientiæ significātibus appellant, ante mentis oculos sta-

## DE GLORIA

tuunt: his iudicibus seruiunt, his spectatoribus placere, horum  
 testimonio comprobari cupiunt: Atque postremo, quod est lo-  
 ge maximum, in illius summi domini testimonio, & seretia  
 onem gloriae magnitudinem sitam esse cospiciunt: & ad illam in-  
 credibili animi cursu, studioque contendunt. Spe igitur illius  
 claritatis erecti gaudia maxima percipiunt, intelligentes in  
 illius demum gloriae studium esse omnibus viribus incumben-  
 dum, quae Christi beneficio, numine, & laudatione continetur  
 Nam si laudatoris amplitudo ad dignitatis amplificationem  
 pertinet: quid esse potest Christi maiestate magnificentius?  
 Si verum iudicium incerta gloriae ratione requirimus Deus  
 solus intimos hominum sensus perspectos habet. Si laudantis  
 constantiam attendimus: diuina mens nullam in omni aeternita-  
 te potest habere mutationem. Si lucem & celebritatem conside-  
 res: tunc clarorum hominum laudes coram omnibus angelis,  
 & hominibus illustrabuntur. Si ad diuturnitatem animadu-  
 ras: nullum finem sunt ullis unquam saeculis habiturae. Quid  
 igitur illa gloria diuinius, quam mentes castae in illa coelesti re-  
 gione consequentur? Est enim dignitate laudatoris immensa  
 spectatorum celebritate clarissima: diuturnitate temporis infi-  
 nita. Haec est caelestis illius ciuitatis conditio, in quam tandem  
 omnes qui verae laudi seruiunt, accipiendi sunt, diuinis laudi-  
 bus abundare, splendore diuinae lucis illustrari, diuina gloria  
 florere. O sedes illas beatissimas, diuinaque domicilia, in quibus  
 homines pietate praestantes locati, nec vitis infici, nec de formi-  
 tate maculari, nec tormetis inuidiae conuelli poterunt: sed exper-  
 tes omnium malorum, aeternisque praesidijs & ornamentis mag-



nificētissime redundātes, gloria īmortali circumfluēt. Salue  
 te ciues caelestes qui ab hac erūnosa vita in illā aternā domū  
 excessistis in qua diuinis opibus exculti, sūmisq; bonis affluē  
 tes aternis gaudijs triumphatis. Vos soli demū estis beatissi  
 mi iudicādi, quorū vita est ōni bonorū, copia cumulata, quo  
 rū laus emori nō potest, quorū nomē nulla vnquā obscurabit  
 obliuio. Vestrū decus ōnes coelites intuetur nomē vestrū sū  
 mus ipse Deus qui vos sibi adoptauit āplectitur, a quo lucē ac  
 cipientes, & in illius naturā quodā modo cōuersi diuinæ for  
 mæ pulchritudinē estis illius beneficētia cōsecuti. Quis hāc  
 gloriā animo prospiciēs nō optet quāprimum ab hac turba,  
 & colluione discedere, & in cœlum continuo migrare?  
 Quanta enim tādē voluptas erit inter āgelos numerari: pio  
 rum animorum caribus interesse: laudibus diuinis extolli: at  
 q; postremo, quod caput est, sūmo illi cœli dominatori nutu  
 ōnia regenti, pura s; mētes immēsa luce collustrāti, & sū  
 mis aternisq; gaudijs cumulāti perpetuo copulari? Sed de  
 gloria illa, atq; diuinis præmijs pijs a Deo cōstitutis ineptum  
 erit fortasse plura differere. Nec enī oculis cerui, nec auri  
 bus accipi, nec mēte & cogitatione cōprehēdi in hac vita po  
 ssunt. Superat enī, atq; lōgissimo quidē interuallo superat eo  
 rum magnitudo, ōnē humanarum cogitationum intelligen  
 tiā & facultatē. Hæc igitur verbis exprimere non possu  
 mus at eorum cupiditate incēdi, & incitari possumus. Qua  
 res nos excellēs decus allicit: si pulchritudo laudis inflāmat:  
 si stimuli gloriæ concitant: veram virtutem é qua sola  
 verū & aeternum decus emanat ardētī studio colamus: &  
 CHRISTVM Optimum Maximum totius l. cne

## DE GLORIA

statis, & gloriae celestis architectū castissime veneremur:  
 & ab illo supplicibus verbis contēdamus, ut nos ad immorta-  
 lē gloriā extollat, neque solum caelestibus bonis afficiat, sed  
 etiā Deos faciat. Hæc mihi modo in mentē venerunt, quæ  
 de gloria disputarē. Quæ quidē, ut videtis ab initijs natura  
 profecta piorum hominum mētes in cœlum tādē deducit.  
 Tu igitur Augustine, si perstas in sētētia, ut gloriā vitupe-  
 rādā existimes, non quod te dignum est facies. Animi enim  
 tui indoles postulat, ut eā quātum possis ornes, & augeas, &  
 interim ad sūmum, īmortaleque decus aspices. Tu quidē, in-  
 quit Augustinus, cum orationis longitudine, tum conclusio-  
 nis elegantia, & gravitate perfecisti, ut nec iā liceat, nec li-  
 beat sententiā tuā refutare. Nox enim nos ut videtis nec  
 opinātes oppressit: & epilogus iste tantā mihi voluptatē attu-  
 lit, ut omnē cogitationē cōtra differētiā sustulerit. Reliquum  
 igitur est, ut ad gloriā illā, quā in fine orationis attigisti,  
 ōnibus velis, & remis contēdamus. Quā velle, inquit Metel-  
 lus, ut Calcena noster, atque Lupus adessēt, ut aliquē etiam  
 fructum ex hoc sermone perciperēt. Non est inquā cur id  
 moleste feras. Ego enim hæc li cris mādare statuo, ut non il-  
 los modo, sed reliquos etiā amicos participes huius nostri ser-  
 monis efficiam.

Q V I N T I E T V L T I M I L I B R I D E G L O R I A

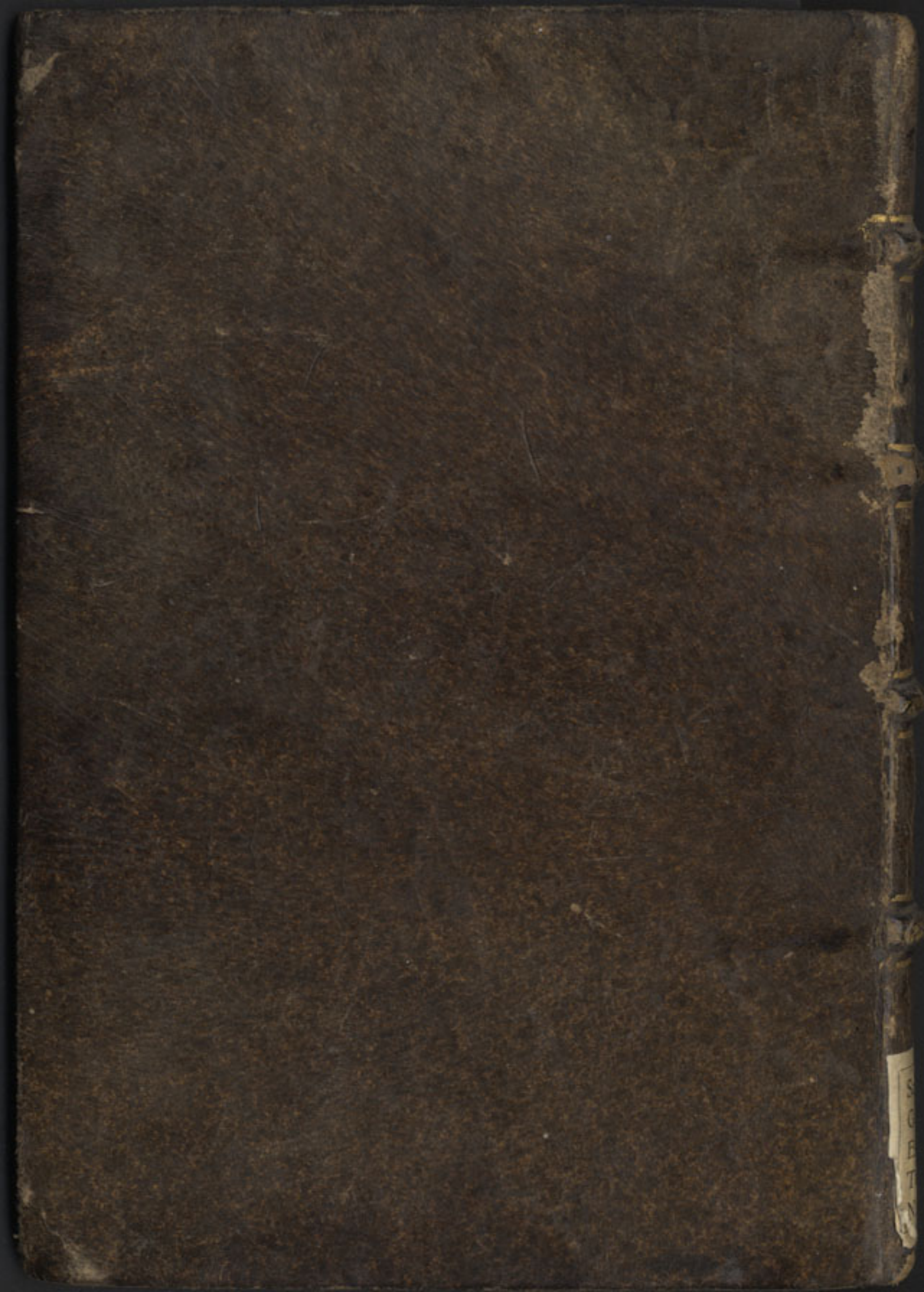
F I N I S .

Fui hoc opus excusū Conibricæ à Frācisco correa & à viro  
 eruditissimo Pelagio theologiae doctore examinādorū libro-  
 rū muneri præfecto cōprobatū. A. D. M. D. xlix. M l unno



119







OSCO  
DI  
STORIA



Sala R  
Gab.  
Est.  
Tab. 3  
N.º 2